

Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004

Το ταξίδι

Εμπειρία ζωής και εμπειρία ανάγνωσης

Επιμέλεια:

Βενετία Αποστολίδου,
Δημήτρης Αδαμίδης & Μαρία Ζωγραφάκη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ 2002-2004

ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ ΜΕΤΡΟ 1.1 ΕΝΕΡΓΕΙΑ 1.1.1

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ/ΕΛΚΕ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ: ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΑΝΝΑ ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ

Η ΠΡΑΞΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ (ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ) ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΥΣ

ΠΟΡΟΥΣ ΚΑΤΑ 75% ΚΑΙ 25% ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ, ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΑΘΗΝΑ 2004

**ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ:
ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ 2002-2004
ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ ΜΕΤΡΟ 1.1 ΕΝΕΡΓΕΙΑ 1.1.1
ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ/ΕΛΚΕ
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΟΥ: ΑΝΝΑ ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΡΓΟΥ: ΘΑΛΕΙΑ ΔΡΑΓΩΝΑ

Η ΠΡΑΞΗ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ (ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ)
ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ ΚΑΤΑ 75% ΚΑΙ 25% ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ, ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Δημιουργία συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού για το μάθημα της λογοτεχνίας Α' και Β' Γυμνασίου

Επιστημονικές υπεύθυνες: ΒΕΝΕΤΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ
ΕΛΕΝΗ ΧΟΝΤΟΛΙΔΟΥ

Συγγραφική ομάδα: Δημήτρης Αδαμίδης, Χρήστος Δανιήλ, Μαρία Ζωγραφάκη,
Μαρία Κελεπούρη, Γρηγόρης Πασχαλίδης, Αντιγόνη Τσαρμποπούλου

Παραγωγή: ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ «MULTIMEDIA Α.Ε.», «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Ε.»
& «ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ IRIS Α.Ε.Β.Ε.»

ISBN 960-8313-96-1

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ
2^ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ 2002-2004

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ: ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ

Επιμέλεια:

Βενετία Αποστολίδου,
Δημήτρης Αδαμίδης & Μαρία Ζωγραφάκη

Από πολύ παλιά οι άνθρωποι ταξιδεύουν. Άλλοτε για να βρουν δουλειά ή καινούριες πατρίδες. Άλλοτε για να γνωρίσουν νέους τόπους και άγνωστους πολιτισμούς. Τα ταξίδια μάς φέρνουν σε επαφή με τους άλλους, τους ξένους και τους κάνουν φίλους, γνωστούς μας, δικούς μας ανθρώπους. Μας μαθαίνουν ότι σε όλα τα μέρη της γης υπάρχουν άνθρωποι που είναι διαφορετικοί αλλά ταυτόχρονα μας μοιάζουν.

Στις παρακάτω σελίδες θα κάνουμε πολλά ταξίδια. Ταξίδια πραγματικά ή φανταστικά. Οι προορισμοί θα είναι πολλοί και οι σταθμοί ακόμη περισσότεροι: Ιθάκη, Αφρική, Κωνσταντινούπολη, Αμερική, νέοι πλανήτες... Θα επιβιβαστούμε σε πλοίο και τρένο, θα ανεβούμε σε αεροπλάνο και αερόστατο, θα φύγουμε μακριά με τη φαντασία μας... Θα ταξιδέψουμε μαζί με γνωστούς ή λιγότερο γνωστούς ταξιδιώτες, με ήρωες μικρούς και μεγάλους. Θα χαρούμε με τη χαρά τους και θα μοιραστούμε την αγωνία και τις ελπίδες τους, τις απορίες και το θαυμασμό κάθε ταξιδιού. Ίσως νιώσουμε και μεις πόσα κερδίζει ο νους κι η καρδιά, όταν φεύγει και ταξιδεύει. Όταν επιστρέψουμε, ο κόσμος θα είναι μεγαλύτερος κι εμείς θα κοιτάμε με μάτια διαφορετικά τον ορίζοντα.

Με τόσα πολλά ταξίδια, λοιπόν, ποιος θα μείνει αταξίδευτος; Ταξιδιώτες της λογοτεχνίας, ετοιμάστε τις αποσκευές σας! Καλά ταξίδια!

3 Σεπτεμβρίου 1900, Φιλαδέλφεια, 215 άτομα φτάνουν μετά από ταξίδι πενήντα ημερών

Οι προσευχές των ναυτικών

Νίκος Καββαδίας

Στον Θανάση Καραβία

Οι Γιαπωνέζοι ναυτικοί, προτού να κοιμηθούν,
βρίσκουν στην πλώρη μια γωνιά που δεν πηγαίνουν άλλοι
κι ώρα πολλή προσεύχονται βουβοί, γονατιστοί
μπρος σ' ένα Βούδα κίτρινο που σκύβει το κεφάλι.

Κάτι μακριά ως τα πόδια τους φορώντας νυχτικά,
μασώντας οι ωχροκίτρινοι μικροί Κινέζοι ρύζι,
προφέρουν με την ψιλή φωνή τους προσευχές
κοιτάζοντας μια χάλκινη παγόδα που καπνίζει.

Οι Κούληδες με τη βαριά βλακώδη τους μορφή
βαστάν σκυφτοί τα γόνατα κοιτώντας πάντα κάτω,
κι οι Αράπηδες σιγοκουνάν το σώμα ρυθμικά,
κατάρες μουρμουρίζοντας ενάντια του θανάτου.

Οι Ευρωπαίοι τα χέρια τους κρατώντας ανοιχτά,
εκοτατικά προσεύχονται γιομάτοι από ικεσία
και ψάλλουνε καθολικές ωδές μουρμουριστά,
που έμαθαν όταν πήγαιναν μικροί στην εκκλησία.

Και οι Έλληνες, με τη μορφή τη βασανιστική,
από συνήθεια κάνουνε, πριν πέσουν, το σταυρό τους
κι αρχίζοντας με σιγανή φωνή «Πάτερ ημών...»
το μακρουλό σταυρώνουνε λερό προσκέφαλό τους.

Οι γάτες των φορτηγών

Νίκος Καββαδίας

Οι ναυτικοί στα φορτηγά πάντα μια γάτα τρέφουν,
που τη λατρεύουνε, χωρίς να ξέρουν το γιατί,
κι αυτή, σαν απ' τη βάρδια τους σχολάνε κουρασμένοι,
περήφανη στα πόδια τους θα τρέξει να τριφτεί.

Τα βράδια, όταν η θάλασσα χτυπάει τις λαμαρίνες,
και πολεμάει με δύναμη να σπάσει τα καρφιά,
μέσα στις πλώρης τη βαριά σιγή, που βασανίζει,
είναι γι' αυτούς σα μια γλυκιά γυναίκεια συντροφιά.

Είναι περήφανη κι οκνή, καθώς όλες οι γάτες,
κι είναι τα γκρίζα μάτια της γιομάτα ηλεκτρισμό·
κι όπως χαϊδεύουν απαλά τη ράχη της, νομίζεις
πως αναλύεται σ' ένα αργό και ηδονικό σπασμό.

Στο ρεμβασμό και στο θυμό με τη γυναίκα μοιάζει
κι οι ναύτες περισσότερο την αγαπούν γι' αυτό·
κι όταν αργά και ράθυμα στα μάτια τους κοιτάζει,
θαρρείς έναν παράξενο πως φέρνει πυρετό.

Της έχουν πάντα στο λαιμό μια μπακιρένια γύρα,
για του σιδέρου την κακήν αρρώστια φυλαχτό,
χωρίς όμως, αλίμονο, ποτέ να κατορθώνουν
να την φυλάξουν απ' το μαύρο θάνατο μ' αυτό.

Γιατί είναι τ' άγρια μάτια της υγρά κι ηλεκτρισμένα
κι έτσι άθελα το σίδερο το μαύρο τα τραβά,
κι ουρλιάζοντας τρελαίνεται σ' ένα σημείο κοιτώντας
φέρνοντας δάκρυα σκοτεινά στους ναύτες και βουβά.

Λίγο πριν απ' το θάνατον από τους ναύτες ένας,
–αυτός οπού 'δε πράματα στη ζήση του φριχτά–
χαϊδεύοντάς την, μια στιγμή στα μάτια την κοιτάζει
κι ύστερα μες στη θάλασσα την άγρια την πετά.

Και τότε οι ναύτες, που πολύ σπάνια λυγά η καρδιά τους,
πάνε στην πλώρη να κρυφτούν με την καρδιά σφιχτή,
γεμάτη μια παράξενη πικρία που όλο δαγκώνει,
σαν όταν χάνουμε θερμή γυναίκα αγαπητή.

Γράμμα στον ποιητή Καίσαρα Εμμανουήλ

Νίκος Καββαδίας

*«Φαίνεται πια πως τίποτα – τίποτα δεν μας σώζει...»
Καίσαρ Εμμανουήλ*

Ξέρω εγώ κάτι που μπορούσε, Καίσαρ, να σας σώσει.
Κάτι που πάντα βρίσκεται σ' αιώνια εναλλαγή,
κάτι που σχίζει τις θολές γραμμές των οριζόντων,
και ταξιδεύει αδιάκοπα την ατελείωτη γη.

Κάτι που θα 'κανε γοργά να φύγει το κοράκι,
που του γραφείου σας πάντοτε σκεπάζει τα χαρτιά·
να φύγει κρώζοντας βραχνά, χτυπώντας τα φτερά του,
προς κάποια ακατοίκητη κοιλάδα του Νοτιά.

Κάτι που θα 'κανε τα υγρά, παράδοξά σας μάτια,
που αβρές μαθήτριες τ' αγαπούν και σιωπηροί ποιηταί,
χαρούμενα και προσδοκία γεμάτα να γελάσουν
με κάποιον τρόπο που, όπως λεν, δε γέλασαν ποτέ.

Γνωρίζω κάτι, που μπορούσε, βέβαια, να σας σώσει.
Εγώ που δε σας γνώρισα ποτέ... Σκεφτείτε... Εγώ.
Ένα καράβι... Να σας πάρει, Καίσαρ... Να μας πάρει...
Ένα καράβι, που πολύ μακριά θα τ' οδηγώ.

Μια μέρα χειμωνιάτικη θα φεύγαμε.
– Τα ρυμουλκά περνώντας θα σφυρίζαν,
τα βρωμερά νερά η βροχή θα ράντιζε,
κι οι γερανοί στους ντόκους θα γυρίζαν.

Οι πολιτείες οι ξένες θα μας δέχονταν,
οι πολιτείες οι πιο απομακρυσμένες
κι εγώ σ' αυτές αβρά θα σας εσύσταινα
σαν σε παλιές, θερμές μου αγαπημένες.

Τα βράδια, βάρδια κάνοντας, θα λέγαμε
παράξενες στη γέφυρα ιστορίες,

για τους αστερισμούς ή για τα κύματα,
για τους καιρούς, τις άπνοιες, τις πορείες.

Όταν πυκνή η ομίχλη θα μας σκέπαζε,
τους φάρους θε ν' ακούγαμε να κλαίνε
και τα καράβια αθέατα θα τ' ακούγαμε,
περνώντας να σφυρίζουν και να πλένε.

Μακριά, πολύ μακριά να ταξιδεύουμε,
κι ο ήλιος πάντα μόνους να μας βρίσκει·
εσείς τοιγάρα «Κάμελ» να καπνίζετε,
κι εγώ σε μια γωνιά να πίνω ούισκυ.

Και μια γριά στο Αννάμ, κεντήστρα στίγματος,
–μια γριά σ' ένα πολύβοο καφενείο–
μια αιμάσσουσα καρδιά θα μου στιγμάτιζε,
κι ένα γυμνό, στο στήθος σας, κρανίο.

Και μια βραδιά στη Μπούρμα, ή στη Μπατάβια
στα μάτια μιας Ινδής που θα χορέψει
γυμνή στα δεκαεφτά στιλέτα ανάμεσα,
θα δείτε –ίσως– τη Γκρέτα να επιστρέψει.

Καίσαρ, από ένα θάνατο σε κάμαρα,
κι από ένα χωματένιο πεζό μνήμα,
δε θα 'ναι ποιητικότερο και πι' όμορφο,
ο διάφεγγος βυθός και τ' άγριο κύμα;

Λόγια μεγάλα, ποιητικά, ανεκτέλεστα,
λόγια κοινά, κενά, «καπνός κι αθάλη»,
που ίσως διαβάζοντάς τα να με οικτίρετε,
γελώντας και κουνώντας το κεφάλι.

Η μόνη μου παράκληση όμως θα 'τανε,
τους στίχους μου να μην ειρωνευθείτε.
Κι όπως εγώ για έν' αδερφό εδεήθηκα,
για έναν τρελόν εσείς προσευχηθείτε.

Ιθάκη

Κ. Π. Καβάφης

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη,
να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μόν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας,
τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εύχεσαι νάναι μακρύς ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωϊά να είναι
που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους·
να σταματήσεις σ' εμπορεία Φοινικικά,
και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
σεντέφια και κοράλλια, κεχριμπάρια κ' έβενους,
και ηδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
όσο μπορείς πιο άφθονα ηδονικά μυρωδικά·
σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές να πας,
να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στον νου σου νάχεις την Ιθάκη.
Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάζεις το ταξείδι διόλου.
Καλλίτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
και γέρος πια ν' αράξεις στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες στον δρόμο,
μη προσδοκώντας πλούτη να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξείδι.
Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο.
Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.

Κι αν πτωχική την βρεις, η Ιθάκη δεν σε γέλασε.
Έτσι σοφός που έγινες, με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες η Ιθάκες τι σημαίνουν.

carte postal, αφίσσα της Εταιρείας Αυστροαμερικάνα, ΕΛΙΑ

Πατροπαράδοτες συμβουλές για τους Αμερικάνους που ταξιδεύουν

Ουίλιαμ Σαρογιάν

ΜΙΑ ΧΡΟΝΙΑ, Ο ΘΕΙΟΣ ΜΟΥ Ο ΜΕΛΙΚ, ΤΑΞΙΔΕΨΕ ΑΠΟ ΤΟ ΦΡΕΣΝΟ ΣΤΗ ΝΕΑ Υόρκη. Πριν πάρει το τρένο, ο θείος του Γκαρό τον επισκέφθηκε και του έπιασε κουβέντα για τους κινδύνους του ταξιδιού.

– Όταν ανεβείς στο τρένο, είπε ο γέροντας, να διαλέξεις προσεκτικά τη θέση σου, να καθίσεις και να μην κοιτάς από δω κι από κει.

– Ναι, θείε, είπε ο θείος μου.

– Λίγο μετά που θα έχει ξεκινήσει το τρένο, είπε ο γέροντας, δύο άνθρωποι με στολή, θα έρθουν στο διαμέρισμά σου και θα ζητήσουν το εισιτήριό σου. Αγνόσέ τους. Θα είναι αγύρτες.

– Πώς θα το καταλάβω;

– Θα το καταλάβεις. Δεν είσαι πια παιδί.

– Ναι, θείε.

– Δε θα 'χετε κάνει ούτε είκοσι μίλια, κι ένας αξιαγάπητος νεαρός θα έρθει κοντά σου και θα σου προσφέρει τσιγάρο. Να του πεις πως δεν καπνίζεις. Το τσιγάρο θα έχει μέσα ναρκωτικό.

– Ναι, θείε.

– Καθώς θα πηγαίνεις προς το εστιατόριο του τρένου, μια πολύ όμορφη νεαρή ξανθιά θα πέσει σκόπιμα πάνω σου και σχεδόν θα σε αγκαλιάσει. Θα σου ζητήσει συγνώμη με τρόπο υπερβολικό και θα είναι ελκυστική κι η φυσική σου διάθεση θα είναι να επωφεληθείς από αυτή τη φιλικότητά της. Απόβαλε αυτή τη φυσική παρόρμησή σου, συνέχισε το δρόμο σου και φάε. Η γυναίκα θα είναι τυχοδιώκτρια.

– Θα είναι τι; είπε ο θείος μου.

– Πουτάνα, είπε μεγαλόφωνα ο γέροντας. Προχώρα ίσα και φάε. Παράγγειλε το καλύτερο φαγητό κι αν το εστιατόριο είναι γεμάτο κι η όμορφη νεαρή καθίσει στο τραπέζι απέναντί σου, μην την κοιτάζεις στα μάτια. Αν σου μιλήσει, προσποιήσου τον κουφό.

– Ναι, θείε.

– Προσποιήσου τον κουφό, είπε ο γέροντας. Είναι ο μόνος τρόπος να ξεφύγεις.

– Να ξεφύγω από τι;

– Από όλη αυτή την εξωφρενική ανακατωσούρα. Έχω ταξιδέψει. Εγώ ξέρω για τι μιλάω.

– Ναι, θείε.

– Να μην ξαναμιλήσουμε γι' αυτό. Τέλειωσε. Έχω εφτά παιδιά. Η ζωή μου ήταν γεμά-

τη και δίκαιη. Μην το ξανασκεφτόμαστε. Έχω γη, αμπέλια, δέντρα, ζώα και χρήμα. Δεν μπορεί να τα 'χει κανείς όλα – έξω από μια μέρα ή δυο, αραιά και πού.

- Ναι, θείε.

- Καθώς θα γυρίζεις πίσω στη θέση σου από το εστιατόριο, είπε ο γέροντας, θα περάσεις από το βαγόνι των καπνιστών. Εκεί θα βρεις να 'χει ανάψει η καρτοπαιξία. Οι καρτοπαίχτες θα είναι τρεις μεσόκοποι με δαχτυλίδια στα δάχτυλα που θα φαντάζουν πανάκριβα. Θα σου γνέψουν καταδεκτικά κι ο ένας απ' αυτούς θα σε προσκαλέσει να μπεις κι εσύ στο παιχνίδι. Πες τους: Εγώ όχι μιλάω αγγλικά.

- Ναι, θείε.

- Αυτά.

- Ευχαριστώ πολύ, είπε ο θείος μου.

- Κάτι ακόμη, είπε ο γέροντας. Όταν το βράδυ πέσεις να κοιμηθείς, να πάρεις τα λεφτά από την τσέπη σου και να τα βάλεις στο παπούτσι σου μέσα. Βάλε το παπούτσι στο προσκέφαλο όλη νύχτα και να μην κοιμηθείς.

- Ναι, θείε.

- Αυτά.

Ο γέροντας έφυγε και την επομένη ο θείος μου ο Μελίκ επιβιβάστηκε στο τρένο και διέσχισε την Αμερική ίσαμε τη Νέα Υόρκη. Εκείνοι οι δυο με τη στολή δεν ήταν αγύρτες, ο νεαρός με το ναρκωτικό στο τσιγάρο δεν ήρθε, η πολύ όμορφη νεαρή δεν κάθισε απέναντί του στο τραπέζι του εστιατορίου και στο βαγόνι των καπνιστών δεν είχε ανάψει το χαρτί. Ο θείος μου έβαλε τα λεφτά στο παπούτσι, τοποθέτησε το παπούτσι κάτω από το προσκέφαλό του, ακούμπησε το κεφάλι στο προσκέφαλο και δεν έκλεισε μάτι όλη νύχτα, την πρώτη νύχτα, τη δεύτερη όμως παράτησε όλη αυτή την ιεροτελεστία.

Τη δεύτερη μέρα ήταν *αυτός* που πρόσφερε τσιγάρο σ' ένα νεαρό κι ο νεαρός το δέχτηκε. Στο εστιατόριο ο θείος μου άλλαξε πορεία και κάθισε αυτός σ' ένα τραπέζι κοντά σε μια νεαρή κυρία. Στο βαγόνι των καπνιστών ήταν αυτός που άρχισε μια παρτίδα πόκερ και πολύ πριν το τρένο φθάσει στη Νέα Υόρκη, ο θείος μου γνώριζε πάνω στο τρένο έναν κι έναν, κι αυτόν τον γνώριζαν όλοι. Σε μια περίπτωση που το τρένο διέσχιζε το Οχάιο, ο θείος μου, ο νεαρός που είχε πάρει το τσιγάρο και δύο νεαρές κυρίες με προορισμό το Βάσαρ, σχημάτισαν ένα κουαρτέτο και τραγούδησαν το *Γουόμπας Μπλουζ*.

Το ταξίδι ήταν πολύ ευχάριστο.

Όταν ο θείος μου ο Μελίκ επέστρεψε από τη Νέα Υόρκη, ο θείος του ο γερο-Γκαρό, τον επισκέφτηκε ξανά.

- Βλέπω φαίνεσαι μια χαρά, είπε. Ακολούθησες τις οδηγίες μου;

- Ναι, θείε, είπε ο θείος μου.

Ο γέροντας ατένισε πέρα μακριά το κενό και είπε:

- Είμαι ευχαριστημένος που *κάποιος* βγήκε ωφελημένος από την πείρα μου.

Ο Plume ταξιδεύει

Ανρί Μισώ

ΟΤΑΝ Ο PLUME ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ, ΣΙΓΟΥΡΑ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΤΟΝ ΠΑΙΡΝΕΙ ΣΤΑ ΣΟΒΑΡΑ. Άλλοι τον ποδοπατούν χωρίς να του ζητήσουν ούτε καν συγγνώμη, ενώ άλλοι, σκουπίζουν ατάραχοι τα χέρια τους στο πανωφόρι του. Τελικά όμως συνήθισε. Προτιμά να ταξιδεύει με απλότητα. Όσο αυτό θα του είναι δυνατό θα το κάνει. Κι όταν του σερβίρουν, θυμωμένα, στο πιάτο του ένα βολβό, ένα χοντρό βολβό:

«– Άντε λοιπόν, φάτε το, τι περιμένετε;

«Α, καλά, αμέσως, ορίστε».

Δε θέλει να μπλέκεται χωρίς λόγο σε ιστορίες. Κι όταν τη νύχτα του αρνούνται ένα μέρος για να κοιμηθεί:

«– Τι! Δεν ήρθατε από τόσο μακριά για να κοιμηθείτε· όχι. Άντε πάρτε το μπόγο και τ' άλλα σας πράγματα, είναι η στιγμή της μέρας που περπατά κανείς πιο άνετα.

– Καλά, καλά, ναι... βεβαίως. Ήταν μόνο ένα αστείο. Ω, ναι, αστειευόμουν».

Κι όταν τον πετάζουν έξω απ' το τρένο:

«– Ε! λοιπόν νομίζετε, πως θερμαίναμε εδώ και τρεις ώρες την ατμομηχανή και της βάλαμε οκτώ βαγόνια για να μεταφέρουμε ένα νέο της ηλικίας σας, υγιέστατο, που μπορεί να φανεί χρήσιμος εδώ, που δε χρειάζεται να πάει εκεί κάτω, και νομίζετε πως γι' αυτό θα είχαμε σκάψει σήραγγες, θα είχαμε σπάσει τόννους βράχων με δυναμίτη και θα είχαμε βάλει εκατοντάδες χιλιόμετρα ράγες, με όλες τις αντιξοές συνθήκες, κι επιπλέον, αφήστε που χρειάζεται να προσέχουμε συνέχεια τη γραμμή με φόβο μήπως και γίνει σαμποτάζ, κι όλα αυτά για...

– Καλά, καλά. Καταλαβαίνω. Ανέβηκα μόνο για να ρίξω μια ματιά. Αυτό είναι όλο. Απλή περιέργεια ασφαλώς. Και σας υπερευχαριστώ».

Και συνεχίζει το ταξίδι του περπατώντας, φορτωμένος με τα μπαγκάζια του. Κι όταν, στη Ρώμη, ζητά να δει το Κολοσσαίο:

«– Α όχι! Ακούστε είναι ήδη σε αρκετά κακή κατάσταση. Άλλωστε μετά, ο κύριος θα θέλει ν' αγγίξει, ν' ακουμπήσει, να καθίσει επάνω... να γιατί παντού δε μένουν παρά ερείπια. Αυτό υπήρξε ένα μάθημα για μας, ένα σκληρό μάθημα· αλλά στο μέλλον όχι, φτάνει, έτσι δεν είναι;

– Καλά! Καλά, ήταν... Ήθελα μόνο να σας ζητήσω μια κάρτ-ποστάλ, μια φωτογραφία, ίσως... τόσες φορές...».

Κι αφήνει την πόλη χωρίς να έχει δει τίποτε. Κι όταν, πάνω στο βαπόρι, ο θαλαμηπόλος τον δείξει με το δάκτυλο και πει:

«– Τι κάνει τούτος εκεί; Ε, λοιπόν κάτω, δεν υπάρχει ίχνος πειθαρχίας μου φαίνεται. Γρήγορα ξανακατεβάστε τον στο αμπάρι. Ανέλαβε ήδη η δεύτερη βάρδια».

Ο θαλαμηπόλος ξαναφεύγει σιγοσφυρίζοντας, ενώ ο Plume, αυτός, ταπεινώνεται σ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού. Αλλά δε λέει τίποτε, δεν παραπονιέται. Το μυαλό του πάει σ' εκείνους που δεν μπορούν καθόλου να ταξιδέψουν, όσο για τον ίδιο, αυτός ταξιδεύει, ταξιδεύει ασταμάτητα.

Απόδοση: Γιώργος Ξυδόπουλος

Ο μικρός πρίγκιπας

(απόσπασμα)

Αντουάν ντε Σαιν Εξυπερύ

ΙΧ

ΓΙΑ Ν' ΑΠΟΔΡΑΣΕΙ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΤΗΚΕ, ΝΟΜΙΖΩ, ΤΗΝ ΑΠΟΔΗΜΙΑ ΕΝΟΣ ΚΟΠΑΔΙΟΥ από άγρια πουλιά. Το πρωί που ήταν να φύγει συγύρισε καλά καλά τον πλανήτη του. Καθάρισε προσεκτικά τα ηφαίστεια του που ήταν σε δράση. Είχε δυο ηφαίστεια σε δράση. Και του ερχόταν πολύ βολικά για να ζεσταίνει πάνω τους το πρωινό του. Είχε κι ένα σβησμένο ηφαίστειο. Αλλά, όπως έλεγε: «Δεν ξέρεις τι γίνεται καμιά φορά». Καθάρισε λοιπόν και το σβησμένο ηφαίστειο. Όταν είναι καλά καθαρισμένα, τα ηφαίστεια καίνε σιγανά και σταθερά, χωρίς εκρήξεις. Οι εκρήξεις των ηφαιστείων είναι όπως όταν παίρνει φωτιά το τζάκι. Φυσικά, πάνω στη δική μας γη, εμείς είμαστε πάρα πολύ μικροί για να καθαρίσουμε τα ηφαίστεια μας. Γι' αυτό δεν έχουν τελειωμό οι μπελάδες μας με δαύτα.

Ο μικρός πρίγκιπας ξερίζωσε ακόμα, με κάποια κατήφεια, τα τελευταία βλαστάρια των μپασομπάμπ. Πίστευε πως δεν ήταν ποτέ πια να ξαναγυρίσει πίσω. Όλες όμως αυτές οι καθημερινές δουλειές, εκείνο το πρωί του φάνηκαν πολύ αγαπητές. Κι όταν πότισε για τελευταία φορά το λουλούδι, κι ετοιμαζόταν να το προστατέψει κάτω από τη γυάλα του, ανακάλυψε πως του ερχόταν να κλάψει.

- Αντίο, είπε στο λουλούδι.

Μα εκείνο δεν του απάντησε.

- Αντίο, είπε πάλι.

Το λουλούδι έβηξε. Όχι όμως επειδή ήταν συναχωμένο.

- Ήμουν ανόητο, του είπε στο τέλος. Σου ζητώ συγνώμη. Κοίταξε να ζήσεις ευτυχισμένος.

Απόρρησε που δεν του παραπονιόταν. Στεκόταν εκεί πέρα, σαστισμένος, κρατώντας τη γυάλα μετέωρη. Δεν μπορούσε να καταλάβει αυτή την ήρεμη γλυκύτητα.

- Μα βέβαια, σ' αγαπώ, του είπε το λουλούδι. Δεν το κατάλαβες ποτέ, από δικό μου φταίξιμο. Αλλά δεν έχει καμιά σημασία. Κι εσύ όμως στάθηκες το ίδιο ανόητος με μένα. Κοίταξε να ζήσεις ευτυχισμένος... Άσε την ήσυχνη αυτή τη γυάλα. Δεν τη θέλω πια.

- Μα ο αέρας...

- Δεν είμαι δα και τόσο συναχωμένο... Το δροσερό αεράκι της νύχτας θα μου κάνει καλό. Λουλούδι είμαι.

- Μα τα ζώα...

- Θα χρειαστεί ν' ανεχτώ δυο ή τρεις κάμπιες, αν θέλω να πιάσω γνωριμία με τις πε-

ταλούδες. Φαίνεται πως είναι πολύ όμορφες. Διαφορετικά, ποιος θα μου κάνη επίσκεψη; Εσύ θα είσαι μακριά. Όσο για τα θηρία, δε φοβάμαι κανένα τους. Έχω τα νύχια μου.

Κι έδειχνε με αφέλεια τα τέσσερά του αγκάθια. Ύστερα πρόσθεσε:

- Μη το χασομεράς έτσι, με χτυπάει στα νεύρα. Τ' αποφάσιζεις να φύγεις. Πήγαινε. Γιατί δεν ήθελε να το δει να κλαίει. Ήταν ένα λουλούδι τόσο περήφανο...

Χ

Βρέθηκε στην περιοχή των αστεροειδών 325, 326, 327, 328, 329 και 330. Άρχισε λοιπόν να τους επισκέπτεται για να έχει κάποια απασχόληση, και για να μορφωθεί.

Στον πρώτο κατοικούσε ένας βασιλιάς. Ο βασιλιάς καθόταν, ντυμένος στην πορφύρα και την ερμίνη, πάνω σ' ένα θρόνο πολύ απλό αλλά και μεγαλόπρεπο.

- Α, να ένας υπήκοος, φώναξε ο βασιλιάς όταν είδε το μικρό πρίγκιπα.

Κι ο μικρός πρίγκιπας αναρωτήθηκε:

- Πώς μπόρεσε να μ' αναγνωρίσει, αφού δε μ' έχει ξαναδεί ποτέ του;

Δεν ήξερε πως για τους βασιλιάδες, ο κόσμος είναι πολύ απλοποιημένος. Όλοι οι άνθρωποι είναι υπήκοοι.

- Πλησίασε για να σε δω πιο καλά, του είπε ο βασιλιάς, πολύ περήφανος που ήταν βασιλιάς για κάποιον.

Ο μικρός πρίγκιπας γύρεψε με τα μάτια κάπου να καθίσει, μα ο πλανήτης όλος ήταν σκεπασμένος από το μεγαλόπρεπο μανδύα του βασιλιά. Στάθηκε λοιπόν όρθιος, κι όπως ήταν κουρασμένος, χασμουρήθηκε.

- Η εθιμοτυπία δεν επιτρέπει να χασμουριούνται μπρος στο βασιλιά, του είπε ο μονάρχης. Σου τ' απαγορεύω.

- Δεν μπορώ να κρατηθώ, αποκρίθηκε καταταραγμένος ο μικρός πρίγκιπας. Έκανα μεγάλο ταξίδι και δεν κοιμήθηκα...

- Τότε, τον έκοψε ο βασιλιάς, σε διατάζω να χασμουρηθείς. Χρόνια τώρα έχω να δω κάποιον να χασμουριέται. Τα χασμουρητά είναι για μένα κάτι το αξιοπερίεργο. Εμπρός! Χασμουρήσου πάλι. Σε διατάζω.

- Ντρέπομαι... δεν μπορώ πια, έκανε ο μικρός πρίγκιπας κοκκινίζοντας.

- Χμ! Χμ! αποκρίθηκε ο βασιλιάς. Τότε σε... σε διατάζω πότε να χασμουριέσαι και πότε να...

Τραύλιζε τώρα κάπως και φαινόταν πειραγμένος.

Γιατί αυτό που γύρευε προπαντός ο βασιλιάς ήταν να σέβονται την εξουσία του. Δεν ανεχόταν την ανυπακοή. Ήταν ένας απόλυτος μονάρχης. Επειδή όμως ήταν και πολύ καλός άνθρωπος, έδινε λογικές διαταγές.

«Αν έδινα διαταγή σ' ένα στρατηγό», συνήθιζε να λέει για παράδειγμα, «αν έδινα διαταγή σ' ένα στρατηγό να μεταμορφωθεί σε γλάρο, κι ο στρατηγός δεν υπακούσει, το σφάλμα δε θα 'ναι δικό του. Θα 'ναι δικό μου».

- Μπορώ να καθίσω;» ρώτησε δειλά ο μικρός πρίγκιπας.

- Σε διατάζω να καθίσεις, του αποκρίθηκε ο βασιλιάς, μαζεύοντας με μεγαλοπρέπεια την άκρη του ηγεμονικού του μανδύα.

Μα ο μικρός πρίγκιπας απορούσε. Ο πλανήτης ήταν μικρούτσικος. Πάνω σε ποιους λοιπόν μπορούσε αυτός ο βασιλιάς να βασιλεύει;

- Μεγαλειότητα, του είπε... με συγχωρείτε που σας ρωτώ...
- Σε διατάζω να με ρωτήσεις, βιάστηκε να πει ο βασιλιάς.
- Μεγαλειότητα... πάνω σε τι βασιλεύετε;
- Πάνω σ' όλα, αποκρίθηκε ο βασιλιάς πολύ απλά.
- Σ' όλα;

Ο βασιλιάς έδειξε διακριτικά τον πλανήτη του, τους άλλους πλανήτες και τ' άστρα.

- Πάνω σ' όλα αυτά; είπε ο μικρός πρίγκιπας.
- Πάνω σ' όλα τούτα... αποκρίθηκε ο βασιλιάς.

Γιατί ήταν όχι μόνο απόλυτος μονάρχης αλλά και μονάρχης του σύμπαντος.

- Και τ' άστρα σας υπακούουν;
- Και βέβαια, του είπε ο βασιλιάς. Υπακούουν αμέσως. Δεν ανέχομαι την ανυπακοή.

Ο μικρός πρίγκιπας βρήκε πως μια τέτοια δύναμη ήταν θαυμάσιο πράμα. Αν την είχε αυτός στα χέρια του, θα μπορούσε να κοιτάξει μέσα σε μια και μόνο μέρα, όχι πια σαράντα τέσσερα, μα εβδομήντα δυο, ακόμα κι εκατό, ή ακόμα και διακόσια ηλιοβασιλέματα, δίχως να χρειαστεί να τραβήξει την καρέκλα του καθόλου! Κι όπως ένιωθε κάπως λυπημένος με την ανάμνηση του μικρού πλανήτη που είχε εγκαταλείψει, πήρε το κουράγιο να ζητήσει μια χάρη από το βασιλιά:

- Ήθελα να 'βλεπα ένα ηλιοβασίλεμα... Κάντε μου τη χάρη... Διατάξτε τον ήλιο να βασιλέψει...

- Αν διατάξω ένα στρατηγό να πετάξει από λουλούδι σε λουλούδι σαν πεταλούδα, ή να γράψει μια τραγωδία, ή να μεταμορφωθεί σε γλάρο, κι ο στρατηγός δεν εκτελέσει τη διαταγή μου, ποιος θα έχει άδικο, εκείνος ή εγώ;

- Εσείς, είπε σταθερά ο μικρός πρίγκιπας.

- Σωστά. Απ' τον καθένα πρέπει ν' απαιτούμε αυτό που μπορεί να δώσει, συνέχισε ο βασιλιάς. Η εξουσία έχει για στήριγμά της πρώτ' απ' όλα τη λογική. Αν δώσεις διαταγή στο λαό σου να πάει να πέσει στη θάλασσα, ο λαός θα κάνει επανάσταση. Έχω το δικαίωμα ν' απαιτώ να με υπακούουν, γιατί οι διαταγές μου είναι λογικές.

- Καλά, και το ηλιοβασίλεμά μου; του θύμισε ο μικρός πρίγκιπας, που μια κι είχε μια ερώτηση δεν την ξεχνούσε ποτέ.

- Το ηλιοβασίλεμά σου θα το έχεις. Θα το απαιτήσω. Σύμφωνα όμως με την κυβερνητική μου πείρα, θα περιμένω ώσπου οι συνθήκες να είναι ευνοϊκές.

- Δηλαδή πότε θα γίνει αυτό; ρώτησε ο μικρός πρίγκιπας.

- Χμ! χμ! του αποκρίθηκε ο βασιλιάς, που συμβουλευτηκε πρώτα ένα χοντρό ημερολόγιο, χμ! χμ! θα είναι, γύρω... γύρω... θα είναι απόψε γύρω στις εφτά και σαράντα. Και θα δεις τότε τι καλά που με υπακούουν.

Ο μικρός πρίγκιπας χασμουρήθηκε. Λυπόταν για το χαμένο του ηλιοβασίλεμα. Κι ύστερα, είχε αρχίσει να βαριέται κομμάτι:

- Δεν έχω τίποτα να κάνω πια εδώ, είπε στο βασιλιά. Πάω να φύγω πάλι.

- Μη φεύγεις, αποκρίθηκε ο βασιλιάς, που ήταν τόσο περήφανος να έχει έναν υπήκοο. Μη φεύγεις, σε κάνω υπουργό!

- Τι υπουργό;

- Της... της Δικαιοσύνης!

- Μα δεν υπάρχει κανείς εδώ για να δικαστεί!

- Δεν το ξέρουμε, του είπε ο βασιλιάς. Ακόμα δεν έκανα την περιοδεία του βασιλείου

μου. Είμαι πολύ γέρος, χώρος για καρότσα δεν υπάρχει εδώ πάνω, και κουράζομαι να περπατώ με τα πόδια.

– Ω! Μα εγώ κοίταξα κιόλα, είπε ο πρίγκιπας σκύβοντας για να ρίξει ακόμη μια ματιά στην άλλη μεριά του πλανήτη. Μήτε εκεί βρίσκεται κανείς.

– Τότε θα κριθείς από τον ίδιο τον εαυτό σου. Αυτό είναι το πιο δύσκολο. Είναι πολύ πιο δύσκολο να κρίνεις μόνος σου τον εαυτό σου παρά να κρίνεις τους άλλους. Αν καταφέρεις να τον κρίνεις σωστά, θα πει πως είσαι πραγματικά σοφός.

– Εγώ, είπε ο μικρός πρίγκιπας, μπορώ να κρίνω τον εαυτό μου όπου και να βρίσκομαι. Δεν έχω ανάγκη να κατοικώ εδώ.

– Χμ! χμ!, έκανε ο βασιλιάς. Θαρρώ πως κάπου πάνω στον πλανήτη μου είναι ένας γεροπόντικας. Τον ακούω τη νύχτα. Μπορείς να δικάσεις αυτόν το γεροπόντικα. Θα τον καταδικάζεις σε θάνατο κάθε τόσο. Έτσι η ζωή του θα κρέμεται από τη δικαιοσύνη σου. Μα κάθε φορά θα του δίνεις χάρη, για οικονομία. Δεν έχουμε άλλον.

– Εμένα, αποκρίθηκε ο μικρός πρίγκιπας, δε μ' αρέσει να καταδικάζω σε θάνατο. Και τ' αποφάσισα πια να του δίνω.

– Όχι, είπε ο βασιλιάς.

Μα ο μικρός πρίγκιπας, που είχε τελειώσει πια τις ετοιμασίες του, δε θέλησε να πικράνει το γέρο μονάρχη:

– Αν η Μεγαλειότητά σας επιθυμεί να την υπακούουν αμέσως, θα μπορούσε να μου δώσει μια λογική διαταγή. Θα μπορούσε να με διατάξει, λόγου χάρη, να φύγω πριν περάσει ένα λεπτό. Οι συνθήκες είναι θαρρώ ευνοϊκές...

Ο βασιλιάς δεν έλεγε τίποτα κι ο μικρός πρίγκιπας δίστασε στην αρχή, ύστερα όμως από λίγο, αναστέναξε κι έφυγε.

– Σε κάνω πρεσβευτή μου, βιάστηκε τότε να φωνάξει ο βασιλιάς.

Είχε το μεγαλοπρεπές ύφος της εξουσίας.

«Πολύ παράξενοι είναι οι μεγάλοι», έλεγε μέσα του ο μικρός πρίγκιπας, συνεχίζοντας το ταξίδι του.

XI

Το δεύτερο πλανήτη τον κατοικούσε ένας ματαιόδοξος:

– Ω! Ω! Επίσκεψη ενός θαυμαστή! φώναξε από μακριά ο ματαιόδοξος μόλις αντίκρισε το μικρό πρίγκιπα.

Γιατί, για τους ματαιόδοξους, όλοι οι άλλοι άνθρωποι είναι θαυμαστές.

– Καλημέρα, είπε ο μικρός πρίγκιπας. Τι αλλόκοτο καπέλο που φοράτε.

– Είναι για να χαιρετάω, του αποκρίθηκε ο ματαιόδοξος. Είναι για να χαιρετάω όταν με χειροκροτούν. Δυστυχώς, δεν περνά ποτέ κανένας από δω.

– Μπα; έκανε ο μικρός πρίγκιπας, που δεν κατάλαβε.

– Χτύπα τα χέρια σου το ένα με τ' άλλο, του σύστησε λοιπόν ο ματαιόδοξος.

Ο μικρός πρίγκιπας χτύπησε τα χέρια του το ένα με τ' άλλο. Ο ματαιόδοξος ανασήκωσε το καπέλο του και χαιρέτησε σεμνά. «Αυτό είναι πιο διασκεδαστικό από την επίσκεψή μου στο βασιλιά», είπε μέσα του ο μικρός πρίγκιπας. Και ξανάπιασε να χτυπάει τα χέρια του το ένα με τ' άλλο. Ο ματαιόδοξος ξανάπιασε να χαιρετάει ανασπώνοντας το καπέλο του.

Ύστερα από πέντε λεπτά, που γινόταν ασταμάτητα το ίδιο, ο μικρός πρίγκιπας κουράστηκε από τη μονοτονία του παιχνιδιού.

- Και τι πρέπει να κάνει κανείς για να πέσει το καπέλο; ρώτησε.

Ο ματαιόδοξος όμως δεν τον άκουσε. Οι ματαιόδοξοι δεν ακούνε τίποτα, μόνο τους επαίνους.

- Στ' αλήθεια, με θαυμάζεις πολύ; ρώτησε το μικρό πρίγκιπα.

- Τι σημαίνει «θαυμάζεις;»

- Θαυμάζεις σημαίνει ν' αναγνωρίζεις πως είμαι ο πιο όμορφος, ο πιο κομψός, ο πιο πλούσιος κι ο πιο έξυπνος άνθρωπος του πλανήτη.

- Μα είσαι ολομόναχος πάνω στον πλανήτη σου!

- Κάνε μου αυτή τη χάρη. Θαύμασέ με οπωσδήποτε!

- Σε θαυμάζω, είπε ο μικρός πρίγκιπας, σηκώνοντας λίγο τις πλάτες, αλλά σε τι μπορεί αυτό να σ' ενδιαφέρει τόσο πολύ;

Κι ο μικρός πρίγκιπας έφυγε.

Είναι γεγονός, οι μεγάλοι είναι πολύ παράξενοι, έλεγε μέσα του, συνεχίζοντας το ταξίδι.

XII

Τον επόμενο πλανήτη τον κατοικούσε ένας μπεκρής. Η επίσκεψη αυτή στάθηκε πολύ σύντομη, αλλά βύθισε το μικρό πρίγκιπα σε μεγάλη μελαγχολία.

- Τι κάνεις εκεί; είπε στον μπεκρή, που τον βρήκε να κάθεται βουβός μπρος σ' ένα καλάθι αδειανές μπουκάλες κι ένα καλάθι γεμάτες.

- Πίνω, αποκρίθηκε ο μπεκρής με πένθιμο ύφος.

- Γιατί πίνεις; τον ρώτησε ο μικρός πρίγκιπας.

- Για να ξεχάσω, αποκρίθηκε ο μπεκρής.

- Για να ξεχάσεις τι; ενδιαφέρθηκε ο μικρός πρίγκιπας, που άρχισε κιόλας να τον λυπάται.

- Για να ξεχάσω πως ντρέπομαι, ομολόγησε ο μπεκρής, σκύβοντας το κεφάλι.

- Μα ντρέπεσαι γιατί; ρώτησε ο μικρός πρίγκιπας, θέλοντας να τον βοηθήσει.

- Ντρέπομαι που πίνω! απόσωσε ο μπεκρής και κλείστηκε οριστικά στη σιωπή του.

Κι ο μικρός πρίγκιπας έφυγε γεμάτος αμηχανία.

Είναι γεγονός, οι μεγάλοι είναι πολύ παράξενοι, έλεγε μέσα του συνεχίζοντας το ταξίδι.

XIII

Ο τέταρτος πλανήτης ήταν ενός επιχειρηματία. Ο άνθρωπος αυτός ήταν τόσο απασχολημένος που μίτε καν σήκωσε το κεφάλι του όταν έφτασε ο μικρός πρίγκιπας.

- Καλημέρα, του είπε αυτός. Το τσιγάρο σας έσβησε.

- Τρία και δύο κάνουν πέντε. Πέντε κι εφτά, δώδεκα. Δώδεκα και τρία δεκαπέντε. Καλημέρα. Δεκαπέντε κι εφτά, είκοσι δύο. Είκοσι δύο κι έξι, είκοσι οχτώ. Δεν έχω καιρό να το ξαναάψω. Είκοσι έξι και πέντε, τριάντα ένα. Ουφ! Μας κάνουν λοιπόν πεντακόσια ένα εκατομμύρια εξακόσιες είκοσι δύο χιλιάδες εφτακόσια τριάντα ένα.

- Πεντακόσια εκατομμύρια τι;
- Πώς; Εδώ είσαι ακόμα; Πεντακόσια εκατομμύρια... δεν ξέρω πια τι... Έχω τόσο πολλή δουλειά! Εγώ είμαι σοβαρός άνθρωπος, εγώ δεν χάνω τον καιρό μου με σαχλαμάρες! Δυο και πέντε, εφτά...

- Πεντακόσια εκατομμύρια τι; Ξανάπε ο μικρός πρίγκιπας, που ποτέ στη ζωή του δεν είχε αφήσει αναπάντητη μια ερώτηση, αφού την είχε κάνει.

Ο επιχειρηματίας σήκωσε το κεφάλι.:

- Πενήντα τέσσερα χρόνια τώρα που κατοικώ σ' αυτόν τον πλανήτη, μ' ενοχλήσανε μόνο τρεις φορές. Την πρώτη, εδώ και είκοσι δύο χρόνια, μια χρυσόμυγα, που είχε πέσει, ο Θεός ξέρει από που. Σκορπούσε γύρω ένα τρομακτικό ζουζουνιτό, κι έκανα τέσσερα λάθη σε μια πρόσθεση. Τη δεύτερη φορά, εδώ κι έντεκα χρόνια, με πιάσαν οι ρευματισμοί. Δεν το κουνώ απ' εδώ και το κορμί μου δε γυμνάζεται καθόλου. Δεν έχω καιρό για χάσιμο. Εγώ είμαι σοβαρός άνθρωπος. Την τρίτη φορά... να την! Είπαμε και λέμε πεντακόσια ένα εκατομμύρια...

- Εκατομμύρια τι;

Ο επιχειρηματίας κατάλαβε πως δεν είχε καμιά ελπίδα να τον αφήσουν ήσυχο:

- Εκατομμύρια απ' αυτά ταπραματάκια που βλέπουμε καμιά φορά στον ουρανό.

- Μύγες;

- Όχι ντε! Κάτιπραματάκια που λάμπουν.

- Μέλισσες;

- Όχι ντε! Κάτι χρυσωμέναπραματάκια που κάνουν τους τεμπέληδες να πλάθουν όνειρα. Μα εγώ είμαι σοβαρός άνθρωπος! Δε μου μένει καιρός να πλάθω όνειρα.

- Α! Άστρα;

- Ακριβώς. Άστρα.

- Και τι τα κάνεις πεντακόσια εκατομμύρια άστρα;

- Πεντακόσια ένα εκατομμύρια εξακόσιες δύο χιλιάδες εφτακόσια τριάντα ένα. Εγώ είμαι σοβαρός άνθρωπος, μιλώ με ακρίβεια.

- Και τι τα κάνεις όλα τούτα τ' άστρα;

- Τι τα κάνω;

- Ναι.

- Τίποτα. Τα έχω δικά μου.

- Έχεις δικά σου τ' άστρα;

- Ναι.

- Μα ξέρω ένα βασιλιά που...

- Οι βασιλιάδες δεν έχουν δικά τους. «Βασιλεύουν μόνο πάνω σ' αυτά». Είναι πολύ διαφορετικό.

- Και τι σ' ωφελεί να έχεις δικά σου τ' άστρα;

- Με κάνουν πλούσιο.

- Και τι σ' ωφελεί να είσαι πλούσιος;

- Για ν' αγοράζω κι άλλα αστέρια, αν κάποιος ανακαλύψει κανένα.

«Τούτος εδώ», είπε μέσα του ο μικρός πρίγκιπας, «έχει την ίδια πάνω κάτω λογική με τον μπεκρή μου».

Έκανε ωστόσο ακόμα μερικές ερωτήσεις.

- Πώς μπορεί κανείς να κάνει δικά του τ' αστέρια;

– Και ποιανού είναι; αντιμίλησε γρουσουζεμένος ο επιχειρηματίας.
 – Ξέρω κι εγώ; Κανενός.
 – Τότε είναι δικά μου, γιατί πρώτος εγώ το σκέφτηκα.
 – Και φτάνει αυτό;
 – Βεβαιότατα. Όταν βρίσκεις ένα διαμάντι που δεν είναι κανενός, είναι δικό σου. Όταν βρίσκεις ένα νησί που δεν είναι κανενός, είναι δικό σου. Όταν έχεις πρώτος μια ιδέα, της βγάζεις δίπλωμα ευρεσιτεχνίας: είναι δική σου. Κι εγώ έχω δικά μου τ' αστέρια, αφού κανένας άλλος πριν από μένα δε σκέφτηκε να τ' αποκτήσει.
 – Αυτό είναι αλήθεια, είπε ο μικρός πρίγκιπας. Μα τι τα κάνεις;
 – Τα διαχειρίζομαι. Τα μετρώ και τα ξαναμετρώ, είπε ο επιχειρηματίας. Δύσκολη δουλειά. Αλλά εγώ είμαι σοβαρός άνθρωπος.
 Μα ο μικρός πρίγκιπας ακόμα δεν ήταν ικανοποιημένος.
 – Εγώ, αν έχω ένα φουλάρι, μπορώ να το φορέσω γύρω απ' το λαιμό μου και να το πάρω μαζί μου. Εγώ, αν έχω ένα λουλούδι, μπορώ να το κόψω και να το πάρω μαζί μου. Εσύ όμως δεν μπορείς να κορφολογήσεις τ' αστέρια!
 – Όχι, αλλά μπορώ να τα καταθέσω στην τράπεζα.
 – Τι πα να πει αυτό;
 – Πα να πει πως γράφω σ' ένα χαρτάκι τον αριθμό των άστρων μου. Ύστερα κλειδώνω αυτό το χαρτί μέσα σ' ένα συρτάρι.
 – Κι αυτό είναι όλο;
 – Φτάνει αυτό.
 «Γουστόζικο είναι», σκέφτηκε ο μικρός πρίγκιπας. «Αρκετά ποιητικό. Μα δεν είναι πολύ σοβαρό».
 Ο μικρός πρίγκιπας είχε για τα σοβαρά πράγματα ιδέες που διαφέρανε πολύ από τις ιδέες των μεγάλων.
 – Εγώ, συνέχισε, έχω δικό μου ένα λουλούδι και το ποτίζω κάθε μέρα. Έχω δικά μου τρία ηφαιστεια και τα καθαρίζω κάθε βδομάδα. Γιατί καθαρίζω και το σβησμένο. Δεν ξέρεις τι γίνεται καμιά φορά. Είναι χρήσιμο για τα ηφαιστειά μου κι είναι χρήσιμο για το λουλούδι μου, να τα έχω δικά μου. Εσύ όμως δεν είσαι χρήσιμος για τ' αστέρια...
 Ο επιχειρηματίας άνοιξε το στόμα, μα δε βρήκε τίποτα ν' αποκριθεί. Κι ο μικρός πρίγκιπας έφυγε.
 Είναι γεγονός, οι μεγάλοι είναι πέρα για πέρα παράξενοι, έλεγε απλά μέσα του συνεχίζοντας το ταξίδι.

XIV

Ο πέμπτος πλανήτης ήταν πολύ περίεργος. Ήταν ο πιο μικρός απ' όλους. Ίσα που κωρούσαν πάνω του ένα φανάρι κι ένας φαναράναφτης. Ο μικρός πρίγκιπας δεν κατάφερε να εξηγήσει σε τι μπορούσαν να χρησιμεύουν, κάπου εκεί πέρα στον ουρανό, πάνω σ' ένα πλανήτη που δεν είχε σπίτια, μήτε κατοίκους, ένα φανάρι κι ένας φαναράναφτης. Είπε ωστόσο μέσα του:

– Ο άνθρωπος αυτός μπορεί να είναι παράλογος. Είναι όμως λιγότερο παράλογος από το βασιλιά, κι από το ματαιόδοξο, κι απ' τον επιχειρηματία κι από τον μπεκρή. Η δουλειά του έχει τουλάχιστο κάποιο νόημα. Όταν ανάβει το φανάρι του είναι σα να φέρνει στη ζωή ακόμη ένα

αστέρι, ή ένα λουλούδι. Όταν σβήνει το φανάρι του, τ' αστέρι του ή το λουλούδι του πέφτουν και κοιμούνται. Είναι μια πολύ ωραία δουλειά τούτη. Είναι κάτι πραγματικά χρήσιμο αφού είναι ωραίο.

Όταν έφτασε πολύ κοντά στον πλανήτη, χαιρέτησε με σεβασμό το φαναράναφτη:

- Καλημέρα. Μα γιατί το 'σβησες το φανάρι σου;
- Αυτές είναι οι οδηγίες, αποκρίθηκε ο φαναράναφτης. Καλημέρα.
- Ποιες είναι οι οδηγίες.
- Να σβήσω το φανάρι μου. Καληνύχτα.

Και το άναψε πάλι.

- Μα γιατί το ξανάναψες;
- Αυτές είναι οι οδηγίες, αποκρίθηκε ο φαναράναφτης.
- Δεν καταλαβαίνω, είπε ο μικρός πρίγκιπας.
- Τι να καταλάβεις, είπε ο φαναράναφτης. Οι οδηγίες είναι οδηγίες. Καλημέρα.

Κι έσβησε το φανάρι του.

Ύστερα σκούπισε το μέτωπό του μ' ένα μαντίλι που είχε κόκκινα καρό.

- Το επάγγελμά μου είναι τρομερό. Άλλοτε είχε νόημα. Έσβηνα το πρωί κι άναβα το βράδυ. Είχα την υπόλοιπη μέρα για να ξεκουράζομαι, και την υπόλοιπη νύχτα για να κοιμάμαι...

- Κι από τότε άλλαξαν οι οδηγίες;
- Οι οδηγίες δεν άλλαξαν, είπε ο φαναράναφτης. Εδώ ακριβώς είναι το δράμα! Από χρόνο σε χρόνο, ο πλανήτης γυρίζει όλο και πιο γρήγορα, κι οι οδηγίες δεν άλλαξαν.
- Λοιπόν; είπε ο μικρός πρίγκιπας.
- Τώρα λοιπόν που κάνει μια στροφή στο λεπτό, δεν έχω μήτε στιγμή για να σουχάσω. Ανάβω και σβήνω κάθε λεπτό!

- Αστείο πράμα! Οι μέρες δηλαδή σε σένα βαστάνε ένα λεπτό;

- Δεν είναι καθόλου αστείο, είπε ο φαναράναφτης. Πέρασε κιάλας ένας μήνας που κουβεντιάζουμε οι δυο μας.

- Ένας μήνας;
- Ναι. Τριάντα λεπτά. Τριάντα μέρες! Καληνύχτα.

Κι άναψε πάλι το φανάρι του.

Ο μικρός πρίγκιπας τον κοίταξε. Ένωσε πως τον αγαπούσε αυτόν το φαναράναφτη που έμενε τόσο πιστός στις οδηγίες του. Θυμήθηκε τα ηλιοβασιλέματα, που μόνος του πήγαινε τότε και τα 'βρισκε, τραβώντας την καρέκλα. Θέλησε να βοηθήσει το φίλο του:

- Για δεξ... Ξέρω ένα τρόπο για να ξεκουράζεσαι όποτε θέλεις...
- Πάντα θέλω, είπε ο φαναράναφτης.

Επειδή, μπορεί κανείς να είναι πιστός στη δουλειά του και ταυτόχρονα τεμπέλης.

Ο μικρός πρίγκιπας συνέχισε:

- Ο πλανήτης σου είναι τόσο μικρός που κάνεις το γύρο του με τρεις δρασκελιές. Δεν έχεις παρά να περπατάς τόσο αργά που να μένεις πάντα στον ήλιο. Όταν θα θες να ξεκουραστείς θ' ανοίγεις βήμα... κι η μέρα θα βαστάει όσο θέλεις εσύ.

- Αυτό δε μου καλυτερεύει την κατάσταση, έκανε ο φαναράναφτης. Το μόνο που μ' αρέσει απ' τη ζωή, είναι ο ύπνος.

- Κρίμα, είπε ο μικρός πρίγκιπας.

– Κρίμα, είπε ο φαναράναφτης. Καλημέρα.

Κι έσβησε το φανάρι του.

«Τούτον εδώ», είπε μέσα του ο μικρός πρίγκιπας, συνεχίζοντας πιο πέρα το ταξίδι του, «τούτον εδώ θα τον καταφρονούσαν όλοι οι άλλοι: ο βασιλιάς, ο ματαιόδοξος, ο μπεκρός κι ο επιχειρηματίας. Είναι ο μόνος ωστόσο που δε μου φαίνεται γελοίος. Γιατί ασχολείται, ίσως, με κάτι άλλο από τον εαυτό του».

Αναστέναξε με λύπη, κι είπε πάλι μέσα του:

«Τούτος εδώ είναι ο μόνος που θα μπορούσα να τον κάνω φίλο. Μα ο πλανήτης του είναι πραγματικά πολύ μικρός. Δε χωρούν πάνω του δυο άνθρωποι».

Εκείνο που ο μικρός πρίγκιπας δεν τολμούσε να ομολογήσει μήτε στον εαυτό του, ήταν πως λυπόταν αφήνοντας αυτόν τον ευλογημένο πλανήτη, προπαντός για τα χίλια τετρακόσια σαράντα ηλιοβασιλέματά του το εικοσιτετράωρο!

XV

Ο έκτος πλανήτης ήταν δέκα φορές πιο μεγάλος από τον τελευταίο. Τον κατοικούσε ένας γερασμένος κύριος που έγραφε τεράστια βιβλία.

– Για δεξ! Ένας εξερευνητής, φώναξε αντικρίζοντας το μικρό πρίγκιπα.

Λαχανιάζοντας κάπως, ο μικρός πρίγκιπας κάθισε στην άκρη του τραπεζιού. Ερχόταν από ένα τόσο μεγάλο ταξίδι!

– Από πού έρχεσαι; τον ρώτησε ο γέρος.

– Τι είναι αυτό το χοντρό βιβλίο; είπε ο μικρός πρίγκιπας. Τι κάνετε εδώ;

– Είμαι γεωγράφος, είπε ο γέρος.

– Τι θα πει γεωγράφος;

– Είναι ένας σοφός που ξέρει πού βρίσκονται οι θάλασσες, τα ποτάμια, οι πολιτείες, τα βουνά και οι έρημοι.

– Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, είπε ο μικρός πρίγκιπας. Να επιτέλους ένα πραγματικό επάγγελμα! Κι έριξε γύρω του μια ματιά στον πλανήτη του γεωγράφου. Δεν είχε δει ποτέ του ακόμη ένα τόσο μεγαλοπρεπή πλανήτη.

– Είναι πολύ ωραίος ο πλανήτης σας. Μήπως έχει ωκεανούς;

– Δεν μπορώ να το ξέρω, είπε ο γεωγράφος.

– Ααα! (ο μικρός πρίγκιπας απογοητεύτηκε). Και βουνά;

– Δεν μπορώ να το ξέρω, είπε ο γεωγράφος.

– Και πολιτείες και ποτάμια κι ερήμους;

– Μήτε αυτό μπορώ να το ξέρω, είπε ο γεωγράφος.

– Αφού είστε γεωγράφος!

– Ακριβώς, αποκρίθηκε ο γεωγράφος. Αλλά δεν είμαι και εξερευνητής. Δεν έχω πάνω στον πλανήτη ούτε ένα εξερευνητή. Δεν είναι δουλειά του γεωγράφου να βγαίνει και να μετρά τις πολιτείες, τους ποταμούς, τα βουνά, τις θάλασσες, τους ωκεανούς και τις ερήμους. Ο γεωγράφος είναι πολύ σπουδαίος άνθρωπος και δεν του επιτρέπεται να τριγυρίζει εδώ κι εκεί. Δεν

αφήνει ποτέ το γραφείο του. Εκεί όμως δέχεται τους εξερευνητές. Τους κάνει ερωτήσεις και σημειώνει όσα θυμούνται απ' τα ταξίδια τους. Κι αν οι αναμνήσεις ενός απ' αυτούς του φαίνονται πως έχουν ενδιαφέρον, ο γεωγράφος βάζει και του κάνουν μια έρευνα για την ηθική ποιότητα του εξερευνητή.

- Και γιατί το κάνει αυτό;

- Γιατί αν ένας εξερευνητής πει ψέματα, θα προκαλέσει έτσι καταστροφές στα βιβλία της γεωγραφίας. Ή ένας εξερευνητής που το τσούζει.

- Και γιατί; Έκανε ο μικρός πρίγκιπας.

- Γιατί οι μεθυσμένοι τα βλέπουν διπλά. Κι ο γεωγράφος θα σημειώνει τότε δυο βουνά εκεί που υπάρχει μόνο ένα.

- Ξέρω κάποιον, είτε ο μικρός πρίγκιπας, που δε θα 'κανε για εξερευνητής.

- Πολύ πιθανό. Άμα λοιπόν φανεί πως ο εξερευνητής είναι αξιόπιστος άνθρωπος, γίνεται μια έρευνα γύρω από την ανακάλυψή του.

- Πάνε και βλέπουν;

- Όχι. Αυτό είναι μεγάλος μπελάς. Απαιτούν μόνο από τον εξερευνητή να παρουσιάσει αποδείξεις. Αν πρόκειται λόγου χάρη για την ανακάλυψη ενός μεγάλου βουνού, του ζητούν να φέρει από κει πέρα μεγάλες πέτρες.

Ο γεωγράφος, άξαφνα συγκινήθηκε.

- Μα κι εσύ, έρχεσαι από μακριά! Είσαι ένας εξερευνητής. Πρέπει να μου περιγράψεις τον πλανήτη σου!

Κι ο γεωγράφος, αφού άνοιξε το κατάστιχό του, έβγαλε το μολύβι του. Πρώτα σημειώνουν με μολύβι τις διηγήσεις των εξερευνητών. Για να τις γράψουν με μελάνι, περιμένουν πρώτα να παρουσιάσει αποδείξεις ο εξερευνητής.

- Λοιπόν; Έκανε ο γεωγράφος.

- Ω! είπες ο μικρός πρίγκιπας, εκεί που ζω δεν έχει και μεγάλο ενδιαφέρον, ο τόπος μου είναι πολύ μικρός. Έχω τρία ηφαίστεια.

Δυο ηφαίστεια σε δράση, κι ένα σβησμένο. Αλλά πού ξέρει κανείς.

- Πού ξέρει κανείς; είπες ο γεωγράφος.

- Έχω κι ένα λουλούδι.

- Τα λουλούδια δεν τα γράφουμε, είπες ο γεωγράφος.

- Και γιατί; Αυτό είναι το πιο όμορφο!

- Γιατί τα λουλούδια είναι εφήμερα.

- Τι πάει να πει «εφήμερο;»

- Οι γεωγραφίες, είπες ο γεωγράφος είναι τα πιο πολύτιμα απ' όλα τα βιβλία. Ποτέ δεν παλιώνουν. Είναι πολύ σπάνιο κάποιο βουνό ν' αλλάξει θέση. Είναι πολύ σπάνιο ν' αδειάσει απ' το νερό του κάποιος ωκεανός. Γράφουμε πράγματα αιώνια.

- Μα τα σβησμένα ηφαίστεια μπορεί να ξυπνήσουν, τον έκοψε ο μικρός πρίγκιπας. Τι πάει να πει «εφήμερο».

- Εμάς το ίδιο μας κάνει αν τα ηφαίστεια είναι σβησμένα ή σε δράση. Εκείνο που για μας έχει σημασία, είναι το βουνό. Αυτό δεν αλλάζει.

- Αλλά τι πάει να πει «εφήμερο;» ξανάπε ο μικρός πρίγκιπας, που ποτέ στη ζωή του δεν είχε αφήσει αναπάντητη μια ερώτηση, αφού την είχε κάνει.

- Σημαίνει «εκείνο που κινδυνεύει γρήγορα να χαθεί».

- Το λουλούδι μου κινδυνεύει γρήγορα να χαθεί;

– Βεβαιότατα.

«Το λουλούδι μου είναι εφήμερο», είπε μέσα του ο μικρός πρίγκιπας, «και δεν έχει παρά τέσσερα αγκάθια για να υπερασπίζει τον εαυτό του εναντίον του κόσμου! Κι εγώ τ' άφησα ολομόναχο εκεί πέρα!».

Ήταν η πρώτη φορά που τον πιάναν οι τύψεις. Μα ξαναπήρε κουράγιο:

– Ποιον τόπο με συμβουλευέτε τώρα να επισκεφτώ; ρώτησε.

– Τον πλανήτη Γη, του αποκρίθηκε ο γεωγράφος. Έχει καλή φήμη...

Κι ο μικρός πρίγκιπας έφυγε, με το νου του δοσμένο στο λουλούδι του.

XVI

Ο έβδομος λοιπόν πλανήτης ήταν η Γη.

Η Γη δεν είναι κανένας πλανήτης του σωρού! Λογαριάζουν πως έχει εκατόν έντεκα βασιλιάδες (φυσικά μαζί με τους βασιλιάδες των νέγρων), εφτά χιλιάδες γεωγράφους, ενιακόσιες χιλιάδες επιχειρηματίες, εφτάμισι εκατομμύρια μπεκρήδες, τριακόσια έντεκα εκατομμύρια ματαιόδοξους, πάνω κάτω δηλαδή δύο δις εκατομμύρια μεγάλους.

Για να σας δώσω μια ιδέα πόσο μεγάλη είναι η Γη, σας λέω πως πριν να εφευρεθεί ο ηλεκτρισμός, έπρεπε να συντηρούν πάνω σ' ολόκληρη την έκταση των έξι ηπείρων μια πραγματική στρατιά από τετρακόσιες εξήντα δύο χιλιάδες πεντακόσιους έντεκα φαναράναφτες.

Κοιταγμένο από κάποιαν απόσταση, το θέαμα ήταν εξαιρετικό. Οι κινήσεις αυτής της στρατιάς ήταν κανονισμένες όπως οι κινήσεις ενός μπαλέτου στην όπερα. Πρώτα ερχόταν η σειρά με τους φαναράναφτες της Νέας Ζηλανδίας και της Αυστραλίας. Ύστερα αυτοί, αφού ανάβαν τα φανάρια τους, πήγαιναν να κοιμηθούν. Τότε με την σειρά τους μπαίναν στο χορό οι φαναράναφτες της Κίνας και της Σιβηρίας. Ύστερα γλιστρούσαν κι αυτοί και κρύβονταν στα παρασκήνια. Ερχόταν τότε η σειρά με τους φαναράναφτες της Ρωσίας και των Ινδιών. Ύστερα εκείνων της Αφρικής και της Ευρώπης. Ύστερα εκείνων της Νότιας Αμερικής. Και δε λάθευαν ποτέ τους με ποια σειρά θα βγαίναν στη σκηνή. Ήταν μεγαλοπρεπέστατο!

Μονάχα ο φαναράναφτης του μοναδικού φαναριού στο Βόρειο Πόλο, κι ο συνάδελφος του του μοναδικού φαναριού στο Νότιο Πόλο, κάνανε μια ζωή όλο κουζούρι και ξεγνοιασιά: δούλευαν δυό φορές το χρόνο.

Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ

(απόσπασμα)

Τζόναθαν Σουίφτ

Κεφάλαιο Δεύτερο

ΟΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ ΝΑ ΔΕΙ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ Ο ΙΔΙΟΣ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ της Λιλλιπούτης, με τη συνοδεία πολλών ευγενών. Όπου περιγράφεται η προσωπικότητα και το ντύσιμο του Αυτοκράτορα. Οι πιο σοφοί δάσκαλοι του Βασιλείου διατάσσονται να διδάξουν στο συγγραφέα τη γλώσσα του τόπου. Αποκτά την εύνοια του Αυτοκράτορα χάρη στους καλούς του τρόπους, αλλά γίνεται έρευνα στις τσέπες του και κατάσχονται το σπαθί και οι πιστόλες του.

Όταν κατάφερα να σταθώ στα πόδια μου κοίταξα γύρω μου και πρέπει να ομολογήσω ότι ποτέ στη ζωή μου δεν αντίκρισα τόσο ευχάριστο περιβάλλον. Το τοπίο φάνταζε σαν συνεχόμενος κήπος. Τα χωράφια που περιέκλεινε, είχαν γενικά έκταση δώδεκα περίπου τετραγωνικά μέτρα και έμοιαζαν καταπληκτικά με παρτέρια. Τα χωράφια αυτά είχαν ανάμεσά τους δάση και τα ψηλότερα δέντρα, όπως μπόρεσα να υπολογίσω, φαίνονταν να έχουν ύψος δυο μέτρα και κάτι. Κοίταξα την πόλη από την πλευρά του αριστερού μου χεριού και ήταν σαν θεατρικό σκηνικό μακρινής πολιτείας.

Όπως ήταν φυσικό, ένιωθα φοβερή την ανάγκη να ενεργηθώ, αφού είχαν περάσει σχεδόν δυο ολόκληρα εικοσιτετράωρα από τότε που είχα για τελευταία φορά την ευκαιρία αυτή. Βρισκόμουν σε δύσκολη θέση και πάλευα ανάμεσα στην αίσθηση της ανάγκης και στο συναίσθημα ντροπής. Ζητώ συγγνώμη από τον αναγνώστη, αλλά για τη δουλειά αυτή αποφάσισα τελικά να χρησιμοποιήσω τον εσωτερικό χώρο του κτηρίου, στο σημείο που μου επέτρεπαν οι αλυσίδες που είχαν δεμένες στο πόδι μου.

Δεν το επανέλαβα όμως άλλη φορά μέσα στο κτήριο και προτίμησα να χρησιμοποιώ τον υπαίθριο χώρο μπροστά στον παλιό ναό, και πολύ πρωί μάλιστα, προτού έρθει η φρουρά μου. Οι φύλακές μου έδειξαν κατανόηση και ανέθεσαν σε δυο υπηρέτες ν' απομακρύνουν κάθε μέρα τις ακαθαρσίες με καρτσάκια.

Όταν η περιπέτειά μου αυτή την πρώτη φορά πήρε τέλος, βγήκα απ' το σπίτι μου για ν' αναπνεύσω λίγο καθαρό αέρα. Ο αυτοκράτορας είχε κιόλας κατεβεί από τον πύργο και ερχόταν έφιππος προς το μέρος μου, πράγμα που φαίνεται ότι του στοίχιζε ακριβά, γιατί το άλογο, παρόλο που ήταν καλά γυμνασμένο, δεν είχε απόλυτα συνηθίσει σε τέτοια θέα ανθρώπου. Στα μάτια του ζώου φαινόμουν σαν βουνό που μετακινιόταν μπροστά του. Έτσι το άλογο σταμάτησε και σηκώθηκε στα πίσω πόδια του. Ο πρίγκιπας όμως, που ήταν εξαίρετος καβαλάρης, κρατήθηκε στη θέση του μέχρι που οι συνοδοί του έτρεξαν και συγκράτησαν το άλογο από τα γκέμια

και έδωσαν καιρό στην Μεγαλειότητά του να κατέβει. Όταν ο Βασιλιάς πάτησε στο έδαφος με περιεργάστηκε με μεγάλο θαυμασμό, αλλά φρόντισε να μείνει σε απόσταση από εκεί όπου έφταναν οι αλυσίδες μου.

Είχε δώσει ήδη διαταγές στους μαγείρους και τους υπηρέτες του, που ήταν πια έτοιμοι, να μου προσφέρουν τροφές και ποτό. Τα είδη αυτά έσπρωχναν προς το μέρος μου, πάνω σε ειδικά καροτσάκια κι εγώ τ' άρπαζα και τ' άδειαζα καταβροχθίζοντας το περιεχόμενό τους. Είκοσι από τα καροτσάκια αυτά ήταν γεμάτα με κρέας και δέκα με κρασί. Το καθένα από τα πρώτα μου εξασφάλιζε δυο-τρεις καλές μπουκιές. Όσο για το κρασί που είχαν βάλει σε πύλινα δοχεία, το ρούφηξα μέχρι την τελευταία σταγόνα.

Η αυτοκράτειρα και τα πριγκιπόπουλα, αγόρια και κορίτσια, συνοδευόμενα από πολλές κυρίες της αυλής είχαν καθίσει σε κάποια απόσταση από μένα. Όταν όμως συνέβηκε το ατύχημα στο βασιλικό άλογο, ταραχτήκαν κι έτρεξαν κοντά στον αυτοκράτορα, τον οποίο τώρα θα σας περιγράψω.

Ήταν ψηλότερος κατά ένα τουλάχιστον πλάτος του νυχιού μου από οποιοδήποτε μέλος της Αυλής του. Η προσωπικότητά του και μόνο ήταν αρκετή να επιβάλλει το σεβασμό στους υπηκόους του. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου του ήταν αδρά και αρρενωπά, τα χείλη του σαρκώδη και η μύτη του γαμψή. Είχε χρώμα μελαψό, ύφος υπερήφανο και κορμί απόλυτα συμμετρικό. Όλες οι κινήσεις του είχαν χάρη και το φέρισιμό του μεγαλοπρέπεια. Περνούσε το πρώτο άνθος της νεότητάς του. Ήταν 29 χρόνων περίπου κι είχε βασιλέψει ήδη, πανευτυχής και γενικά νικηφόρος, εφτά σχεδόν χρόνια. Για να του φερθώ όσο καλύτερα μπορούσα ξάπλωσα στο πλάι κατά τρόπο ώστε το πρόσωπό μου να βρίσκεται παράλληλα στο δικό του.

Εκείνος στάθηκε σε απόσταση τριών περίπου μέτρων. Ωστόσο αργότερα τον κράτησα τόσες πολλές φορές πάνω στην παλάμη μου, ώστε ν' αποκλείεται να ξεγελαστώ στην περιγραφή μου. Η στολή του ήταν πολύ απλή, ραμμένη με μια μόδα ανάμεσα στην ασιατική και την ευρωπαϊκή. Στο κεφάλι του όμως φορούσε ένα αστραφτερό χρυσό κράνος, στολισμένο με πολύτιμα πετράδια και ένα φτερό στην κορυφή. Κρατούσε στο χέρι του γυμνό το σπαθί του, για να προστατευτεί στην περίπτωση που θα έσπαζα τις αλυσίδες μου και θα λευτερονόμουνα. Το σπαθί είχε μάκρος 7,5 περίπου εκατοστά. Η λαβή και η θήκη του ήταν από χρυσό πλουτισμένο με διαμάντια. Η φωνή του ήταν διαπεραστική, αλλά πολύ καθαρή και ευκρινής. Μπορούσα να την ξεχωρίζω χωρίς δυσκολία, όταν στάθηκα όρθιος. Οι περισσότερες κυρίες και οι αυλικοί ήταν ντυμένοι τόσο μεγάλοπρεπα, ώστε το σημείο όπου στέκονταν φάνηκε να μοιάζει με γυναικείο μεσοφόρι απλωμένο στο έδαφος, κεντημένο με χρυσές και ασημένιες μορφές. Η Αυτού Αυτοκρατορική Μεγαλειότητα μου μίλησε πολλές φορές κι εγώ του απάντησα, αλλά ούτε εγώ ούτε εκείνος μπορέσαμε να καταλάβουμε λέξη.

Στη συνάντηση ήταν παρόντες πολλοί κληρικοί και νομομαθείς, όπως συμπέρανα από τα ρούχα που φορούσαν, και είχαν πάρει διαταγή να μου απευθύνουν λόγο. Τους μίλησα κι εγώ σ' όσες γλώσσες κατά κάποιο τρόπο ήξερα: ολλανδικά, λατινικά, γαλλικά, ισπανικά, ιταλικά κ.ά., αλλά χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Μετά δυο ώρες περίπου οι αυλικοί αποσύρθηκαν κι έμεινα μόνος με την ισχυρή φρουρά μου που είχε αποστολή να αποτρέψει την αδιακρισία και τις πιθανές εχθρικές διαθέσεις του πλήθους που ανυπομονούσε να συγκεντρωθεί γύρω μου, όσο πιο κοντά τολμούσε. Μερικοί είχαν το θράσος να μου ρίξουν βέλη καθώς καθόμουν καταγής δίπλα στην πόρτα του σπιτιού μου. Ένα μάλιστα βέλος λίγο έλειψε να μου χύσει το αριστερό μου μάτι. Τότε ο αρχηγός της φρουράς διέταξε να συλληφθούν έξι από τους πρω-

ταίτιους της επίθεσης και σκέφτηκε την πιο κατάλληλη τιμωρία γι' αυτούς: να μου τους παραδώσει δεμένους στα χέρια μου, πράγμα που μερικοί στρατιώτες του έκαναν αμέσως, σπρώχνοντάς τους προς το μέρος μου με τις μύτες των κονταριών τους. Τους πήρα τότε όλους στη δεξιά παλάμη μου και έβαλα πέντε απ' αυτούς στην τσέπη του σακακιού μου. Κι όσο για τον έκτο, προσποιήθηκα ότι ετοιμαζόμουν να τον φάω ζωντανό. Ο δυστυχισμένος ξεφώνισε με τρόπο, ενώ ο αρχηγός της φρουράς και οι αξιωματικοί του περνούσαν μεγάλη δοκιμασία, ιδιαίτερα όταν με είδαν να βγάζω το σουγιά μου. Ωστόσο πολύ γρήγορα τους καθούσασα, αφού με βλέμμα γεμάτο καλοσύνη έκοψα τους σπάγκους με τους οποίους ήταν δεμένος και τον απόθεσα μαλακά στο έδαφος. Αυτός το έβαλε αμέσως στα πόδια κι απομακρύνθηκε. Το ίδιο πράγμα έκανα και στους άλλους πέντε, βγάζοντάς τους έναν-έναν από την τσέπη μου. Καθώς παρατήρησα, τόσο οι στρατιώτες όσο και το πλήθος αισθάνθηκαν μεγάλη υποχρέωση για το σημάδι αυτό της ευσπλαχνίας μου, πράγμα μάλιστα, το οποίο εκτιμήθηκε πάρα πολύ από την Αυλή.

Το σούρουπο μπήκα με κάποια δυσκολία στο σπίτι μου όπου και ξάπλωσα καταγής. Το ίδιο συνέχισα επί δεκαπέντε περίπου μέρες κατά τη διάρκεια των οποίων ο αυτοκράτορας έδωσε διαταγές να μου ετοιμάσουν ένα κρεβάτι. Εξακόσια κρεβάτια κοινού μεγέθους μεταφέρθηκαν σε άμαξες και άρχισε η επεξεργασία μέσα στο σπίτι μου. Εκατόν πενήντα κρεβάτια ενώθηκαν το ένα δίπλα στο άλλο για να φτάσουν το πλάτος και το μήκος μου. Τα κρεβάτια αυτά ήταν τετράδιπλα, αλλά εγώ αδιαφορούσα εντελώς, γιατί το πάτωμα του σπιτιού μου, καμωμένο από μαλακιά πέτρα, με βόλευε αρκετά. Με τον ίδιο τρόπο μου προμήθεψαν σεντόνια, κουβέρτες και άλλο σχετικό υφαντισμό, αρκετά ανεκτό για άνθρωπο σαν κι εμένα που είχε προσαρμοστεί τόσο πολύ στις κακουχίες.

Όταν το νέο της άφιξης μου κυκλοφόρησε στο Βασίλειο, πολυάριθμες ομάδες πλούσιων, φτωχών και περιέργων ανθρώπων ήρθαν να με δουν. Έτσι τα χωριά σχεδόν ερημώθηκαν και θα σημειωνόταν μεγάλη παραμέληση της γεωργίας και των οικιακών ασχολιών, αν η Αυτού Αυτοκρατορική Μεγαλειότητα δε σταματούσε την κατάσταση αυτή με πολλές προκηρύξεις και εντολές. Διέταξε όσους με είχαν δει να γυρίσουν στα σπίτια τους και να μην πλησιάζουν με κανένα πρόσχημα το σπίτι μου σ' απόσταση μικρότερη από τα πενήντα μέτρα χωρίς άδεια της Αυλής. Για το σκοπό αυτό τα κρατικά όργανα πήραν σημαντικές αμοιβές.

Στο μεταξύ ο αυτοκράτορας συγκάλεσε πολλά συμβούλια με τους αυλικούς για τη μεταχείριση που θα έπρεπε να έχω. Αργότερα ένας εξαιρετικός φίλος, άνθρωπος με μεγάλο κύρος που ήξερε όσο κανείς τα μυστικά του κράτους, με διαβεβαίωσε ότι η Αυλή συναντούσε πολλές δυσκολίες σχετικά με το άτομό μου. Είχαν την υποψία ότι θα έσπαζα τα δεσμά μου και θα εξαφανιζόμουν. Ότι η διατροφή μου θα στοίχιζε πολύ ακριβά και θα προκαλούσε, ίσως, πείνα στο βασίλειο. Υπήρξαν φορές που οι αυλικοί πήραν την απόφαση να με αφήσουν να πεθάνω από στέρψη ή τουλάχιστον να με χτυπήσουν στο πρόσωπο και τα χέρια με φαρμακερά βέλη. Και πάλι όμως υπολόγισαν ότι η δυσωδία ενός τόσο μεγάλου πτώματος θα προκαλούσε στην πρωτεύουσα πανούκλα, που θα μπορούσε να εξαπλωθεί σ' ολόκληρο το βασίλειο.

Την εποχή των διαβουλεύσεων αυτών πολλοί αξιωματικοί του στρατού πήγαν ως την αίθουσα των συνεδριάσεων του μεγάλου συμβουλίου του κράτους και δύο από αυτούς, αφού έγιναν δεκτοί, εξιστόρησαν τη συμπεριφορά μου προς τους έξι εγκληματίες που ανέφερα πιο μπροστά. Η εξιστόρηση αυτή προκάλεσε τόσο ευνοϊκή εντύπωση για μένα στην ψυχή της Αυ-

τού Μεγαλειότητας και ολοκλήρου του συμβουλίου, που εκδόθηκε αυτοκρατορική διαταγή που υποχρέωνε όλα τα χωριά σε ακτίνα εκατό μέτρων από την πρωτεύουσα να παραδίνουν κάθε πρωί έξι βόδια, σαράντα πρόβατα και άλλα κτήνη για τη συντήρησή μου, όπως και μια ανάλογη ποσότητα ψωμιού, κρασιού και άλλων ποτών. Για την πληρωμή όλων αυτών η Μεγαλειότητά του έδωσε οδηγίες στο ιδιωτικό του ταμείο. Κι αυτό, γιατί ο πρίγκιπας αυτός συντηρείται βασικά από τα ιδιωτικά του εισοδήματα. Σπάνια, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις όπως είναι οι πόλεμοι, οι κάτοικοι του βασιλείου υποχρεώνονταν να μετέχουν στις κρατικές δαπάνες.

Παράλληλα, εξακόσια άτομα ορίστηκαν σαν υπηρετικό προσωπικό μου με ειδικό επίδομα από το κράτος για τη συντήρησή τους. Οι εξακόσιοι αυτοί εγκαταστάθηκαν σε αντίσκηνα που στήθηκαν γι' αυτούς πολύ άνετα δεξιά και αριστερά της πόρτας του σπιτιού μου. Επιπλέον, τριακόσιοι ράφτες πήραν εντολή να ράψουν ένα κοστούμι σύμφωνα με τη μόδα του τόπου και έξι από τους σοφότερους δασκάλους του Βασιλιά να μου μάθουν τη γλώσσα τους. Τέλος αποφασίστηκε τα άλογα του Βασιλιά, των ευγενών και της σωματοφυλακής να γυμνάζονται μπροστά μου για να με συνηθίσουν. Όλες αυτές οι διαταγές εφαρμόστηκαν αμέσως και σε τρεις περίπου εβδομάδες σημείωσα μεγάλη πρόοδο στην εκμάθηση της γλώσσας τους. Κατά την περίοδο αυτή, ο Βασιλιάς με τιμούσε συχνά με τις επισκέψεις του και ένιωθε ευχαρίστηση να βοηθάει τους δασκάλους μου στην εκπαίδευσή μου. Είχαμε αρχίσει κιόλας να κουβεντιάζουμε μαζί κατά κάποιο τρόπο και οι πρώτες λέξεις που έμαθα ήταν να εκφράσω την επιθυμία και την παράκλησή μου να μου δώσει την ελευθερία μου. Η απάντησή του, όπως μπόρεσα να καταλάβω, ήταν ότι έπρεπε πρώτα «λούμος Κέλμιν πέσο ντεσμάρλον Έμπολο», δηλαδή, να συνάψω ειρήνη με τον ίδιο και με το βασίλειό του. Ωστόσο με διαβεβαίωσε ότι θα έχω κάθε καλή μεταχείριση. Με συμβούλεψε μάλιστα ν' αποκτήσω με την υπομονή και την καλή συμπεριφορά μου τη συμπάθεια τόσο του ίδιου όσο και των υπηκόων του.

Κεφάλαιο Έκτο

Οι κάτοικοι της Λιλλιπούτης. Οι γνώσεις τους, οι νόμοι τους και οι συνήθειές τους. Με τι τρόπο μεγαλώνουν τα παιδιά τους. Πώς προσαρμόστηκε ο συγγραφέας στη χώρα αυτή. Η υπεράσπιση μιας μεγάλης κυρίας.

Μ' όλο που έχω σκοπό ν' αφήσω την περιγραφή της αυτοκρατορίας αυτής σε ιδιαίτερη διατριβή, θέλω παράλληλα να ικανοποιήσω τον περίεργο αναγνώστη με μερικές γενικές ιδέες. Το συνηθισμένο ανάστημα των κατοίκων είναι λιγότερο από δεκαπέντε εκατοστά και υπάρχει τέλεια αναλογία με όλα τα άλλα ζώα, τα φυτά και τα δέντρα. Τα μεγαλύτερα, λόγου χάρη, άλογα και βόδια έχουν ύψος 10-12 εκατοστά. Οι χίνες τους είναι μεγάλες όσο και οι σπουργίτες και η μεγάλη διαβάθμιση προς τα κάτω προχωρεί μέχρι που φτάνει στα μικρότερα πλάσματα, που στα δικά μου μάτια, ήταν σχεδόν αόρατα. Ωστόσο, η Φύση έχει προσαρμόσει τα μάτια των Λιλλιπουτείων έτσι που να βλέπουν θαυμάσια το κάθε τι: βλέπουν με μεγάλη ακρίβεια, όχι όμως και σε μεγάλη απόσταση. Για να σας δείξω την οξύτητα της όρασής τους στα πράγματα που βρίσκονται κοντά, θα σας πω ότι διασκέδασα πολύ παρατηρώντας ένα μάγειρα να μαδάει ένα κορυδαλλό που δεν ήταν μεγαλύτερος από μια κοινή μύγα και μια νεαρή κοπέλα να περνάει αόρατη μεταξύνη κλωστή σε αόρατη βελόνα. Τα μεγαλύτερα δέντρα έχουν ύψος 17 περίπου

εκατοστά. Εννοώ, μερικά από εκείνα του μεγάλου βασιλικού πάρκου, που τις κορυφές τους μπορούσα να φτάσω με σφιγμένη τη γροθιά μου. Τα άλλα φυτά έχουν την ίδια αναλογία: αυτό όμως το αφήνω στη φαντασία του αναγνώστη.

Δεν θα πω παρά λίγα αυτήν την ώρα για τις γνώσεις τους που οι άνθρωποι αυτοί είχαν αναπτύξει μέσα από πολλούς αιώνες σ' όλους τους τομείς. Ωστόσο, ο τρόπος της γραφής τους είναι πολύ ιδιότυπος κι αυτό γιατί δεν ακολουθεί την κατεύθυνση από τα αριστερά προς τα δεξιά, όπως των Ευρωπαίων, ούτε από τα δεξιά προς τα αριστερά όπως των Αράβων, ούτε από πάνω προς τα κάτω όπως των Κασκαγιανών, αλλά λοξά από τη μια γωνιά του χαρτιού στην άλλη, όπως των γυναικών στην Αγγλία.

Θάβουν τους πεθαμένους τους με το κεφάλι ολόισια προς τα κάτω, γιατί πιστεύουν πως σε έντεκα χιλιάδες κύκλους φεγγαριών θα αναστηθούν ξανά και μέχρι τότε, η Γη (που την θεωρούν επίπεδη) θα έχει αναποδογυριστεί. Με τον τρόπο λοιπόν αυτόν της ταφής, στην αναστάσή τους οι νεκροί θα βρεθούν έτοιμοι, όρθιοι στα πόδια τους. Οι σοφότεροι ανάμεσα τους ομολογούν το παράλογο της θεωρίας αυτής, αλλά η συνήθεια συνεχίζεται σύμφωνα με την επιθυμία της μάζας.

Υπάρχουν μερικά ήθη και έθιμα, όπως και νόμοι πολύ παράξενοι σ' αυτήν την αυτοκρατορία. Κι αν δεν έρχονταν σε τόσο άμεση αντίθεση με κείνους της δικής μου αγαπημένης πατρίδας, θα επιχειρούσα να πω κάτι για τη δικαίωσή τους. Μακάρι τουλάχιστον να εφαρμόζονταν. Το πρώτο πράγμα που θ' αναφέρω αφορά τους καταδότες. Όλα τα εγκλήματα εναντίον του κράτους τιμωρούνται εδώ με τη μεγαλύτερη αυστηρότητα. Αν ωστόσο κατηγορούμενος αποδείξει αδιάσειστα την αθωότητά του κατά τη διάρκεια της δίκης, ο κατηγορός του οδηγείται αμέσως σε ατιμωτικό θάνατο και από τα αγαθά και τα χωράφια του, αποζημιώνεται ο αθώος στο τετραπλάσιο για το χρόνο που έχασε, για τον κίνδυνο που πέρασε, για την ταλαιπωρία της φυλάκισής του. Αν η περιουσία δεν αρκεί, συμπληρώνεται γενναιόδωρα από το Στέμμα. Ο αυτοκράτορας του δίνει επίσης κάποιο αποδεικτικό της εύνοιάς του και η αθωότητά του διακηρύσσεται δημόσια σ' ολόκληρη την πόλη.

Θεωρούν την απάτη μεγαλύτερο αδίκημα από την κλεψιά και για το λόγο αυτό σπάνια δεν την τιμωρούν με θάνατο. Υποστηρίζουν ότι η φροντίδα και η επαγρύπνηση μαζί με την κοινή λογική μπορούν να διαφυλάξουν τα αγαθά ενός ανθρώπου από τους κλέφτες, ενώ η τιμιότητα δεν μπορεί να προστατευτεί από την υπέρτερη πονηριά. Και εφόσον είναι ανάγκη να υπάρχει αδιάκοπη συναλλαγή με αγοραπωλησίες και εμπόριο με πίστωση, πράγματα στα οποία η απάτη επιτρέπεται παραβλέπεται ή δεν υπάρχει νόμος να την τιμωρεί, ο τίμιος έμπορος πτωχεύει πάντα και ο απατεώνας καρπώνεται το κέρδος.

Θυμάμαι, κάποτε που έκανα το μεσάζοντα στο Βασιλιά για ένα απατεώνα που είχε καταχραστεί το αφεντικό του μ' ένα μεγάλο ποσό που εισέπραξε πρώτα κανονικά για λογαριασμό εκείνου, ύστερα όμως το οικειοποιήθηκε και εξαφανίστηκε. Έτυχε λοιπόν να πω στη Μεγαλειότητά του, για να δικαιολογηθώ, ότι το αδίκημα του δράστη ήταν απλώς μια κατάχρηση εμπιστοσύνης. Ο αυτοκράτορας το βρήκε τερατώδες σε μένα να προβάλλω για υπεράσπιση το πιο σοβαρό στοιχείο του αδικήματος. Και στ' αλήθεια, λίγα είχα να πω πέρα από την κοινή δικαιολογία ότι τα διάφορα έθνη έχουν διαφορετικές συνήθειες. Γι' αυτή μου όμως τη στάση ομολογώ ότι καταντροπιάστηκα.

Μόλο που παρομοιάζουμε συνήθως την ανταμοιβή και την τιμωρία σαν δυο άξονες πάνω στους οποίους στρέφονται όλες οι κυβερνήσεις, εγώ ποτέ μου δεν μπόρεσα να δω να εφαρμόζεται το απόφθεγμα αυτό σε κανένα άλλο τόπο εκτός από το έθνος της Λιλλιπούτης. Οποιο-

οσδήποτε μπορεί να προσκομίσει ικανή απόδειξη ότι έχει απόλυτα σεβαστεί τους νόμους της χώρας του επί εβδομήντα τρεις κύκλους φεγγαριού διεκδικεί ορισμένα προνόμια, σύμφωνα με το ποιόν του και τις συνθήκες ζωής του, μαζί μ' ένα ανάλογο ποσό χρημάτων από ένα ταμείο προορισμένο για το σκοπό αυτό. Παράλληλα αποκτάει τον τίτλο του «Σνίλπαλ» ή του «Λήγκαλ» που προστίθεται στο όνομά του, αλλά δεν κληρονομείται στους απογόνους του.

Οι άνθρωποι αυτοί το θεώρησαν αφάνταστο μειονέκτημα νοοτροπίας σε μας, όταν τους είπα ότι οι νόμοι μας επιβάλλονται μόνο με ποινές, χωρίς οποιαδήποτε ύπαρξη επιβραβεύσεως. Γι' αυτόν μάλιστα το λόγο η παραστατική μορφή της Δικαιοσύνης στα δικαστήριά τους έχει έξι μάτια, δυο μπροστά, άλλα τόσα πίσω κι από ένα στην κάθε πλευρά. Αυτά συμβολίζουν την περίσκεψη. Η εικονιζόμενη Δικαιοσύνη κρατάει ένα ανοιχτό σακούλι με χρυσάφι στο δεξί χέρι και ένα σπαθί μες στη θήκη του στο αριστερό. Μ' αυτόν τον τρόπο δείχνει ότι είναι περισσότερο διατεθειμένη να ανταμείβει παρά να τιμωρεί.

Στην επιλογή ατόμων για όλες τις δημόσιες θέσεις δίνουν περισσότερη σημασία στο χρηστό ήθος παρά στη μεγάλη ικανότητα. Ξεκινώντας από την αρχή ότι η διακυβέρνηση είναι αναγκαία στην ανθρωπότητα, πιστεύουν ότι η κοινή ανθρώπινη λογική είναι αρκετή για κάποιο δημόσιο αξίωμα. Επίσης πιστεύουν ότι η Θεία Πρόνοια δεν είχε ποτέ την πρόθεση να κάνει μυστήριο τη διαχείριση των κοινών και μάλιστα τέτοιο, ώστε να την αντιλαμβάνονται λίγα μόνο άτομα προικισμένα με ανώτερη ιδιοφυΐα, άτομα δηλαδή που σπάνια γεννιούνται περισσότερα από τρία σε κάθε εποχή.

Όσοσο φρονούν ότι η Αλήθεια, η Δικαιοσύνη, η Εγκράτεια και άλλες παρόμοιες αρετές, είναι μέσα στις ικανότητες κάθε ανθρώπου. Η άσκηση λοιπόν των αρετών αυτών μαζί με την πείρα και την καλή προαίρεση κάνει κατάλληλο κάθε άντρα για την εξυπηρέτηση της πατρίδας του, με εξαίρεση τους τομείς που χρειάζονται ξεχωριστές γνώσεις. Κι όμως πιστεύουν ότι η έλλειψη ηθικών αρετών αναπληρώνεται τόσο σπάνια με τα ανώτερα χαρίσματα του μυαλού, ώστε οι υπεύθυνες θέσεις δε θα μπορούσαν ποτέ να δοθούν σε πιο επικίνδυνα χέρια από κείνα των ανθρώπων που έχουν τα πνευματικά αυτά χαρίσματα. Πιστεύουν τουλάχιστο ότι τα λάθη που γίνονται από άγνοια, αλλά με ηθική προαίρεση, δεν έχουν ποτέ τόσο μοιραίες συνέπειες στη δημόσια ευτυχία, όσο οι πράξεις ενός ανθρώπου που από τη μια μεριά οι κλίσεις του τον οδηγούν στη διαφθορά και από την άλλη, ο ίδιος έχει μεγάλες ικανότητες να τα καταφέρνει να κάνει όλο και περισσότερες παρανομίες και να τις προασπίζει.

Με τον ίδιο τρόπο, η έλλειψη πίστεως στη Θεία Πρόνοια κάνει τον άνθρωπο ανίκανο να αναλάβει οποιαδήποτε δημόσια θέση. Γιατί, με βάση την αρχή ότι οι βασιλιάδες υποστηρίζουν πως εκπροσωπούν τη Θεία Πρόνοια, οι Λιλλιπούτειοι νομίζουν ότι τίποτα δεν μπορεί να είναι περισσότερο παράλογο από το να προσλαμβάνει ένας ηγεμόνας ανθρώπους από εκείνους που δεν αναγνωρίζουν την εξουσία από την οποία αντλεί τη δύναμή του και διοικεί.

Περιγράφοντας τους νόμους αυτούς, όπως και κείνους που θα ακολουθήσουν, θα ήθελα να καταλάβετε πως μιλώ για τους αρχικούς θεσμούς και όχι για τις σκανδαλώδεις διαφθορές, στις οποίες ο λαός αυτός έχει πέσει από την έκφυλη ανθρώπινη φύση. Γιατί σχετικά με την απαίσια τακτική να αποκτάει κανείς ανώτερες θέσεις, χορεύοντας πάνω σε σχοινιά, και διακριτικά εύνοιας και τιμής, πηδώντας πάνω σε βέργες ή συρόμενος κάτω απ' αυτές, ο αναγνώστης πρέπει να λάβει υπόψη του ότι την τακτική αυτή την καθιέρωσε ο παππούς του αυτοκράτορα που βασιλεύει σήμερα και ότι έφτασε στο τωρινό της ύψος με τη βαθμιαία αύξηση του κομματισμού και του φατριασμού.

Η αχαριστία στην Λιλλιπούτη συγκαταλέγεται στα θανάσιμα αδικήματα. Το ίδιο και σε μερικές άλλες χώρες, όπως ξέρουμε. Σκέφτονται έτσι: όποιος ανταποδίδει κακό στον ευεργέτη του, πρέπει οπωσδήποτε να είναι κοινός εχθρός της υπόλοιπης ανθρωπότητας, έναντι της οποίας δεν ανέλαβε καμιά υποχρέωση. Επομένως, τέτοιος άνθρωπος δεν αξίζει να ζει.

Οι αντιλήψεις τους σχετικά με τα καθήκοντα των γονιών και των παιδιών διαφέρουν απόλυτα με τις δικές μας. Γιατί, αφού το ζευγάρι του αρσενικού και του θηλυκού βασίζεται στον υπέρτατο νόμο της Φύσης για την αναπαραγωγή και τη συνέχιση του είδους, οι Λιλλιπούτσιοι θεωρούν ανάγκη να ενώνονται άντρες και γυναίκες μεταξύ τους σαν τα άλλα ζώα, με κίνητρο τη λαγνεία. Επίσης πιστεύουν ότι η τρυφεράδα προς τα μικρά τους πηγάζει από την ίδια φυσική αρχή. Για το λόγο αυτό δεν παραδέχονται ποτέ ότι το παιδί έχει οποιαδήποτε υποχρέωση στον πατέρα, επειδή το γέννησε, ή στη μητέρα του, επειδή το έφερε στον κόσμο. Υπολογίζοντας μάλιστα τις δυστυχίες της ανθρώπινης ζωής, δεν πρόκειται καν για καθαυτό ευεργέτημα, ούτε το επιδίωξαν οι γονείς, η σκέψη των οποίων στις ερωτικές συναντήσεις τους ήταν αλλού απασχολημένες. Σ' αυτούς και σε παρόμοιους συλλογισμούς βασίζουν την άποψή τους ότι οι γονείς είναι οι τελευταίοι άνθρωποι στους οποίους πρέπει να εμπιστεύονται τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Για το λόγο αυτό διατηρούν σε κάθε πόλη δημόσια οικοτροφεία στα οποία όλοι οι γονείς, εκτός των αγροτών και των εργατών, είναι υποχρεωμένοι να στέλνουν τα παιδιά τους και των δύο φύλων για να ανατραφούν και να μορφωθούν, όταν φτάσουν την ηλικία των είκοσι φεγγαριών, οπότε υποτίθεται ότι έχουν αποκτήσει κάποια συναίσθηση της υπακοής. Τα σχολεία αυτά είναι πολλών ειδών, προσαρμοσμένα οι ποικίλες παιδικές ικανότητες και στα δυο φύλα. Έχουν ειδικούς καθηγητές, καλά εκπαιδευμένους για να προετοιμάσουν τα παιδιά στις συνθήκες ζωής που ταιριάζουν στην τάξη των γονιών τους και στον τομέα που αρμόζει στις ικανότητες και τις κλίσεις τους.

Πρώτα θα πω κάτι για τα οικοτροφεία των αγοριών και έπειτα για κείνα των κοριτσιών.

Τα οικοτροφεία για αγόρια από ευγενική και εκλεκτή καταγωγή είναι επανδρωμένα με αυστηρούς και σοφούς καθηγητές και πολλούς βοηθούς τους. Τα ρούχα και τα φαγητά των παιδιών είναι λιτά και απλά. Οι μικροί μεγαλώνουν με τις αρχές της τιμιότητας, της δικαιοσύνης, του θάρρους, της μετριοφροσύνης, της συγγνώμης, της θρησκείας και της αγάπης για την πατρίδα τους. Απασχολούνται πάντα σε κάποια δουλειά εκτός από τις ώρες του φαγητού και του ύπνου, που είναι πολύ λίγες, και έχουν και δυο ώρες για ψυχαγωγία που την αποτελούν σωματικές ασκήσεις.

Τα αγόρια τα ντύνουν οι άντρες μέχρι να γίνουν τεσσάρων χρόνων. Έπειτα είναι υποχρεωμένα να ντύνονται μόνο τους, όσο υψηλή κι αν είναι η καταγωγή τους. Το γυναικείο προσωπικό που είναι ηλικίας αντίστοιχης των 50 χρόνων σ' εμάς, κάνει μόνο τις πολύ βαριές δουλειές. Ποτέ δεν επιτρέπεται στα παιδιά να κουβεντιάζουν με υπηρέτες. Σχηματίζουν όμως ομάδες μικρές ή μεγαλύτερες για να απολαύσουν το παιχνίδι τους. Με τη διαφορά ότι είναι πάντα παρών ένας καθηγητής ή ένας από τους βοηθούς του. Έτσι, αποφεύγουν εκείνες τις πρόωρες κακές εντυπώσεις του παραλογισμού και της διαστροφής που αντιμετωπίζουν τα δικά μας παιδιά. Στους γονείς επιτρέπεται να τα βλέπουν μόνο δυο φορές το χρόνο και η επίσκεψη δεν πρέπει να κρατήσει περισσότερο από μια ώρα. Οι γονείς μπορούν να φιλήσουν το παιδί τους κατά τη συνάντηση και τον αποχωρισμό, ένας καθηγητής όμως, που πάντα είναι παρών σε τέτοιες στιγμές, δεν τους επιτρέπει να του ψιθυρίσουν ή

να χρησιμοποιήσουν χαϊδευτικές εκφράσεις ή και να του φέρουν οποιοδήποτε παιχνίδι, καραμέλες και τα παρόμοια.

Τα δίδακτρα κάθε οικογένειας για τη μόρφωση και τη συντήρηση του παιδιού, αν δεν πληρωθούν τον καθορισμένο χρόνο, εισπράττονται αναγκαστικά από ανθρώπους του αυτοκράτορα.

Τα οικοτροφεία των παιδιών κοινών ευγενών, εμπόρων, επαγγελματιών και τεχνιτών διευθύνονται ανάλογα με τον ίδιο τρόπο, μόνον εκείνα που προορίζονται για επαγγελματίες βγάζουν μαθητευόμενους στα επτά τους χρόνια. Τα άλλα των ευγενών συνεχίζουν την εκπαίδευση των παιδιών μέχρι τα δεκαπέντε τους χρόνια, ηλικία που αντιστοιχεί στα είκοσι ένα σ' εμάς. Ωστόσο ο περιορισμός μειώνεται βαθμιαία τα τελευταία τρία χρόνια.

Στα οικοτροφεία θηλέων, τα μικρά κορίτσια ευγενικής καταγωγής εκπαιδεύονται σαν τα αγόρια, μόνο που τα ντύνουν οι υπηρέτριες, αλλά μπροστά σ' έναν καθηγητή ή βοηθό του, μέχρι να φτάσουν σε σημείο να ντύνονται μόνα τους, πράγμα που συμβαίνει στα πέντε χρόνια τους. Και αν διαπιστωθεί ότι οι υπηρέτριες αυτές τόλμησαν ποτέ να ψυχαγωγήσουν τα κοριτσάκια με τρομακτικά ή ανόητα παραμύθια ή και με τις γνωστές ανοησίες που κάνουν οι καμαριέρες σε μας, μαστιγώνονται τρεις φορές σε διαφορετικά σημεία της πόλης, φυλακίζονται ένα χρόνο και περιορίζονται ισόβια στα πιο απομονωμένα μέρη της χώρας. Έτσι οι νεαρές κοπέλες εκεί ντρέπονται να είναι δειλές και ανόητες, όσο και οι άντρες. Περιφρονούν όλα τα ατομικά στολίδια πέρα από την ευπρέπεια και την καθαριότητα. Ούτε αντιλήφθηκαν καμιά διαφορά στην εκπαίδευσή τους εξαιτίας του φύλου τους. Μόνο που οι σωματικές ασκήσεις που τους έκαναν δεν ήταν στο σύνολό τους πολύ σκληρές, τους μάθαιναν βασικά πράγματα σχετικά με την οικιακή ζωή και περιόριζαν λίγο τη διδακτέα σ' αυτές ύλη. Κι αυτό, γιατί αρχή στον τόπο αυτό είναι, ότι στον κόσμο των ευγενών η σύζυγος πρέπει να είναι πάντοτε μια λογική και ευχάριστη σύντροφος, μια και δεν μπορεί να είναι πάντα νέα. Όταν τα κορίτσια γίνουν δώδεκα χρόνων, που στους ανθρώπους αυτούς είναι ηλικία για γάμο, οι γονείς ή προστάτες τους τα παίρνουν στο σπίτι τους, εκφράζοντας τη μεγάλη ευγνωμοσύνη τους στους καθηγητές και σπάνια να μη δεις δάκρυα στα μάτια της νεαρής κοπέλας και των συμμαθητριών της.

Στα οικοτροφεία για κορίτσια χαμηλότερης καταγωγής, τα παιδιά διδάσκονται όλα τα είδη της δουλειάς, της κατάλληλης για το φύλο τους και για τις διάφορες κοινωνικές διαβαθμίσεις τους. Εκείνα που σκοπεύουν να γίνουν μαθητευόμενες σε τεχνικό κλάδο, απολύονται στο έβδομο έτος της ηλικίας τους. Τα υπόλοιπα κορίτσια τα κρατούν στο οικοτροφείο μέχρι τα έντεκα χρόνια τους.

Οι φτωχότερες οικογένειες, που έχουν παιδιά στα οικοτροφεία αυτά, είναι υποχρεωμένες, πέρα από τα ετήσια δίδακτρα, που είναι όσο το δυνατό λιγότερα, να δίνουν κάθε μήνα στον υπεύθυνο του οικοτροφείου ένα μικρό μέρος των εσόδων τους, για την προίκα του παιδιού. Έτσι, όλοι οι γονείς περιορίζουν αναγκαστικά τα έξοδά τους. Γιατί οι Λιλλιπούτσιοι πιστεύουν ότι τίποτα δεν μπορεί να είναι πιο άδικο, από το να γίνονται οι άνθρωποι δούλοι των ορέξεών τους και να φέρνουν στον κόσμο παιδιά, αφήνοντας το βάρος της συντήρησής τους στο δημόσιο. Σε ό,τι αφορά τους ευγενείς, αυτοί εγγυώνται τη διάθεση ορισμένου ποσού για κάθε παιδί, ανάλογα με την οικονομική κατάστασή τους. Τα ποσά αυτά τα διαχειρίζονται πάντοτε με σύνεση και με ακριβέστατη δικαιοσύνη.

Οι αγρότες και οι εργάτες της υπαίθρου κρατούν τα παιδιά τους στα σπίτια τους, μια και η δουλειά τους είναι να οργώνουν μόνο και να καλλιεργούν τη γη. Έτσι, η ανατροφή των

παιδιών έχει περιορισμένες επιπτώσεις στο σύνολο. Όσοι όμως είναι γέροι και άρρωστοι, συνηρούνται από νοσοκομεία, γιατί η επαιτεία είναι άγνωστος τρόπος ζωής στην αυτοκρατορία αυτή.

Και τώρα ίσως να διασκεδάσει ο περίεργος αναγνώστης, αν του δώσω μερικά στοιχεία του νοικοκυριού μου και του τρόπου ζωής σ' αυτόν τον τόπο, κατά τους εννιά μήνες και δεκατρείς μέρες που έμεινα εκεί.

Με το μηχανικό μυαλό μου αλλά και από ανάγκη, είχα φτιάξει για τον εαυτό μου ένα τραπέζι και μια αρκετά βολική καρέκλα από τα μεγαλύτερα δέντρα του Βασιλικού κήπου. Διακόσιες μοδίστρες ασχολήθηκαν να μου κάνουν πουκάμισα και ασπρόρουχα για το κρεβάτι και το τραπέζι μου, όλα από το πιο γερό και ανθεκτικό ύφασμα που μπορούσαν να βρουν. Και πάλι αναγκάστηκαν να διπλώνουν το ύφασμα αυτό πολλές φορές, γιατί το παχύτερο ήταν λίγο λεπτότερο από την μπατίστα. Ο χασές τους είχε συνήθως εφτάμισι εκατοστά πλάτος και ένα τόπι είχε 90 εκατοστ. Οι μοδίστρες πήραν τα μέτρα μου, ενώ ήμουν ξαπλωμένος καταγής. Μια στεκόταν στον λαιμό μου και μια άλλη στη μέση του ποδιού μου, κρατώντας τεντωμένο ένα γερό σχοινί, ενώ μια τρίτη μετρούσε το μήκος του σχοινού, με μια ρίγα μήκους δύομισι εκατοστών. Έπειτα μέτρησαν το μεγάλο δάχτυλο του δεξιού μου χεριού και δεν ήθελαν τίποτα άλλο. Γιατί, με το μαθηματικό υπολογισμό ότι δυο φορές η περιφέρεια του μεγάλου δαχτύλου είναι όση και μια περιφέρεια του καρπού και ούτω καθεξής ως το λαιμό και τη μέση, όπως και με τη βοήθεια του παλιού μου πουκάμισου, που το άπλωσα καταγής μπροστά τους σαν πρότυπο, μου εξασφάλισαν απόλυτη εφαρμογή.

Τριακόσιοι ράφτες ασχολήθηκαν με τον ίδιο τρόπο για να μου φτιάξουν ρούχα. Αυτοί όμως είχαν επινοήσει άλλο τρόπο για να μου πάρουν μέτρα. Γονάτισα χάρω κι αυτοί ανέβασαν μια σκάλα από το δάπεδο ως το λαιμό μου. Ένας τους ανέβηκε πάνω στη σκάλα αυτή και άφησε να πέσει ένα νήμα από το κολάρο μου ως το πάτωμα. Το νήμα έδωσε ακριβώς το μήκος του σακακιού μου. Όταν τα ρούχα μου τέλειωσαν, πράγμα που έγινε στο σπίτι μου (γιατί και το μεγαλύτερο από τα δικά τους δε θα ήταν δυνατό να τα χωρέσει), έμοιαζαν σαν τις κουρελούδες που φτιάχνουν οι γυναίκες στην Αγγλία, μόνο που τα δικά μου ήταν μονόχρωμα.

Είχα τριακόσιους μάγειρους για να μου ετοιμάζουν τα γεύματά μου. Οι άνθρωποι αυτοί ζούσαν με τις οικογένειές τους σε μικρές άνετες καλύβες, φτιαγμένες γύρω από το σπίτι μου. Καθένας τους μου ετοιμάζε δυο πιάτα. Σήκωνα είκοσι σερβιτόρους στο χέρι μου και τους έβαζα πάνω στο τραπέζι. Άλλοι εκατό περίμεναν από κάτω στο πάτωμα. Μερικοί κρατούσαν πιάτα με κρέας και μερικοί ήταν φορτωμένοι με βαρέλια γεμάτα κρασί και άλλα ποτά στους ώμους τους. Όλα αυτά οι σερβιτόροι που ήταν πάνω στο τραπέζι τα ανέβαζαν, όταν τα ήθελα, μ' ένα πολύ έξυπνο τρόπο: με σχοινιά, όπως τραβάμε εμείς στην Ευρώπη τον κουβά από το πηγάδι. Ένα δικό τους πιάτο κρέας ήταν μια καλή μπουκιά κι ένα βαρέλι τους κρασί μια μέτρια γουλιά. Το αρνί τους είναι κατώτερο από το δικό μας, αλλά το βοδινό τους είναι θαυμάσιο. Κάποτε έφαγα ένα κόντρα φιλέτο τόσο μεγάλο, που αναγκάστηκα να το κάνω τρία κομμάτια. Ωστόσο αυτό είναι σπάνιο πράγμα.

Οι υπηρέτες μου έμεναν μ' ανοικτό στόμα βλέποντάς με να τρώω κρέας και κόκαλα μαζί, όπως τρώμε στην πατρίδα μας το πόδι του κορυδαλλού. Τις χίνες και γαλοπούλες έτρωγα συνήθως σε μια μπουκιά και πρέπει να ομολογήσω πως είναι πολύ ανώτερες από τις δικές μας. Από τα μικρότερα πουλερικά τους μπορούσα να σηκώσω 30-50 στην άκρη του μαχαριού μου.

Στα ίχνη του Οδυσσέα

(Διασκευή της Οδύσσειας του Ομήρου)

Μαρί-Τερέζ Ντάβιντσον

Οι πρώτες συμφορές του Οδυσσέα

ΦΥΓΑΜΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΟΙΑ ΜΕ ΕΥΝΟΙΚΟ ΑΕΡΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΦΕΡΕ ΣΤΗΝ ΑΚΤΗ ΤΩΝ Κικόνων.¹ Μόλις βγήκαμε στη στεριά, κυριεύσαμε την πόλη Ίσμαρο, σκοτώσαμε τους άντρες και πήραμε πολλές γυναίκες και λάφυρα. Αλλά αντί να φύγουμε γρήγορα μετά τη μοιρασιά, οι άντρες μου –οι ανόητοι– προτίμησαν να μείνουν και να γλεντήσουν. Φάγαμε κι ήπιαμε πολύ. Το πρωί ξεπρόβαλαν Κίκονες από τη γύρω ύπαιθρο. Καθώς ήταν περισσότεροι από εμάς και καλύτερα οπλισμένοι, έσφαξαν πολλούς απ' τους δικούς μας. Χάσαμε έξι άνδρες από κάθε πλοίο. Οι υπόλοιποι καταφέραμε να ξεφύγουμε και βγήκαμε πάλι στη θάλασσα, με την καρδιά βουτηγμένη στο πένθος.

Ακόμη κι έτσι, θα μπορούσα να επιστρέψω στην πατρίδα μου, αν τα στοιχεία της φύσης –άνεμοι, κύματα, θαλάσσια ρεύματα– δεν ξεσηκώνονταν όλα εναντίον μας όταν περνούσαμε το ακρωτήριο Μαλέας.² Επί εννέα μέρες φονικοί άνεμοι μας έσπρωχναν μακριά σε άγνωστα νερά και τη δέκατη μέρα, φτάσαμε στη χώρα των Λωτοφάγων.³

Έστειλα τρεις συντρόφους να μάθουν τι άνθρωποι κατοικούν σ' αυτή την ακτή. Οι Λωτοφάγοι δεν τους έκαναν κακό. Τους έδωσαν μόνο να φάνε λωτό, ένα γλυκό καρπό, που σε κάνει να ξεχνάς τα πάντα. Οι σύντροφοί μου ξέχασαν τότε το σκοπό του ταξιδιού τους. Η μόνη τους επιθυμία πια ήταν να μείνουν εκεί και να τρώνε λωτούς. Με τη βία τους φέραμε στα πλοία, ενώ έκλαιγαν και φώναζαν. Φύγαμε αμέσως, απ' το φόβο μήπως και κάποιος άλλος δοκίμαζε το μοιραίο καρπό.

Ταξιδέψαμε έτσι ως τη χώρα των Κυκλώπων,⁴ που ζουν χωρίς νόμους και χωρίς καλλιέργειες. Η γη τους δίνει άφθονα φρούτα και δημητριακά και ζουν μέσα σε σπηλιές απομο-

-
1. **Κίκονες:** λαός της Θράκης, σύμμαχος των Τρώων, που κατοικούσε ανάμεσα στο Νέστο και τον Έβρο.
  2. **Ακρωτήριο Μαλέας:** βρίσκεται στο νοτιότερο άκρο της Πελοποννήσου. Αυτό το ακρωτήριο αποτελεί το πέρασμα από το Αιγαίο πέλαγος στο Ιόνιο, κι εδώ συμβολίζει το σύνορο ανάμεσα στον πραγματικό και το φανταστικό κόσμο.
  3. **Λωτοφάγοι:** φανταστικός λαός. Κατοικούσε στη βόρειο Αφρική και τρεφόταν με γλυκούς καρπούς λωτού.
  4. **Κύκλωπες:** μονόφθαλμοι γίγαντες, με ένα μάτι στο κέντρο του μετώπου. Ήταν απολίτιστοι και άγριοι και ασχολούνταν μόνο με την κτηνοτροφία.

νωμένοι ο ένας απ' τον άλλον. Βγήκαμε σ' ένα μικρό δασωμένο νησί, λίγο πιο μακριά. Οι Κύκλωπες δεν έχουν πλοία, και το νησί το κατοικούν μόνο αγριοκάτσικα. Αφού ξεκουραστήκαμε, βγήκαμε για κυνήγι και σκοτώσαμε αρκετά από αυτά. Ακολούθησε γερό συμπόσιο! Το κρέας συνόδευε άφθονο κρασί, που είχαμε ακόμα πολύ, από τη χώρα των Κικόνων. Μετά κοιμηθήκαμε βαθιά.

Όταν φάνηκε η ροδοδάχτυλη Αυγή, εκμυστηρεύτηκα στους άντρες μου την περιέργεια και την επιθυμία που μ' έπιασε να επισκεφτώ την απέναντι όχθη, απ' όπου ανέβαιναν καπνοί κι ακούγονταν βελάσματα προβάτων:

– Πώς να είναι άραγε οι κάτοικοι αυτής της χώρας; Είναι άγριοι και άδικοι ή ευσεβείς και φιλόξενοι άνθρωποι;

Μπήκα λοιπόν στο πλοίο μου, με τους δικούς μου συντρόφους, αφήνοντας τους άλλους στο νησί.

Όταν φτάσαμε απέναντι, είδαμε στην άκρη της ακτής ένα τεράστιο σπήλαιο. Μπορούσε να κοιμηθεί εκεί μέσα ολόκληρο κοπάδι. Γύρω του υψωνόταν ένα τείχος από ψηλές πέτρες και φουντωτά δέντρα. Χωρίς αμφιβολία, ήταν η κατοικία ενός γιγαντιαίου πλάσματος. Πρότεινα στους συντρόφους μου να καθίσουν κοντά στο πλοίο να το φυλάνε, εκτός από δώδεκα, τους πιο γενναίους, που ήρθαν μαζί μου.

Κι όπως δεν ήμουν σίγουρος για την υποδοχή που θα μας έκαναν, πήρα μαζί μου προμήθειες κι ένα μεγάλο ασκό⁵ γεμάτο με γλυκό μαύρο κρασί, ανέρωτο.

Δεν υπήρχε κανείς στη σπηλιά, εκτός απ' τα πολλά πρόβατα και τα κατοίκια στα μαντριά. Τυριά στέγνωσαν σε πανέρια καλαμένα. Οι άντρες μου με παρακαλούσαν να πάρουμε όσα λάφυρα μπορούσαμε κι να φύγουμε αμέσως. Αλλά εγώ, ο ανόητος, ήθελα να συναντήσω οπωσδήποτε τον αφέντη αυτού του τόπου, για να δω τι δώρα φιλοξενίας θα μου δώσει!

Τον περιμέναμε λοιπόν μέσα στη σπηλιά, αφού φάγαμε τυριά. Αλλά όταν ήρθε, κρατώντας μια μεγάλη αγκαλιά ξερά ξύλα, τραβηχθήκαμε στο βάθος της σπηλιάς, τρέμοντας απ' το φόβο. Ήταν τέρας. Έμοιαζε πιο πολύ με κορφή δασωμένου βουνού παρά με άνθρωπο που τρώει ψωμί. Έβαλε μέσα τα θηλυκά ζώα για να τα αρμέξει, άφησε τα αρσενικά έξω, στην αυλή, κι έκλεισε την έξοδο με μια τεράστια πέτρα. Ούτε είκοσι δύο άμαξες δεν θα μπορούσαν να τη μετακινήσουν! Στρώθηκε στη δουλειά, αρμέγοντας τα ζώα και κρατώντας το μισό γάλα για να το πει, και το άλλο μισό για να το πήξει.⁶ Έπειτα άναψε φωτιά για το δείπνο του και μόνο τότε το βλέμμα του έπεσε πάνω μας.

– Ποιοι είστε, ξένοι, κι από πού έρχεστε, ταξιδεύοντας στη θάλασσα;

Η φωνή του ήταν τόσο βαριά και δυνατή που μας κυρίευσε πάλι φόβος. Ωστόσο του απάντησα:

– Είμαστε Έλληνες και γυρίζουμε από την Τροία, αλλά ο Δίας μας άλλαξε πορεία και χάσαμε το δρόμο μας στην απέραντη θάλασσα. Ερχόμαστε σε σένα σαν ικέτες. Κοίτα, πέφτω στα πόδια σου. Από σεβασμό στο Δία, υποδέξου μας και πρόσφερε μας τα δώρα της φιλοξενίας!

– Τι ανόητος που είσαι, ξένε! Δεν ξέρεις ότι εμείς οι Κύκλωπες, δε φοβόμαστε κανένα θεό, ούτε το Δία; Είμαστε πιο δυνατοί!

---

5. **Ασκός:** σάκος ραμμένος σε δέρμα ζώου, για τη μεταφορά των υγρών.

6. **Για να το πήξει:** για να γίνει το τυρί, αφήνουν το γάλα να «κόψει» ή να «πήξει». Σχηματίζονται οβόλοι, που τους στραγγίζουν από το υγρό: οι οβόλοι αυτοί όταν στεγνώσουν γίνονται τυρί.

Κι ενώ μιλούσε έτσι, άρπαξε μ' ένα σάλτο δύο από τους συντρόφους μου, τους χτύπησε κάτω σαν κουταβάκια και τους έσπασε το κρανίο χύνοντας τα μυαλά και το αίμα τους. Μετά τους έκοψε κομμάτια, ετοίμασε το δείπνο του και τους καταβρόχθισε χωρίς να αφήσει τίποτα, ούτε κόκαλα ούτε εντόσθια. Εμείς κλαίγαμε και ικετεύαμε, αλλά μάταια.

Όταν επιτέλους κοιμήθηκε, χορτασμένος από ανθρώπινο κρέας και γάλα, θέλησα στην αρχή να του χώσω στην κοιλιά το σπαθί μου. Αλλά συγκρατήθηκα εγκαίρως: αν τον σκότωνα, πώς θα βγαίναμε απ' τη σπηλιά μ' αυτή την ασήκωτη πέτρα; Θα ήμασταν καταδικασμένοι να πεθάνουμε εκεί μέσα. Έπρεπε να περιμένουμε ως το πρωί.

Όταν φάνηκε η ροδοδάχτυλη Αυγή, το τέρας ξύπνησε, άρμεξε τα ζώα του, καταβρόχθισε άλλους δύο από μας για πρωινό και βγήκε με το κοπάδι του μετακινώντας την πέτρα. Αλλά την έβαλε ξανά στη θέση της αμέσως και μας άφησε να κλαίμε τους νεκρούς μας και να σχεδιάζουμε πώς θα εκδικηθούμε. Να λοιπόν τι αποφάσισα.

Κοντά σ' ένα τοίχο της σπηλιάς ήταν ένα παλούκι από χλωρό ξύλο, στο μέγεθος του γίγαντα, που το είχε αφήσει εκεί να ξεραθεί για να το κάνει ρόπαλο. Για μας όμως ήταν σαν κατάρτι πλοίου.

Έκοψα ένα μακρύ κομμάτι και το έδωσα στους άντρες μου να το ξύσουν ώστε να το κάνουν λείο. Εγώ λέπτυνα την άκρη του σαν μύτη, το έβαλα στη φωτιά για να σκληρύνει και το έκρυσπα κάτω απ' την κοπριά που σκέπαζε το δάπεδο της σπηλιάς. Οι άντρες μου έβαλαν κλήρο για να αποφασίσουν ποιοι θα τολμούσαν, μαζί με μένα, να βυθίσουν τον πάσσαλο στο μάτι του Κύκλωπα ενώ θα κοιμόταν. Κληρώθηκαν οι τέσσερις καλύτεροι.

Το τέρας γύρισε το βράδυ, βάζοντας αυτή τη φορά όλα του τα ζώα μέσα στη σπηλιά, την οποία φρόντισε να κλείσει ξανά με την πέτρα. Ασχολήθηκε με το κοπάδι του, όπως συνήθιζε, μετά άρπαξε πάλι δύο ανθρώπους για το δείπνο του. Τότε προχώρησα μπροστά, κρατώντας ένα κανάτι γεμάτο μαύρο κρασί:

- Πιες, Κύκλωπα, αυτό το ποτό. Το είχα φέρει από το πλοίο μας για να κάνω σπονδή προς τιμήν σου και να πιω μαζί σου, αλλά εσύ δεν σέβεσαι τίποτα!

Το κτήνος δέχτηκε και ήπια μονομιάς το δυνατό ποτό. Μου ζήτησε κι άλλο και υποσχέθηκε μάλιστα να μου δώσει ένα δώρο φιλοξενίας. Χωρίς να χρειαστεί να με παρακαλέσει, του έδωσα να πει και δεύτερη και τρίτη και τέταρτη φορά. Κάθε κανάτι, το κατέβαζε μονορούφι, χωρίς να σκεφτεί. Κι όταν είχε πει πολύ, του απάντησα:

- Αφού μου υποσχέθηκες ένα δώρο φιλοξενίας, θα σου πω το όνομά μου. Με λένε Κανένα. Οι γονείς, οι φίλοι μου, όλοι με φωνάζουν Κανένα. Πες μου τώρα τι δώρο θα μου δώσεις!

- Θα φάω τον Κανένα τελευταίο, μετά απ' όλους τους συντρόφους του. Αυτό θα είναι το δώρο μου!

Και με τα λόγια αυτά ο Κύκλωπας έπεσε ανάσκελα. Τον είχε πάρει κιάλας ο ύπνος. Μέσα στον ύπνο του ρευόταν, κι απ' το μισάνοιχτο στόμα του έβγαιναν κρασιά κι ανθρώπινες σάρκες. Έβαλα αμέσως τον πάσσαλο στη θράκα. Μόλις ζεστάθηκε και πύρωσε τον έβγαλα απ' τη φωτιά και τον πλησίασα στο τέρας. Μετά, μαζί με τους άντρες που είχαν κληρωθεί, με μια κίνηση, τον βυθίσαμε στο μοναδικό μάτι του γίγαντα, στριφογυρίζοντάς τον. Έμπαινε σαν τρυπάνι. Το αίμα κυλούσε, οι βλεφαρίδες και τα φρύδια καίγονταν απ' το πυρωμένο ξύλο...

Ο Κύκλωπας έβγαλε ένα τρομερό ουρλιαχτό, που μας έκανε να τραβηχτούμε πίσω. Έβγαλε από το μάτι του –που ήταν τώρα μια ανοιχτή πληγή– τον ματωμένο πάσσαλο και τον πέταξε μακριά. Τρελός απ' τον πόνο, φώναξε σε βοήθεια τους άλλους Κύκλωπες, κι αυτοί τον ρωτούσαν:

- Τι σου συμβαίνει, Πολύφημε; Τι έχεις και φωνάζεις έτσι; Κάποιος, με απάτη ή με βία, πάει να σε κλέψει ή να σε σκοτώσει;

- Ο Κανένας, φίλοι μου, με σκοτώνει με απάτη, όχι με βία!

- Ε λοιπόν, αν κανένας δεν ρίχνεται κατά πάνω σου με βία, τότε τη συμφορά σου τη στέλνει ο Δίας, και δεν μπορούμε να σε βοηθήσουμε.

Έφυγαν όλοι, για μεγάλη μου χαρά. Το τέχνασμά μου είχε πετύχει!

Ο Πολύφημος πήγε βογκώντας στην πόρτα, τράβηξε την πέτρα, και κάθισε εκεί, κλείνοντας το άνοιγμα με τα δυο χέρια του τεντωμένα. Τι νόμιζε, ότι θα πάμε να πέσουμε πάνω του χωρίς προφυλάξεις;

Όχι βέβαια! Είχα βρει τη λύση. Αφού τα αρσενικά του κοπαδιού είχαν μπει κι αυτά στη σπηλιά, ένωσα τρία τρία τα κριάρια με τις βέργες της λυγαριάς που πήρα από το στρώμα του τέρατος. Έδεσα καθέναν από τους συντρόφους μου κάτω από την κοιλιά του μεσαίου κριαριού, έτσι που τα πλαϊνά κριάρια να τους προστατεύουν.

Για μένα διάλεξα το πιο μεγάλο κριάρι, ένα υπέροχο ζώο, και κρυμμένος κάτω απ' την κοιλιά του, γραπώθηκα με πόδια και με χέρια στο πυκνό μαλλί του. Κι έτσι περιμέναμε υπομονετικά την Αυγή.

Όταν ξημέρωσε, τα κριάρια βγήκαν έξω. Ο Κύκλωπας πασπάτευε καθενός τις ράχες, αλλά δεν του πέρασε απ' το μυαλό να περάσει το χέρι του και κάτω από την κοιλιά τους: ευτυχώς για μας! Όταν το κριάρι που με μετέφερε, αργοπορημένο από το βάρος μου, πέρασε τελευταίο απ' όλα τ' άλλα, το σταμάτησε παραξενεμένος για την αργοπορία του: συνήθως αυτό πρώτο οδηγούσε το κοπάδι. Αλλά το μόνο που έκανε ήταν να το χαϊδέψει και να του μιλήσει, πριν το αφήσει να φύγει κι αυτό με τη σειρά του.

Καινούργιες περιπέτειες

Όταν απομακρυνθήκαμε αρκετά απ' τη σπηλιά, αφού κατέβηκα από το κριάρι, ελευθέρωσα τους συντρόφους μου. Σπρώχναμε μπροστά μας τα πρόβατα που μας είχαν μεταφέρει και μετά από πολλές παρακάμψεις φτάσαμε στο σημείο όπου ήταν αγκυροβολημένο το πλοίο μας. Είναι περιττό να σας περιγράψω τι χαρές έκαναν οι σύντροφοί μας όταν μας είδαν, και τη θλίψη τους όταν έμαθαν τον τραγικό θάνατο των απόντων! Χωρίς να χάσουμε καιρό ανεβάσαμε τα ωραιότερα ζώα του κοπαδιού στο καράβι κι ανοίξαμε πανιά.

Μόλις απομακρυνθήκαμε, κι ενώ βρισκόμασταν σε απόσταση που μπορούσα να ακουστώ, φώναξα στον Κύκλωπα:

- Νόμιζες ότι είχες να κάνεις μ' ένα δειλό που θα σε άφηνε να φας τους συντρόφους του; Να λοιπόν που τιμωρήθηκες, γιατί δεν σεβάστηκες τον νόμο του Δία! Κι αν θες να μάθεις από ποιον, μάθε πως είμαι ο Οδυσσέας, ο γιος του Λαέρτη, ο βασιλιάς της Ιθάκης!

Ένα οργισμένο μουγκρητό ακολούθησε τα λόγια μου. Συγχρόνως, το τέρας έριξε κατά πάνω μας μ' όλες του τις δυνάμεις έναν πελώριο βράχο, ολόκληρη κορυφή βουνού, που έπεσε σχεδόν πάνω στην πλώρη μας. Το κύμα που προκάλεσε ήταν τόσο μεγάλο που νομίζαμε ότι έφτασε το τέλος μας. Άκουγα ακόμη τον Πολύφημο να ουρλιάζει:

- Οδυσσέα, γιε του Λαέρτη, καταραμένος να 'σαι, γι' αυτό που μου έκανες. Άκουσέ με, Ποσειδώνα! Αν είναι αλήθεια πως είμαι γιος σου, ρίξε την οργή σου πάνω σ' αυτόν τον άνθρωπο. Εμπόδισέ τον να γυρίσει στην πατρίδα του ή αν είναι γραφτό του να γυρίσει, να

αργήσει πολύ, και να φτάσει εκεί μετά από πολλές συμφορές, μόνος και αξιοθρήντος.

Δυστυχώς, ο Ποσειδώνας τον άκουσε. Ο Κύκλωπας έριξε τότε μεγαλύτερο βράχο, που παραλίγο να συντρίψει την πλώρη.

Το κύμα μας έφερε πολύ κοντά στα υπόλοιπα πλοία που μας περίμεναν. Χαρούμενοι που ξαναβρεθήκαμε, το ρίξαμε στο γλέντι στην ακτή. Πρόσφερα θυσία στο Δία ένα κριάρι, έκαψα τα μεριά του, αλλά εκείνος από τότε έπαψε πια να ακούει τις προσευχές μου.

Ξεκινήσαμε πάλι με το πλοίο μας επικεφαλής, χτυπώντας με τα κουπιά τη μενεξεδένια θάλασσα.

Φτάσαμε έτσι στο νησί του Αιόλου, του θεού των ανέμων. Αυτό το νησί επιπλέει στη θάλασσα, ζωμένο από ένα ψηλό χάλκινο τείχος. Εκεί ζουν ο Αίολος, η γυναίκα του και τα δώδεκα παιδιά τους: έξι αγόρια κι έξι κορίτσια που τα έχει παντρέψει μεταξύ τους για να τα έχει κοντά του. Μας δέχτηκαν πολύ καλά και μείναμε ένα μήνα εκεί, περνώντας τις μέρες μας με φαγοπότι.

Όταν ήρθε η στιγμή να φύγουμε, ο Αίολος μου εμπιστεύτηκε έναν ασκό από δέρμα βοδιού μέσα στον οποίο είχε κλείσει όλους τους ανέμους, εκτός από τον γλυκό Ζέφυρο: μου εξασφάλιζε έτσι μια ήσυχη επιστροφή. Δυστυχώς όμως η ανοησία μας έμελλε πάλι να μας καταστρέψει!

Έπειτα από ένα ήσυχο ταξίδι εννιά ημερών είδαμε τις ακτές της Ιθάκης. Ενώ όμως κοιμόμουν, οι ανόητοι σύντροφοί μου θέλησαν να δουν τα πλούσια δώρα που μου έδωσε ο Αίολος κι άνοιξαν τον ασκό. Τι θύελλα ξεσηκώθηκε τότε! Όλοι οι άνεμοι ξεχύθηκαν μεμιάς και φυσούσαν μαζί σε όλες τις κατευθύνσεις! Δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτα εκτός απ' το να κλαίμε. Κόντεψα να πέσω στο νερό και να βάλω τέρμα στη ζωή μου, αλλά συγκρατήθηκα.

Η θύελλα μας έφερε ξανά πίσω στο νησί του Αιόλου. Αυτή τη φορά ο Αίολος, επειδή πίστεψε απ' αυτή την περιπέτεια πως είμαστε μισητοί από τους θεούς, μας έδωσε χωρίς να δείξει την παραμικρή συμπόνια.

Φύγαμε θλιμμένοι, εξαντλημένοι, χωρίς να περιμένουμε πια βοήθεια από πουθενά. Την έβδομη ημέρα φτάσαμε στο λιμάνι των Λαιστρυγόνων. Το λιμάνι αυτό προστατεύεται από δύο απόκρημνες ακτές με βράχια, οι οποίες ενώνονται σχεδόν, αφήνοντας ένα στενό πέρασμα. Όλα τα πλοία μπήκαν εκεί μέσα για να δέσουν στο βάθος του λιμανιού το ένα δίπλα στ' άλλο, εκτός απ' το δικό μου. Δεν ξέρω ποιο προαίσθημα μ' έσπρωξε να δέσω τα σχοινιά στον τελευταίο βράχο πριν απ' το άνοιγμα του λιμανιού.

Έστειλα τρεις άντρες για αναγνώριση. Συνάντησαν μια μεγαλόσωμη κοπέλα να αντλεί νερό κι αυτή τους έδειξε το παλάτι του πατέρα της, του Αντιφάτη. Αλλά όταν είδαν τη βασίλισσα, που ήταν ψηλή σαν βουνό, τρόμαξαν και πήγαν να φύγουν. Δυστυχώς, ήταν πολύ αργά! Έφτασε ο Αντιφάτης, τον οποίο είχε καλέσει στο μεταξύ η βασίλισσα, κι άρπαξε έναν απ' τους δικούς μας για το γεύμα του! Οι δύο άλλοι κατάφεραν να φτάσουν στα πλοία, αλλά ήδη αντηκούσαν οι πολεμικές κραυγές των Λαιστρυγόνων, κι οι φοβεροί γίγαντες πετάγονταν από παντού. Άρχισαν να πετάνε στα καράβια τεράστιους βράχους και να τα συνθλίβουν. Μετά ψάρεψαν τους ανθρώπους που είχαν πέσει στο νερό σαν ψάρια και τους πήραν μαζί τους για το θλιβερό τους συμπόσιο.

Ενώ όλα αυτά γίνονταν στο λιμάνι, έκοψα με το ξίφος τους κάβους που κρατούσαν το πλοίο μου, κι έδινα στους εξαθλιωμένους συντρόφους μου κουράγιο να κωπηλατούν δυνατά, για να απομακρυνθούμε όσο πιο γρήγορα γινόταν απ' τη θανάσιμη παγίδα.

Ταξιδέψαμε έτσι αρκετά πριν φτάσουμε στο νησί της Αιαίας, όπου κατοικεί η Κίρκη, η τρομερή θεά με τις ωραίες πλεξίδες. Βγήκαμε απ' τα πλοία και μείναμε δυο μέρες σε μια παραλία προστατευμένη, με την καρδιά γεμάτη θλίψη. Την τρίτη μέρα, ανέβηκα σ' ένα ύψωμα κι είδα καπνό: άραγε έπρεπε να πάμε να μάθουμε ποιοι έμεναν εκεί;

Ένα συμβάν μου έδωσε θάρρος: στο δρόμο του γυρισμού, συνάντησα ένα πελώριο ελάφι και το χτύπησα με το δόρυ μου. Δεν θα πεθαίναμε λοιπόν ακόμη από την πείνα! Την επόμενη μέρα, μετά από ένα γερό γεύμα που μας δυνάμωσε, συγκέντρωσα τους άντρες μου για να αποφασίσουμε ποιο θα ήταν το επόμενο βήμα.

- Σύντροφοι, δεν ξέρουμε πια τι να κάνουμε ούτε πού να πάμε. Αυτή η γη είναι ένα επίπεδο και δασωμένο νησί. Πρέπει οπωσδήποτε να μάθουμε ποιος μένει εδώ και τι βοήθεια μπορούμε να βρούμε.

Οι άντρες μου θυμήθηκαν τι έγινε στη χώρα του Αντιφάτη και του Κύκλωπα κι άρχισαν να κλαίει και να αναστενάζουν, μάταια όμως. Τους χώρισα σε δύο ομάδες, με δύο αρχηγούς επικεφαλής: εμένα και τον Ευρύλοχο. Τραβήξαμε κλήρο και κληρώθηκε ο Ευρύλοχος. Ξεκίνησε με τους είκοσι δύο συντρόφους του, που έκλαιγαν όλοι, όπως κι εμείς.

Στο δρόμο, μέσα στα δάση, συνάντησαν λύκους και λιοντάρια. Η Κίρκη τους είχε κάνει μάγια, γι' αυτό, αντί να ορμήσουν πάνω τους, τους πλησίασαν και στάθηκαν όρθια, κουνώντας την ουρά τους σαν σκυλιά. Οι δικοί μας όμως φοβήθηκαν... Αλλά μπροστά στην κατοικία της Κίρκης, ακούγοντας τη φωνή της θεάς που τραγουδούσε εξαισία, ξέχασαν τους δισταγμούς τους και την φώναξαν. Μόνο ο Ευρύλοχος έμεινε πίσω όταν εκείνη τους κάλεσε να μπουν μέσα γιατί φαντάστηκε ότι η θεά τους ετοίμαζε κάποια παγίδα.

Η Κίρκη τους έβαλε να καθίσουν και τους πρόσφερε κρασί με μέλι, όπου είχε προσθέσει φαρμακερά βοτάνια. Όταν ήπιαν, τους άγγιξε με το ραβδί της κι αμέσως μεταμορφώθηκαν σε γουρούνια! Είχαν μουσούδες και τρίχες χοίρων, εκτός απ' το μυαλό, που έμεινε ανθρώπινο, κι έκλαιγαν γοερά όταν τους έκλεισε στο χοιροστάσιο.

Όταν γύρισε, ο Ευρύλοχος μας διηγήθηκε με λυγμούς ό,τι είχε δει. Αμέσως, πήρα τα όπλα μου για να πάω στο σπίτι της φοβερής θεάς.

Στο δρόμο, συνάντησα τον Ερμή, ο οποίος είχε πάρει τη μορφή αμούστακου παλικάριου. Ο θεός με λυπήθηκε. Μου έδωσε ένα βότανο για να με προστατέψει από τα φοβερά φαρμάκια της Κίρκης και μου είπε με ποιο τρόπο θα έσωζα τους συντρόφους μου. Μετά πέταξε για τον Όλυμπο. Χάθηκε ξαφνικά, όπως είχε έρθει.

Έφτασα λοιπόν στο σπίτι της Κίρκης. Τη φώναξα, με κάλεσε μέσα και μου πρόσφερε το φαρμακερό κρασί της. Όπως είχε προβλέψει ο Ερμής, το κρασί δεν με πείραξε, ούτε με άλλαξε το χτύπημα του ραβδιού της. Ακολουθώντας τις συμβουλές του Ερμή, τράβηξα το ξίφος μου και απείλησα μ' αυτό την πανούργα θεά, η οποία αμέσως έπεσε στα πόδια μου.

- Είσαι λοιπόν ο Οδυσσέας! Μου το είχαν πει, πως μόνον εσύ θα αντιστεκόσουν μια μέρα στα μάγια μου! Βάλε στη θήκη το σπαθί σου, κι έλα μαζί μου στο κρεβάτι. Κι αυτό ας είναι η εγγύηση για την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ μας!

- Όχι, θεά, με θέλεις στο κρεβάτι σου για να είμαι έρμαιο στα χέρια σου, άοπλος κι αδύναμος! Δεν θα σε συντροφέψω στο κρεβάτι, αν δεν πάρεις τον ιερό όρκο των θεών ότι δεν θέλεις το κακό μου.

Τελικά πείστηκε κι ορκίστηκε με όρκο ιερό. Τότε την ακολούθησα.

Στο μεταξύ, οι θερααινίδες της ετοίμαζαν πλούσια τραπέζια και υπέροχα φαγητά, κι ένα ωραίο ζεστό μπάνιο. Η θεά με έπλυνε, με άλειψε με αρωματικό λάδι και μ' έντυσε μ'

ένα λεπτό χιτώνα κι ένα θαυμάσιο πανωφόρι. Αλλά όταν ήρθε η ώρα να φάμε, δεν μπορούσα να αγγίξω τίποτα, τόσο βαριά ήταν η καρδιά μου από τη σκέψη των συντρόφων μου.

Μόλις η Κίρκη κατάλαβε τι με στενοχωρούσε, σηκώθηκε και πήγε στο κοιροστάσιο, όπου μ' ένα χτύπημα του ραβδιού της, έδωσε στους άντρες μου την προηγούμενη μορφή τους. Μου φάνηκαν μάλιστα ψηλότεροι, ωραιότεροι, πιο νέοι.

Μου έπιανε ένας ένας το χέρι, κι όλοι μαζί κλαίγαμε γοερά. Η θεά, πολύ συγκινημένη, μου πρότεινε να φέρω και τους άλλους μου συντρόφους, για να γευτούν κι αυτοί τις χαρές της φιλοξενίας της.

Στη χώρα των νεκρών

Η πρόσκληση της Κίρκης έγινε δεκτή με χαρά απ' όλους. Ο Ευρύλοχος αναγκάστηκε να ακολουθήσει ύστερα από εντολή μου. Περάσαμε έτσι μια ολόκληρη χρονιά, τρώγοντας και πίνοντας στα ανάκτορα της θεάς.

Αλλά όταν ήρθε πάλι η άνοιξη, οι σύντροφοί μου με επανέφεραν στην τάξη: τους έτρωγε η επιθυμία της επιστροφής. Την ίδια νύχτα, ζήτησα από την Κίρκη να κρατήσει την υπόσχεσή της και να μας βοηθήσει να επιστρέψουμε.

– Οδυσσέα, γιε του Λαέρτη, αν δεν θέλετε πια να μείνετε εδώ, μπορείτε να φύγετε! Αλλά να ξέρεις ότι το πρώτο σας ταξίδι θα σας πάει στον Άδη, στο βασίλειο των νεκρών. Εκεί θα ζητήσεις χρησμό απ' τον Τειρεσία, τον τυφλό μάντη, ο οποίος ακόμη και νεκρός, κρατάει δυνατό τον νου του: έτσι το θέλησε η Περσεφόνη.⁷

Ακούγοντας αυτά τα λόγια, ξέσπασα σε λυγμούς. Προτιμούσα να πεθάνω αμέσως!

– Ποιος θα με οδηγήσει, σ' ένα τέτοιο ταξίδι; Πώς θα ξαναγυρίσω απ' το σκοτεινό βασίλειο του Άδη;

– Μην ανησυχείς γι' αυτό. Φύγε κι άσε τον Βοριά να σε οδηγήσει για να διασχίσεις τον Ωκεανό.⁸ Μόλις φτάσεις στη σκοτεινή ακτή της Περσεφόνης, τράβηξε το πλοίο σου στη στεριά, κι εσύ, μπες μέσα στο δάσος. Θα φτάσεις στο τέλμα όπου συναντιούνται οι ποταμοί του Κάτω Κόσμου.⁹ Εκεί, άκουσέ με προσεκτικά, στη συμβολή των πολύβουων ποταμών, θα σκάψεις έναν τετράγωνο λάκκο. Κάνε γύρω απ' αυτόν τριπλή σπονδή σε όλους τους νεκρούς: πρώτα με μέλι και γάλα, μετά με γλυκό κρασί και τέλος με καθαρό νερό. Χύσε έπειτα στο λάκκο λευκό κριθάλευρο ικετεύοντας τους νεκρούς. Να τους υποσχεθείς πως μόλις γυρίσεις στην Ιθάκη, θα θυσιάσεις για χάρη τους στην πυρά την πιο θρεμμένη από τις στείρες αγελάδες σου και για τον Τειρεσία μόνο, ένα μαύρο κριάρι, χωρίς ψεγάδι. Μετά να τους προσφέρεις εκεί ένα αρσενικό πρόβατο και μια μαύρη προβατίνα: τα κεφάλια των ζώων θα είναι στραμμένα προς το Έρεβος,¹⁰ εσύ όμως, να προσέξεις να στρέψεις το βλέμμα σου αλ-

7. **Ο Άδης και η Περσεφόνη:** ο βασιλιάς και η βασίλισσα του Κάτω Κόσμου.

8. **Ωκεανός:** για τους αρχαίους Έλληνες ο Ωκεανός είναι ένας ποταμός που περιβάλλει τη Γη (πίστευαν τότε ότι η Γη ήταν επίπεδη).

9. **Ποταμοί του Κάτω Κόσμου:** οι ποταμοί κάτω από τη Γη. Οι πιο σημαντικοί ήταν ο Αχέρωντας που ήταν το σύνορο για τον Κάτω Κόσμο, ο Κωκυτός και ο Πυριφλεγέθων. Η Στύγα πηγή έκανε άτρωτο όποιον έβρεχε και επικύρωνε τους όρκους των θεών.

10. **Έρεβος:** το απόλυτο σκοτάδι κάτω από τη Γη. Εκεί πήγαιναν οι νεκροί, κατοικούσαν οι Ερινύες και η Περσεφόνη και ζούσαν οι ασεβείς.

λού. Πολλές σκιές νεκρών θα μαζευτούν τότε κοντά σας. Οι άντρες σου θα γδάρουν τα σφαγμένα ζώα και θα τα προσφέρουν στους τρομερούς θεούς, τον Άδη και την Περσεφόνη. Κι εσύ, τράβα το σπαθί σου και εμπόδισε τις σκιές να πιούν αίμα πριν σου απαντήσει ο Τειρεσίας. Αμέσως ο μάντης θα έρθει και θα σου πει ποιο δρόμο πρέπει να ακολουθήσεις.

Όταν ξημέρωσε, ξύπνησα τους συντρόφους μου κι έδωσα το σήμα της αναχώρησης. Βέβαια, η χαρά τους έγινε τρόμος όταν έμαθαν το σκοπό του ταξιδιού μας! Αλλά έμεινα αλύγιστος μπροστά στα κλάματα και τις ικεσίες τους και φύγαμε την ίδια εκείνη μέρα, παίρνοντας μαζί μας τα τελευταία δώρα της Κίρκης με τις ωραίες πλεξίδες: τα ζώα της θυσίας κι ευνοϊκό άνεμο στα πανιά μας.

Στο τέλος της μέρας φτάσαμε στα όρια του Ωκεανού, στην ακτή όπου ποτέ δε λάμπει ο ήλιος, κι ακολουθήσαμε βήμα προς βήμα τις συμβουλές της Κίρκης.

Μόλις το μαύρο αίμα των θυσιασμένων ζώων άρχισε να κυλάει στη γη, ένα πλήθος από σκιές βγήκαν από το Έρεβος βγάζοντας διαπεραστικές κραυγές. Κατακίτρινος απ' το φόβο μου, τράβηξα το σπαθί για να εμποδίσω τους νεκρούς να πιούν αίμα, ενώ οι άντρες μου ετοιμάζαν γρήγορα τη φωτιά για να κάψουν τα ζώα.

Η πρώτη σκιά που αναγνώρισα ήταν της μητέρας μου, της Αντίκλειας, που ζούσε ακόμα, όταν έφυγα για την Τροία. Έκλαψα μόλις την είδα, αλλά δε χαμήλωσα το σπαθί μου: κανείς δε θα πλησίαζε μέχρι να έρθει ο Τειρεσίας, ο μάντης της Θήβας.

Τότε φάνηκε ο μάντης, ή μάλλον η σκιά του, κρατώντας χρυσό σκήπτρο. Παραμέρισα και τον άφησα να πει το μαύρο αίμα. Αμέσως μετά, μου είπε αυτά τα λόγια, που ήταν η αλήθεια για ό,τι έμελλε να συμβεί ακόμη:

– Άξιε γιε του Λαέρτη, πολυμήχανε Οδυσσέα, θέλεις να επιστρέψεις στην Ιθάκη, αλλά ο Ποσειδώνας δεν θα σ' αφήσει να γυρίσεις γρήγορα! Είναι πολύ θυμωμένος μαζί σου, γιατί τύφλωσε τον γιο του! Έχεις ωστόσο άλλη μια ευκαιρία να επιστρέψεις στην πατρίδα μαζί με όλους τους συντρόφους σου, αν καταφέρετε να ελέγξετε τον εαυτό σας. Όταν θα φτάσετε στο νησί της Θρινακίας, θα βρείτε τα κοπάδια του Ήλιου. Αν δεν τα αγγίξετε, η επιστροφή σας θα είναι εξασφαλισμένη. Αν όμως τα πειράξετε, θα χαθείτε! Δεν θα ξαναδείτε ποτέ την Ιθάκη. Μόνο εσύ, μπορεί μετά από πολλά χρόνια να γυρίσεις μόνος και αξιοθρήνητος, χωρίς πλοίο και φίλους. Κι εκεί ακόμα, δεν θα έχουν τελειώσει τα βάσανά σου: θα βρεις στο σπίτι σου ληστές να πολιορκούν τη γυναίκα σου κατασπαράζοντας την παρουσία σου με ατέλειωτα συμπόσια. Κι όταν κάποτε τους τιμωρήσεις, θα πρέπει πάλι να ξαναφύγεις, με το κουπί σου στον ώμο, μέχρι τη χώρα όπου δεν γνωρίζουν τη θάλασσα, δεν έχουν ξαναδεί κουπί και θα νομίσουν πως είναι λιχνιστήρι.¹¹ Εκεί θα θυσιάσεις στον Ποσειδώνα τρία αρσενικά ζώα χωρίς ψεγάδι: κάπρο, κριάρι και ταύρο. Κι όταν γυρίσεις στην Ιθάκη, πρέπει να προσφέρεις μία εκατόμβη¹² σε όλους τους αθάνατους θεούς του Ολύμπου. Τότε μόνο θα γνωρίσεις ήσυχο θάνατο, μετά από πολύχρονα και ευτυχισμένα γηρατειά. Αυτά είχα να σου πω.

– Αυτό είναι λοιπόν το πεπρωμένο μου. Πες μου, όμως, σεβαστέ Τειρεσία! Βλέπω εδώ την ψυχή της μητέρας μου, της ευγενικής Αντίκλειας. Πώς θα μπορέσω να της μιλήσω;

11.. **Λιχνιστήρι**: φαρδύ ξύλο με το οποίο καθαρίζουν το σιτάρι από τα άχυρα.

12. **Εκατόμβη**: θυσία εκατό βοδιών.

- Είναι απλό: όλοι οι νεκροί που θα αφήσεις να πλησιάσουν και να πιουν το αίμα θα σε αναγνωρίσουν και θα σου πουν την αλήθεια. Οι άλλοι θα γυρίσουν πάλι στα ζοφερά σκοτάδια.

Μόλις είπε τα λόγια αυτά, ο Τειρεσίας γύρισε στον Άδη.

Άφησα τότε τη μητέρα μου να πει το αίμα. Αμέσως με αναγνώρισε και άρχισε να κλαίει που με είδε εκεί.

- Όχι, μητέρα, δεν είμαι νεκρός, ήρθα να μάθω από τον Τειρεσία, τον τυφλό μάντη, πώς μπορώ να επιστρέψω στην πατρίδα. Αλλά πες μου, πώς πέθανες; Ξαφνικά ή μετά από πολύχρονη αρρώστια; Μίλησέ μου για τον πατέρα μου, για τον γιο που άφησα στην Ιθάκη. Διατήρησαν τη βασιλική μου εξουσία; Κι η γυναίκα μου, τι κάνει; Μου έμεινε πιστή κι είναι κοντά τους ή παντρεύτηκε κάποιον άλλο ανάμεσα στους τιμημένους Έλληνες;

- Σου έμεινε πιστή και περνάει τις μέρες και τις νύχτες κλαίγοντας μέσα στα ανάκτορά σου. Την εξουσία σου δεν την πήρε ακόμη κανένας, αλλά ο πατέρας σου δεν έρχεται πια στην πόλη, μένει στην εξοχή, κακοντυμένος, και κοιμάται με τους υπηρέτες ή έξω στο ύπαιθρο. Τον τρώει η θλίψη για σένα, κι είναι γέρος πια! Κι εγώ, δεν πέθανα από αρρώστια. Ο δικός σου ο καημός μ' έφερε στον Άδη.

Ήθελα να αγκαλιάσω την ψυχή της μητέρας μου. Τρεις φορές προσπάθησα, και τις τρεις φορές έφυγε απ' τα χέρια μου σαν σκιά, σαν όνειρο.

- Παιδί μου, μην κλαις! Δεν μπορείς να μ' αγκαλιάσεις. Οι νεκροί δεν έχουν πια ούτε νεύρα ούτε κόκαλα για να συγκρατούν τη σάρκα. Όλα αυτά καίγονται στην πυρά, μόνο η ψυχή πετάει και φεύγει... Πήγαινε γρήγορα πάλι στο φως!

Απομακρύνθηκε και μ' άφησε περιτριγυρισμένο από ένδοξες ψυχές, που υπήρξαν κάποτε σύζυγοι βασιλιάδων και θεών ή ήρωες και γενναίοι πολεμιστές.

Άφησα να έρθουν κοντά μου οι παλιοί μου σύντροφοι. Πρώτα ήρθε ο Αγαμέμνονας, ο γιος του Ατρέα, του οποίου το θάνατο δεν γνώριζα. Μου είπε πώς τον σκότωσαν με προδοσία στο γεύμα με το οποίο υποτίθεται ότι γιόρταζαν το γυρισμό του από την Τροία. Ο Αίγισθος, ο εραστής της γυναίκας του, έκανε το απαίσιο έγκλημα, αλλά εκείνη ήταν που του όπλισε το χέρι. Έτσι, μετά την Ελένη, που είχε προκαλέσει το θάνατο τόσων δικών μας ηρώων, μια γυναίκα ήταν πάλι αιτία για τον θάνατο του Αγαμέμνονα.

Μετά με άφησε κι έδωσε τη θέση του στον θεϊκό Αχιλλέα, στον οποίο εξήγησα την παρουσία μου στον Άδη:

- Γενναίε γιε του Πηλέα, ήρθα εδώ για να δω τον Τειρεσία. Δεν γύρισα ακόμη στο σπίτι μου, παρόλο που το θέλω τόσο πολύ, κι είμαι δυστυχισμένος! Εσύ αντίθετα, Αχιλλέα, ήσουν πάντα ευτυχισμένος: όσο ήσουν ζωντανός, σε τιμούσαμε όλοι σαν θεό, και τώρα έχεις μεγάλη δύναμη ανάμεσα στους νεκρούς!

- Μην έχεις απατηλές ιδέες για το θάνατο, Οδυσσέα. Θα προτιμούσα χίλιες φορές να είμαι ένας δυστυχισμένος δούλος ζωντανός, σκυμμένος πάνω στη γη, παρά ο βασιλιάς όλων των νεκρών! Έλα όμως, πες μου νέα για τον πατέρα μου και για το γενναίο παιδί μου.

Δεν είχα καμιά πληροφορία για τον ευγενικό Πηλέα, αλλά του διηγήθηκα τα κατορθώματα του γιου του, του Νεοπτόλεμου, όταν πολεμούσαμε μαζί μπροστά στην Τροία, κι η ψυχή του σκίρτησε από χαρά.

Ήταν κι άλλοι πολλοί νεκροί, με τους οποίους θα ήθελα να μιλήσω. Αλλά βλέποντας όλους αυτούς που έβγαιναν ασταμάτητα από τα βάθη του Κάτω Κόσμου, φοβήθηκα μην έρθουν ξαφνικά τα τέρατα που κατοικούν στο σπίτι του Άδη, και προτίμησα να γυρίσω στο πλοίο και στους συντρόφους μου.

Το διπλό ταξίδι

(απόσπασμα)

Λίτσα Ψαρούτη

6

ΜΟΛΙΣ ΕΠΕΣΣΕ Η ΝΥΧΤΑ, ΑΡΧΙΣΕ Ο ΘΡΗΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΪ. ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΕΙΧΑΝ μεταφερθεί στα σπίτια και οι συγγενείς ολόγυρα τούς ξενυχτούσαν. Η μάνα μου ετοίμασε κάτι πρόχειρο να φάμε.

- Πρέπει να βάλουμε κάτι στο στόμα μας, ν' αντέξουμε, δεν ξέρουμε τι μας περιμένει αύριο, έλεγε.

Έσπρωξα το πιάτο μου πέρα. Είχα ακόμα στο στόμα μου τη στυφή γεύση από το χώμα του χαντακιού και τα χείλια μου ήταν αρμυρά από τα δάκρυα...

Πέσαμε να κοιμηθούμε. Όλο το βράδυ ακούγαμε ποδοβολητά στο δρόμο. Πότε θα ξημέρωνε αυτή η ατέλειωτη νύχτα, που αγρίευε την ψυχή κι έκανε το μυαλό να ξεστρατίζει; Πού πήγαν εκείνα τα χαρούμενα βράδια; Πού είναι οι θείες και τα ξαδέρφια να έρθουν για νυχτέρι, ν' ακουστούν γέλια και τραγούδια; Δεν ήθελα να κοιμηθώ, τα μάτια μου όμως γλάρωναν και μ' έπαιρνε ο ύπνος. Την ίδια στιγμή το κορμί μου σπαρτάρησε κι άνοιξα τα μάτια μου τρομαγμένη. Τα δόντια μου χτυπούσαν λες κι είχα πυρετό. Αγωνιζόμουν να μειώω ζύπνια, να μη βλέπω εκείνο το αεροπλάνο που χιμούσε και η μπούκα του πολυβόλου του μεγάλωνε, μεγάλωνε, γινόταν ένας πύρινος ήλιος που έβγαζε φωτιά...

Τα χαράματα γύρισε ο Λεωνίδας, κατάμαυρος, σκονισμένος, αγνώριστος.

- Τα νέα είναι άσχημα! απάντησε στις βουβές ερωτήσεις μας. Το νησί δε θα κρατήσει άλλο... Όπου να 'ναι θα το εγκαταλείψουμε όλοι...

- Θα φύγετε κι εσείς; τον έκοψε η μάνα μου αγριεμένη. Τι θ' απογίνουμε όλοι εμείς, απροστάτευτοι, στο έλεος των Γερμανών;

- Προσπάθησε να καταλάβεις, Λενιώ... Αν μείνουμε κι αγωνιστούμε μ' έναν εχθρό πανίσχυρο, είναι σαν να παίζουμε με τη ζωή όλων σας. Η γραμμή του μετώπου στα Δωδεκάνησα έσπασε. Ο σκληρός βομβαρδισμός έδειξε πως οι Γερμανοί θέλουν τη Σάμο. Θα κάνουμε αυτό που προστάζουν τα μεγάλα αφεντικά, οι Σύμμαχοι. Θα συμπτυχθούμε όλοι στη Μέση Ανατολή... Αργότερα θα δούμε...

- Δεν είναι ώρα για κουβέντες, μπήκε στη μέση ο πατέρας. Πρέπει ν' αποφασίσουμε τι θα κάνουμε.

- Το νησί αδειάζει, συνέχισε ο Λεωνίδας. Τον κόσμο τον έχει πιάσει πανικός. Όσοι έχουν βάρκες, καΐκια, ανεμότρατες, τ' αρπάζουν και περνάνε στην Τουρκία... Όλοι φοβούνται τους Γερμανούς και δεν έχουν άδικο... Σήμερα αύριο θα έρθουν...

- Μια σκέψη είναι να πάμε για λίγες μέρες στο χωριό, στους Μανολάτες, μέχρι να περάσει το κακό και βλέπουμε, είπε κομπιαστά ο πατέρας.

Δεν πρόλαβε ν' αποσώσει το λόγο του και η μάνα μου πετάχτηκε μπαρουτιασμένη:

- Όλος ο κόσμος φεύγει, εμείς θα καθίσουμε να πληρώσουμε τα σπασμένα; Όπου πάνε οι άλλοι, θα πάμε κι εμείς. Όλη νύχτα δεν έκλεισα μάτι. Δεν έχουμε άλλη εκλογή. Το Κουσάντασι είναι μια δρασκελιά.

- Γυναίκα, σίγουρα τρελάθηκες! Θα παρατήσουμε το σπιτικό μας, τα ζωντανά μας, το βιος μας και θα τρέχουμε στην Τουρκία;

- Ας ρημάξουν όλα, φτάνει να σωθούμε εμείς και τα παιδιά μας. Τα σπίτια και τα νοικοκυριά ξαναγίνονται.

- Σε καλό σου, σκέψου πιο ψύχραιμα. Οι Γερμανοί δε θα πειράξουν εμάς. Τους Εγγλέζους και τους Ιταλούς θα κυνηγήσουν...

- Ξέχασες, φαίνεται, τι έκανες όλο τον καιρό της Κατοχής, πόσους πατριώτες πέρασες στην Τουρκία. Προδότες υπάρχουν παντού. Αν το μάθουν οι Γερμανοί, ξέρεις τι θα πάθεις. Μίλα του και συ, Λεωνίδα, να καταλάβει πως κινδυνεύουμε όλοι μας...

- Μόνοι σας θα το αποφασίσετε. Είναι μεγάλο το ρίσκο...

- Το αποφασίσαμε κιάλας. Εγώ πάω να μαζέψω τα πράγματα που θα πάρουμε μαζί μας, έκανε κοφτά η μάνα μου κι έφυγε σκουπίζοντας κρυφά τα μάτια της...

- Ποια είναι τα μεγάλα αφεντικά, Ισμήνη; ρώτησα την αδερφή μου όταν μείναμε μόνες.

- Ξέρω κι εγώ; Θα 'ναι αυτοί που ορίζουν τις τύχες του κόσμου κι αποφασίζουν πότε θα γίνει πόλεμος, αν θα ζήσουμε ή θα πεθάνουμε...

Έφυγα πιο μπερδεμένη από πριν. Στην κρεβατοκάμαρα η μάνα μου είχε ανοίξει τα ντουλάπια κι άπλωνε στο πάτωμα σεντόνια. Έβγαζε κουβέρτες, χράμια, τραπεζομάντιλα κεντητά, σεντόνια με κεντητές μπορντούρες, πετσέτες, εργόχειρα, και τα στοίβαζε προσεχτικά. Τα πατίκωνε με το γόνατο κι έδενε τις άκρες σε χοντρό κόμπο. Τα μάτια της έτρεχαν βρύσες...

- Θα μας χρειαστούν όλ' αυτά τα τραπεζομάντιλα και τα κεντήματα εκεί που θα πάμε; απορούσα.

- Τι θέλεις να κάνω; Να τ' αφήσω να μας τ' αρπάξουν οι Γερμανοί; Είναι όλα δουλεμένα από τα χέρια των προγιαγιάδων σου. Να, αυτόν εδώ τον μπόγο, τον πιο μικρό, θα τον κουβαλάς εσύ και τα μάτια σου δεκατέσσερα μην τον χάσεις. Ύστερα πήρε την καμποτένια σακούλα που βάζαμε τα μανταλάκια της μπουγάδας κι άνοιξε τον μπουφέ. Έβγαλε τ' ασημένια κουταλάκια με την κορόνα της Βικτόριας και τα 'δωσε με μια κορδελίτσα. Σε μια θήκη της ντουλάπας ήταν τα χρυσαφικά, το «κουτί των θησαυρών», όπως το λέγαμε με την Ισμήνη, κάθε φορά που το ανοίγαμε κρυφά και στολιζόμασταν. Άδειασε στη σακούλα τα πεντόλιρα, τα κωσταντινάτα φλουριά, τις χοντρές καδένες, τα κρεμαστά σκουλαρίκια, τα δαχτυλίδια... Δίπλωσε σφιχτά τη σακούλα, την έκλεισε με μια παραμάνα και την έδωσε στη μέση της.

Σε λίγο ήρθε κι ο πατέρας. Όταν είδε τους μπόγους, στο πρόσωπό του ζωγραφίστηκε μια απέραντη θλίψη, τα μάτια του νοτίστηκαν. Κατέβασε από το εικονοστάσι δυο εικονίσματα, την Αγία Τριάδα και την Παναγία με το Βρέφος, και τις έχωσε μέσα σ' έναν μπόγο. Αυτές οι δυο εικόνες, παμπάλαιες και σαρακοφαγωμένες, ήταν το ληξιαρχείο της οικογένειας, γεμάτες ονόματα και ημερομηνίες. Πότε γεννήθηκε ο προπάππος, πότε πέθανε η γιαγιά, πότε παντρεύτηκε ο θεός Ηρακλής, πότε γεννήθηκαν τα παιδιά της Χριστίτσας...

- Το δελφίني μας, δε θα το πάρουμε μαζί μας; τον ρώτησα διστακτικά.

- Θα το πάρουμε. Είναι κι αυτό ένα κομμάτι από την οικογένεια, έκανε κουρασμένα

και το ξεκρέμασε από τον τοίχο. Το δίπλωσε προσεκτικά μέσα σε μια λινή πετσέτα και το 'βαλε μέσα στον μπόγο μαζί με τα εικονίσματα.

- Εγώ πηγαίνω να βρω τον καπετάν Στράλια, να κανονίσουμε από πού θα μας πάρει η βάρκα, είπε κι έφυγε με βήμα κουρασμένο.

Μόλις έκλεισε η πόρτα, η Ισμήνη σύρθηκε σε μια γωνιά κι έκλαιγε με πνιχτά αναφιλητά. Ζάρωσα δίπλα της και δεν μπορούσα να ξεχωρίσω αν η αρμύρα που ένιωθα στα χείλια μου ήταν από τα δικά της ή από τα δικά μου δάκρυα.

Φύγαμε μόλις άρχισε να νυχτώνει. Η μάνα μου γύρισε το κλειδί δυο φορές στην κλειδαριά και το 'ριξε στην τσέπη της. Από πάνω μας τα παράθυρα ορθάνοιχτα, χωρίς τζάμια και παραθυρόφυλλα, έμοιαζαν με άδεια μάτια που μας κορόιδευαν... Στο δρόμο για το ακρωτήρι του Κότσικα μια ατέλειωτη λιτανεία προχωρούσε αργά. Όλοι σήκωναν στην πλάτη τους πελώριους μπόγους κι έσερναν τα βήματά τους. Άλλες φορές, αυτό το δρόμο τον κάναμε με χαρές και τραγούδια, φορτωμένοι καλάθια γεμάτα κεφτεδάκια, ντολμάδες, μπουρέκια, αυγοκαλάμαρα¹ και λιαστό κρασί. Έρχονταν οι θείοι και οι ξαδέρφες, οι κουμπάρες, όλο το σόι και ξεφαντώναμε ολημερίς. Στρώναμε τα χράμια κάτω από το μεγάλο κέδρο κοντά στο κυμοθάλασσο κι εμείς, τα παιδιά, τρέχαμε ν' ανοίξουμε την εκκλησιά, να σκουπίσουμε το πάτωμα, ν' ανάψουμε τα καντήλια, να 'ρθει ο παπάς να τα βρει όλα έτοιμα για τη λειτουργία. Ξέραμε πως αν έμενε ευχαριστημένος από το συγύρισμα, θα μας έλεγε μια από κείνες τις αστείες ιστορίες του που έκαναν μικρούς και μεγάλους να ξεκαρδίζονται.

Ήταν γλεντζές κι ανοιχτόκαρδος ο παπα-Πτσάς. Έτσι τον φώναζε ο κόσμος, γιατί στα νιάτα του ήταν παπουτσή. Η τσουχτερή γλώσσα του ήταν ο μόνιμος πονοκέφαλος του δεσπότη μας. Όλοι όμως τον αγαπούσαν και τον καλούσαν στα ξωκλήσια και στα μοναστήρια, για να κάνει λειτουργίες και παρακλήσεις. Ακόμα και την ώρα που κοινωνούσε, έβρισκε ο αθεόφοβος ευκαιρία να κάνει το εκκλησίασμα να γελάει:

- «... Μεταλαμβάνει η δούλη του Θεού Ευφροσύνη η γλωσσού... Θεοδώρα η κουτσομπόλα... Παναγής ο κλέφταρος...»

Μόλις έλεγε το «Δι' ευχών των αγίων Πατέρων ημών», πεταγόμασταν στην αυλή και τρέχαμε στα χωράφια να πετάξουμε τους αϊτούς. Αργά το μεσημέρι άνοιγαν τα καλάθια και στρωνόμασταν στο φαγοπότι. Τσουγκρίζαμε τα ποτήρια, γέλια, φωνές, πειράγματα... Κι όταν το κρασί πύρωνε τα κεφάλια, ο θεός Χαράλαμπος έφερνε την κιθάρα του και καθώς ήταν μεγάλος μάστορας στο τραγούδι και στην πενιά, έδινε στα πόδια φτερά.

*Λίγα λουλούδια αν θέλεις, φίλε μου, και πάλι στείλε μου, απόψε.
Λουλούδια ο κήπος επλημμύρισε, έμπα και μύρισε και κόψε.*

Και το μελτέμι φυσούσε, δρόσιζε τα ξαναμμένα πρόσωπα και σκόρπιζε τα τραγούδια και τα γέλια.

Τώρα ο κόσμος είχε έρθει τ' απάνω κάτω. Προσπαθούσα να καταλάβω γιατί τρέχαμε μέσα στη νύχτα με την ψυχή στο στόμα, γιατί τ' αεροπλάνα γκρέμισαν τα σπίτια μας, έσβησαν τα όνειρα και τις ελπίδες μας, ποιος έφταιγε...

---

1. **Αυγοκαλάμαρα:** κομμάτια ζύμης από αλεύρι και αυγά τηγανισμένα με λάδι τρώγονται με μέλι ή ζάχαρη.

Σ' ένα απόμερο λιμανάκι μάς περίμενε ο καπετάν Στράλιας με την «Ελευθερώτρια». Στα κουπιά κάθονταν οι γιοι του, δυο παλικάρια μπρατσωμένα, ψημένα από τον ήλιο και την αρμύρα της θάλασσας.

Φορτώσαμε τους μπόγους και καθίσαμε στο βάθος της βάρκας. Ο καπετάν Στράλιας έδωσε μια σπρωξιά στο βράχο και η βάρκα ξεκόλλησε. Γύρισα το βλέμμα μου κατά το Βαθύ. Η καρδιά μου ήταν μολύβι.

Ο αγέρας είχε πέσει, η θάλασσα λάδι, σήκωνε πού και πού ένα βουβό κυματάκι που ερχόταν μουρμουριστό κι έσπαζε πάνω στη βάρκα. Η «Ελευθερώτρια» πέταγε. Ο καπετάν Στράλιας είχε προσθέσει άλλα δυο κουπιά και οι φρέσκοι σκαρμοί έτριζαν ρυθμικά. Περάσαμε τον κάβο, μπήκαμε στα στενά. Σκοτάδι πίσσα. Τ' αστέρια τρέμιζαν κι ένα ποτάμι από μαργαριτάρια, ο γαλαξίας, έκοβε τον ουρανό στα δυο.

Έπεσε υγρασία. Τα ρούχα μας μούσκεψαν, η ψύχρα μάς περόνιαζε ως το κόκαλο. Βγάλαμε χράμια και κουκουλωθήκαμε, μόνο τη μύτη μας αφήσαμε έξω για ν' ανασαίνουμε. Ο καπετάν Στράλιας κάθε τόσο σηκωνόταν από τον πάγκο και κοίταζε κατά την ανατολή.

- Κοντεύουμε, καπετάν Μανόλη; τον ρωτούσε η μάνα μου ανήσυχη.

- Αν δεν έχουμε κανένα κακό συναπάντημα, σε μια δυο ώρες θα δούμε τα φώτα του Κουσαντάσι, της απαντούσε και η φωνή του ήταν βραχνή.

Ανατρίχιασα. Άγριοι φόβοι μ' έζωσαν. Τάχα ποιοι άγνωστοι κίνδυνοι παραμόνευαν μέσα στη σκοτεινιά της νύχτας; Δεν πρόλαβα να ρωτήσω. Είδαμε ξαφνικά τον καπετάν Στράλια να σηκώνεται και ν' αφουγκράζεται. Το εξασκημένο αυτί του κάτι άκουγε.

Από το νοτιά ακούστηκε ένα σιγανό βουητό κι αμέσως η πουχία της νύχτας κομματιάστηκε από ένα άγριο μουγκρητό. Σαν να τον γέννησαν τα κύματα, ένας πελώριος όγκος φάνηκε να πλέει κατά πάνω μας. Μαρμαρώσαμε. Τα κουπιά στάθηκαν μετέωρα στον αέρα, τα μάτια μας ορθάνοιχτα έψαχναν στο σκοτάδι. Το φεγγάρι, μια λειψή φέτα, μόλις είχε βασιλέψει κι είχε μείνει μόνο η μαρμαρυγή των αστεριών.

- Γερμανικό περιπολικό! Ξαπλώστε όλοι στον πάτο της βάρκας! έσκισε τ' αυτιά μας η φωνή του καπετάνιου.

Πριν να προλάβουμε να σαλέψουμε, ένα φωτεινό ποτάμι χύθηκε από το θηρίο που ζύγωνε και σχημάτισε ένα πελώριο ασημένιο τρίγωνο πάνω στην ασάλευτη θάλασσα. Ήμασταν στο σκοτάδι, έξω από το φωτεινό τρίγωνο, η βάρκα ακίνητη. Λίγο να γύριζε το περιπολικό τον προβολέα του, θα μας έλουζε με το φως του. Νόμισα πως ένα παγωμένο κύμα σηκώθηκε από τη θάλασσα και κύλησε στη ραχοκοκαλιά μου. «Αυτό είναι το τέλος» σκέφτηκα και περίμενα ν' ακούσω τις ριπές που θα μας έστελναν στον άλλο κόσμο.

Σαν νυσταγμένο μάτι ο προβολέας έσβησε αργά και σε λίγα δευτερόλεπτα ξανάναψε. Μέσα σ' αυτόν τον ελάχιστο χρόνο το περιπολικό πέρασε από μπροστά μας με δαιμονισμένη ταχύτητα και το φωτεινό του τρίγωνο έπεσε πάνω στο αυλάκι που άφηνε πίσω της η «Ελευθερώτρια».

- Στον αγύριστο! τους καταβόδωσε η μάνα μου.

Δεν προλάβαμε να πάρουμε ανάσα. Η θάλασσα ολόγυρα άρχισε να βράζει, σαν να την ανακάτευε ένας γίγαντας κρυμμένος στα βάθη της. Τα κύματα έρχονταν απανωτά και χτυπούσαν τη βάρκα με μανία· πότε βρισκόταν στην κορφή τους και πότε κατέβαινε στα τάρταρα. Κι εμείς, ένα μπερδεμένο κουβάρι, να κυλιόμαστε στον πάτο της, ανήμποροι, με τα νεύρα τσακισμένα.

- Βουλιάζουμε! άκουσα την Ισμήνη να σκούζει υστερικά.

- Μην φοβάστε! Είναι τ' απόνερα του καραβιού. Ο κίνδυνος πέρασε πια! Ο καπετάν Στράλιας όρθιος, με τα πόδια ανοιχτά, κοίταζε την τορπιλάκατο που ξεμάκραινε.

Σιγά σιγά τα κύματα μέρωσαν κι έρχονταν τραγουδιστά και χάιδευαν τη βάρκα. Οι καρδιές ήρθαν στον τόπο τους. Οι άντρες άναψαν τσιγάρο. Οι αδύνατες φλογίτσες φώτιζαν τα σφιγμένα πρόσωπά τους κάθε φορά που τραβούσαν ρουφηξιά. Το αίμα κύλησε πάλι στις φλέβες μας, τα παγωμένα χέρια ζεστάθηκαν και ξαναπήραν τα κουπιά.

8

... Η αδερφή μου πετάχτηκε πάνω κι άρχισε να φωνάζει:

– Βλέπω μια πόλη μπροστά μας, εκεί θα μας πηγαίνουν...

– Θα είναι αντικατοπτρισμός, τη σκούνησα.

– Στους αντικατοπτρισμούς αυτά που βλέπεις είναι όμορφα: οάσεις, νερά, δέντρα, έτσι δε μάθαμε στο σχολείο; Εκεί κάτω όμως δεν υπάρχει ίχνος ομορφιάς.

Είχε δίκιο η Ιομήνη. Η πόλη ήταν μια σειρά από πελώρια κτίρια με στέγες από λαμαρίνα που γυάλιζαν στον ήλιο. Και στο βάθος απλωνόταν σ' όλο τον κάμπο μια θάλασσα από σκηνές, που ξεχώριζαν δύσκολα πάνω στην άμμο.

Τα φορτηγά έκοψαν ταχύτητα. Περάσαμε από συρματοπλέγματα, φυλάκια και φρουρούς. Από παντού έτρεχε κόσμος. Περικύκλωσαν τα φορτηγά και φώναζαν: Καλώς τους πατριώτες! Καλώς ορίσατε στη Γάζα, στο Νουσεϊράτ! Από πού έρχεστε; Μήπως είναι μαζί σας και Ικαριώτες; Τι νέα φέρνετε από την πατρίδα;

Κατεβήκαμε από το φορτηγό, ξεφορτώσαμε τους μπόγους. Κανένας δεν είχε κουράγιο να μιλήσει, να πει τα νέα της πατρίδας, να ξαναθυμηθεί το βομβαρδισμό, το ξερίζωμα από το νησί. Κοιτούσαμε ολόγυρα βουβοί, παγωμένοι. Εδώ λοιπόν θα περνούσαμε τις μέρες της προσφυγιάς; Καταμεσής στην έρημο, μέσα σε παράγκες και σκηνές;

– Υπομονή, θα το αντέξουμε κι αυτό, έσφιξε τα δόντια η μάνα μου, κι ακολουθήσαμε τον υπεύθυνο που τακτοποιούσε τους νέους πρόσφυγες.

Η μικρή σκηνή γέμισε, μόλις μπήκαμε κι ακουμπήσαμε τους μπόγους στο χώμα. Ένωσα να πνίγομαι. Περίμενα πως από στιγμή σε στιγμή θα έπεφτε και θα μας πλάκωνε. Δεν άντεξα πολλή ώρα. Έβαλα τα κλάματα και πετάχτηκα έξω. Η μάνα μου έτρεξε και με πρόλαβε. Με πήρε στην αγκαλιά της, σκούπισε τα δάκρυά μου. Η αγάπη της με σκέπασε σαν πουπουλένιο πάπλωμα, τα λόγια της μαλάκωσαν την απελπισία και τους φόβους μου.

– Όλα θα φτιάξουν, θα δεις. Αύριο όλοι θα νιώθουμε καλύτερα...

Μπήκαμε αγκαλιασμένες στη σκηνή. Ο πατέρας έτρεξε στην επιμελητεία να προμηθευτεί αυτά που χρειαζόμασταν. Έφερε κουβέρτες και τέσσερα καμποτένια στρώματα γεμάτα ξερό χορτάρι. Τ' ακουμπήσαμε πάνω στην άμμο, στις τέσσερις γωνίες της σκηνής και ξαπλώσαμε αποκαμωμένοι. Κανένας μας δε σηκώθηκε, όταν χτύπησε το καμπανάκι για το βραδινό συσσίτιο. Ποιος είχε όρεξη για φαγητό;

Μόλις κόντευε να νυχτώσει, η πόρτα της σκηνής ανασκώθηκε δειλά δειλά και φάνηκε ένα χαμογελαστό γυναικείο πρόσωπο.

– Σας έφερα νερό και λίγα πορτοκάλια...

Η κυρα-Μυρσίνη ήταν από την Κάλυμνο κι έμενε στη διπλανή σκηνή. Μαζί με τον άντρα της και τα δυο της αγόρια είχαν έρθει στο στρατόπεδο πριν από λίγους μήνες, όταν άρχισαν οι Γερμανοί τις επιχειρήσεις στα Δωδεκάνησα.

– Σε τι κόλαση μας έφεραν! Πώς θ' αντέξουμε μέσα στην έρημο; Νοέμβρης μήνας και λιώνουμε από τη ζέστη. Καταραμένος τόπος! Ξέσπασε η μάνα μου.

Μαρία Στέντσελ, «Νέος δρόμος για το Περού». National Geographic, Ιούνιος 2003

- Έτσι λέγαμε κι εμείς στην αρχή αλλά συνηθίσαμε αργότερα. Τη νύχτα πέφτει αγιάζι, θα σκεπαστείτε με τις κουβέρτες. Θα σας φέρω και μια γκαζόλαμπα για να φέγγει· καμιά φορά βγαίνουν σκορπιοί και περπατάνε στο ύφασμα της σκηνής. Είναι μαύροι, θα τους διακρίνετε εύκολα.

Κι αθόρυβα, όπως είχε έρθει, βγήκε από τη σκηνή.

Η μάνα μου δεν κρατήθηκε άλλο. Έβαλε τα κλάματα. Ένα σιγανό, πονεμένο αναφιλητό, που μου μάτωνε την καρδιά.

- Έλα, σούχασε!

Ο πατέρας την πλησίασε και πέρασε το χέρι του γύρω από την πλάτη της. Προσωρινοί είμαστε εδώ, δε θα μείνουμε όλη μας τη ζωή. Ο πόλεμος θα τελειώσει γρήγορα και θα γυρίσουμε στο σπίτι μας. Τι έγινε το κουράγιο σου; Εσύ δεν το 'βαλες κάτω σε πιο δύσκολες ώρες. Δε θέλω να σε βλέπω να τσακίζεις έτσι· της χάιδευε τα μαλλιά και το βλέμμα του ξεχείλιζε από τρυφερότητα.

- Έπρεπε να σ' ακούσω, Μανόλη, να μείνουμε στην πατρίδα μας. Μπορεί και να μη μας πείραζαν οι Γερμανοί. Τώρα θ' αφήσουμε τα κοκαλάκια μας σ' αυτή την έρημο!

- Δε θα πάθουμε τίποτα, θα δεις. Τόσες χιλιάδες άνθρωποι ζούνε στο στρατόπεδο, θα τα καταφέρουμε κι εμείς.

Πέσαμε να κοιμηθούμε. Το στρώμα ήταν παχύ, αναπαυτικό. Πού και πού ένα σκληρό κλαράκι έβγαινε από το ύφασμα και με τσιμπούσε. Η μυρωδιά του ξερού χόρτου με ζάλισε.

... Περπατούσα μέσα σε θερισμένα χωράφια, τα πόδια μου ήταν μούσκεμα από την πρωινή υγρασία. Αντίκρυ ένας πελώριος ήλιος έβγαινε από το βουνό. Δεν πρόλαβε να σηκωθεί ψηλά στον ουρανό. Ένα μαύρο σύννεφο, που πύκνωσε στη στιγμή, τον έκρυψε και πήρε το σχήμα ενός πελώριου σκορπιού με το κεντρί του σηκωμένο...

Ξυπνήσαμε τα ξημερώματα από το φύσημα του αγέρα. Η σκηνή τρανταζόταν, οι κολόνες που τη στήριζαν έτριζαν. Το πανί της φούσκωνε και δερνόταν, νόμιζες πως βρισκόσουν στο κατάστρωμα ενός τρεχαντηριού που το ταρακουνούσε δυνατό μελτέμι. Τώρα θα την πάρει ο αγέρας, σκεφτόμουνα, και θα τη σβουρίζει στα κεφάλια μας.

Ο πατέρας μου είχε σηκωθεί και κρατούσε γερά την κολόνα. Η μάνα μου γύριζε σαστισμένη από δω κι από κει, χωρίς να ξέρει τι να κάνει. Η Ισμήνη καθόταν κουβαριασμένη στο κρεβάτι της κι έτρεμε από το φόβο της.

Το χαλάζι άρχισε την αυγή. Έπεφτε πάνω στο τεντωμένο ύφασμα της σκηνής σαν να τη σημάδευαν πολυβόλα. Έσκασα μύτη στο άνοιγμα της σκηνής κι έβαλα τις φωνές:

- Θεούλη μου, τι κοτρόνες είναι τούτες!

Χοντρό σαν καρύδι, το χαλάζι έπεφτε με δύναμη κι άνοιγε τρύπες στην άμμο.

Βροχή και χαλάζι σχημάτιζαν μια διαπεράστη νερένια κουρτίνα, δεν έβλεπες ούτε ένα μέτρο μπροστά. Μικρά ρυάκια άρχισαν να σχηματίζονται και παράσερναν την άμμο στο διάβα τους.

- Μπήκαν νερά στη σκηνή, πλημμυρίσαμε! έβαλε τις φωνές η Ισμήνη.

Στη στιγμή ο πατέρας πετάχτηκε έξω. Το προστατευτικό ανάχωμα που συγκρατούσε το κάτω μέρος της σκηνής είχε παρασυρθεί σ' ένα σημείο από τη νεροποντή κι έμπαζε νερά.

- Γρήγορα, πάρτε τους μπόγους και τις κουβέρτες. Θα πάμε να προφυλαχτούμε στον πρώτο θάλαμο που θα βρούμε μπροστά μας! φώναξε.

Πήραμε τα βρεμένα μας κι αρχίσαμε να τρέχουμε μέσα στη βροχή. Είδαμε μια μισοφωτισμένη πόρτα. Χτυπήσαμε δυνατά με τις γροθιές μας. Μια αγουροξυπνημένη γυναίκα μάς άνοιξε.

- Πλημμύρισε η σκηνή μας... μια γωνιά ν' ακουμπήσουμε, έκανε ξεψυχισμένα η μάνα μου.

- Περάστε, θα βρεθεί τόπος και για σας, έκαμε η γυναίκα και παραμέρισε να μπούμε.

Ο θάλαμος ήταν πελώριος, ένα μακρινάρι με καμπυλωτή στέγη από λαμαρίνα. Μύριζε ανθρωπίλα και τηγανισμένο φαγητό. Κάθε οικογένεια, ανάλογα με τα μέλη της, είχε χωρίσει ένα μέρος του θαλάμου με κουβέρτες στερεωμένες πάνω σε τεντωμένα σκοινιά. Στη μέση ένας στενός διάδρομος οδηγούσε στα «διαμερίσματα». Νυσταγμένα κεφάλια έβγαιναν από τις κουβέρτες και ρωτούσαν τι έγινε.

Η μάνα μου έκοψε με μια γρήγορη ματιά το θάλαμο και τράβηξε στο βάθος, εκεί όπου ήταν το πιο μεγάλο «διαμέρισμα». Σήκωσε την κουβέρτα και μας έγενεψε να πάμε κοντά της.

- Εδώ υπάρχει περισσευούμενος χώρος. Θα τακτοποιηθούμε απόψε όπως όπως και αύριο βλέπουμε, είπε και η φωνή της δε σήκωνε κουβέντα.

Την ίδια στιγμή μια γυναίκα πετάχτηκε από ένα ράντζο κι άρχισε να φωνάζει:

- Ποιοι είστε σεις που ήρθατε νυχτιάτικα να μας βγάλετε από τα κρεβάτια μας; Γιατί δεν πάτε αλλού; Εδώ μένω εγώ και το παιδί μου, δε χωράει άλλους, έσκουξε.

Τη γνώρισα αμέσως την κυρία Κοραλία. Είχε χάσει μερικές οκάδες αλλά διατηρούσε ακόμα το ύφος της μεγαλοκυράς. Ήταν από το Βαθύ, γυναίκα ενός ναυτικού πράκτορα, που είχε δουλειές με την Αγγλία. Ψηλομούτα και φαντασμένη, έβαζε κάθε απόγευμα τα καλά της, έντυνε και το γιο της με ναυτική φορεσιά, του φόραγε κι ένα καπελάκι που έγραφε «B. Π. ΕΛΛΗ» και κατέβαιναν βόλτα στην προκουμαία. Πίσω τους ακολουθούσε το δουλάκι, ντυμένο με τ' αποφόρια της, σέρνοντας το άδειο καρότσι του γιου της.

Η μάνα μου άστραψε και βρόντηξε:

- Εκείνα που ήξερες τότε, κυρία Κοραλία, να τα ξεχάσεις. Τώρα έχουμε πόλεμο, ο κόσμος ήρθε τ' απάνω κάτω. Είμαστε όλοι πρόσφυγες, χτυπημένοι από την ίδια συμφορά. Πρέπει κάπου ν' ακουμπήσουν και τα δικά μου παιδιά.

- Θα διαμαρτυρηθώ αύριο στον Άγγλο στρατοπεδάρχη, την έκοψε αφρισμένη η άλλη. Δεν μπορείτε να μπαίνετε με το έτσι θέλω στο θάλαμο και να μας στριμώχνετε στον τοίχο, συνέχισε.

- Να διαμαρτυρηθείς ακόμα και στον ίδιο το Θεό, δεκάρα δε δίνω. Εμείς δεν το κουνάμε από δω, της απάντησε ψύχραιμα η μάνα μου κι άρχισε να τακτοποιεί τους μπόγους. Ο πατέρας μου έτρεξε να βρει στεγνές κουβέρτες. Μια γυναίκα μάς έφερε λίγο ζεστό γάλα και μια κούφτα μπισκότα. Η πουχία γύρισε ξανά στο θάλαμο. Η κυρία Κοραλία το πήρε απόφαση πως θα μας είχε γείτονες και ξάπλωσε στο κρεβάτι της. Την άκουγα αρκετή ώρα που μουρμούριζε και στριφογύριζε συγχυσμένη.

Την άλλη μέρα βγήκε ένας λαμπερός ήλιος. Απλώσαμε τα βρεμένα μας να στεγνώσουν και τρέξαμε στην κοινόχρηστη τραπεζαρία για το πρωινό φαγητό. Βούιζε σαν μελίσει από το προσφυγομάνι. Μακρόστενα τραπέζια, ξύλινοι πάγκοι, ζέστη, στριμωξίδι. Το πρωινό ήταν πλούσιο: γάλα με τσάι, μαρμελάδα, βούτυρο και ψωμί άσπρο, αφράτο.

Με γεμάτο στομάχι τα πράγματα φαίνονταν καλύτερα. Βγήκαμε με την Ισμήνη να εξερευνήσουμε το στρατόπεδο. Ο πατέρας πήγε στο γραφείο του στρατοπεδάρχη να ζητήσει

δουλειά και η μάνα γύρισε στο θάλαμο να συγυρίσει. Παντού σκηνές, παράγκες, συρματοπλέγματα, γέροι που κάθονταν αμίλητοι στις πόρτες, γυναίκες που ταχτοποιούσαν το λιγοστό νοικοκυριό τους, παιδιά που έτρεχαν ανάμεσα στις σκηνές κι έπαιζαν κρυφτό και κυνηγητό. Σε μια αλάνα μερικά αγόρια έπαιζαν ποδόσφαιρο. Είχαν γεμίσει μια κάλτσα με κουρέλια και την κλοτσούσαν.

- Βλέπεις κι εσύ αυτό που βλέπω ή με γελούν τα μάτια μου; με σκούντησε η Ισμήνη.
- Παναγίτσα μου, δέντρα! Πολλά δέντρα, ολόκληρο δάσος! η καρδιά μου χοροπήδησε.

- Μη μου πεις πως είναι πάλι αντικατοπτρισμός, έκανε κοροϊδευτικά η αδερφή μου.

Πλησιάσαμε. Ήταν πραγματικά ένα δάσος από πορτοκαλιές, φορτωμένες ώριμα πορτοκάλια. Ένας φράχτης από πυκνοφυτεμένες γαζίες προστάτευε τον πορτοκαλεώνα. Βρήκαμε ένα άνοιγμα και μπήκαμε μέσα. Μας έπνιξε η μυρωδιά των λεμονανθών. Τα δέντρα, λεμονιές και πορτοκαλιές, ήταν φορτωμένα καρπό και άνθη και στο έδαφος σάπιζαν σωροί πεσμένα πορτοκάλια. Πέσαμε με τα μούτρα, ξεδιψάσαμε. Προχωρήσαμε κάτω από τη σκιερή καμάρα που σχημάτιζαν τα δέντρα. Ο πορτοκαλεώνας ήταν απέραντος, ως εκεί που έφτανε το μάτι. Δε μας έκανε καρδιά να φύγουμε.

- Σωστός παράδεισος! Μακριά από πολέμους και συμφορές! αναστέναξε η Ισμήνη.

- Μόνο που δε βρήκαμε τον Αδάμ! γύρισα και την κοίταξα με σημασία. Έκανε πως δε με άκουσε.

Ο ήλιος ήταν ψηλά, όταν αποφασίσαμε να γυρίσουμε. Κόψαμε μέσα από τα χωράφια. Δρασκελούσαμε λάχανα, κουνουπίδια, μαρούλια, οι φασολιές ήταν πιο ψηλές κι απ' το μπόι μας.

- Φασόλια τέτοια εποχή; Πώς γίνεται κι εμείς ζούμε στην κόλαση της ερήμου, ενώ δυο βήματα πιο πέρα ο Θεός έριξε την ευλογία του και σκόρπισε όλα τ' αγαθά του Αβραάμ και του Ισαάκ; απορούσα.

Το μεσημέρι στριμωχτήκαμε πάλι στην τραπεζαρία. Στα τραπέζια, το φαγητό σερβιρισμένο, αρνί με ρύζι λασπωμένο που κολυμπούσε στο λίπος. Διαλέξαμε λίγο ψαχνό, αφήσαμε τα ξίγκια και το ρύζι, σηκωθήκαμε πεινασμένοι. Το βράδυ φάγαμε πάλι αρνί με πατάτες μισοβρασμένες. Δεν κατέβαινε μπουκιά. Το ίδιο και τις επόμενες μέρες. Αρνί με κοφτό μακαρονάκι, αρνί με μανέστρα, αρνί με πατάτες, αρνί με ρύζι και ξανά τα ίδια από την αρχή.

- Δεν έχω ξαναδεί τέτοια αρνιά, έλεγε ο πατέρας, που είχε βρει δουλειά στην παραλαβή των τροφίμων. Είναι όλα πάνω από εκατό οκάδες, τετράπαχα, κατεψυγμένα· έρχονται από τη Ν. Ζηλανδία, τυλιγμένα μέσα σε ματωμένες γάζες.

Ζούσαμε μόνο με το πρωινό. Η μάνα μου δεν άντεχε να μας βλέπει να σκαλίζουμε το φαγητό, να τοιμπολογάμε σαν πουλάκια και ν' αφήνουμε γεμάτα τα πιάτα μας.

Ένα μεσημέρι, την ώρα που η κυρά-Μυρσίνη μάζευε τα πιάτα -δούλευε τραπεζοκόμος στην τραπεζαρία- την άρπαξε από το μανίκι και την κάθισε πλάι της.

- Δεν είναι κρίμα να πετιούνται όλα αυτά τα φαγητά και να μένουμε οι περισσότεροι νηστικοί; Γιατί δεν προσπαθούν οι μαγείρισσες να φτιάξουν ένα φαγάκι που να τρώγεται;

- Δε φταίνε οι μαγείρισσες. Τα 'χουμε πει πολλές φορές στους υπευθύνους. Ξέρεις τι μας απαντούν; Ο κόσμος στην Ελλάδα πεθαίνει από την πείνα κι εσείς εδώ κάτω καλοτρώτε και παραπονιέστε κι από πάνω. Μπορείς όμως να κάνεις κάτι άλλο, για να μη μένουν τα παιδιά νηστικά.

- Σαν τι δηλαδή;

- Αγόρασε μια γκαζιέρα και λίγα κουζινικά και μαγείρευε και συ μέσα στο θάλαμο. Όσοι δεν μπορούν να φάνε το φαγητό του συσσιτίου ψωνίζουν από τη Γάζα και τα γειτονικά περιβόλια και μαγειρεύουν μόνοι τους.

- Και που είναι αυτή η Γάζα; Πώς πάει κανείς εκεί;

- Έλα μαζί μου μεθαύριο. Θα πάμε με το αυτοκίνητο του εφοδιασμού. Στη Γάζα θα βρεις ό,τι ποθεί η ψυχή σου.

- Λεφτά μου λες πού θα βρω, κυρα-Μυρσίνη;

- Είναι ένας τοκογλύφος στο στρατόπεδο, ο Μαρνέρος με τ' όνομα. Κάνει και το σαράφι. Αν έχεις κανένα χρυσαφικό, πήγαινε κι ακούμπησέ το. Μόνο, πρόσεξε: είναι σκληρός και άπληστος, θα σου το πάρει μισοτιμής.

Όταν έφυγε ο πατέρας για τη δουλειά, πήγαμε με τη μάνα μου στο σαράφι. Τον αντιπάθησα με την πρώτη ματιά. Καθόταν μπροστά στην πόρτα της σκηνής του και καθάριζε τα νύχια του μ' ένα σουγιά. Η μάνα μου του 'δειξε τα σκουλαρίκια που φορούσε, δυο κρεμαστά καλαθάκια στολισμένα με μπλε ζαφείρια.

- Δυο λίρες, γιατί είσαι καινούρια στο στρατόπεδο και φαίνεσαι αναγκεμένη, είπε ψυχρά και συνέχισε να καθαρίζει τα νύχια του.

- Μα με δυο λίρες δεν αγοράζεις τίποτα! Βάλε κάτι παραπάνω, αξίζουν δέκα φορές πιο πολλά..., έκαμε η μάνα μου έτοιμη να βάλει τα κλάματα.

- Δε γίνεται, πηγαίνετε αλλού, αποκρίθηκε αδιάφορα.

Η μάνα μου ξεκούμπωσε τα σκουλαρίκια. Τα χέρια της έτρεμαν, τ' αυτιά της είχαν κοκκινίσει από το παίδεμα. Ο σαράφης σηκώθηκε και μπήκε στη σκηνή· τον ακολουθήσαμε. Τράβηξε κάτω από το στρώμα του ένα σιδερένιο κουτί, το άνοιξε και πέταξε μέσα τα σκουλαρίκια. Ήταν γεμάτο δαχτυλίδια, βέρες, σταυρουδάκια, χρυσά δόντια· όλοι οι καημοί και τα δάκρυα της προσφυγιάς. Έβγαλε από την τσέπη του ένα μάτσο λίρες, σάλιωσε τα δάχτυλά του, μέτρησε δυο χαρτονομίσματα και τα 'δωσε στη μάνα μου. Εκείνη τα πήρε αμίλητη και βγήκε από τη σκηνή. Μάζεψα όλο το κουράγιο μου και του είπα:

- Μην τα πουλήσεις τα σκουλαρίκια της μάνας μου. Σε λίγο καιρό θα βρούμε χρήματα και θα τα πάρουμε πίσω.

Με κοίταξε ειρωνικά και είπε:

- Έτσι λένε όλοι, οι περισσότεροι όμως δεν ξανάρχονται...

Το βράδυ, όταν γύρισε ο πατέρας και πρόσεξε πως έλειπαν τα σκουλαρίκια από τ' αυτιά της μάνας μου, έγινε άγρια θάλασσα.

- Ήταν ανάγκη να χαραμίσεις τα σκουλαρίκια σου για δυο ψωρολίρες; Στο τέλος του μηνός θα πληρωθώ. Δεν ήθελα να στερηθείς τα σκουλαρίκια που σου 'χα κάνει δώρο στο γάμο μας. Γιατί δεν έδινες ένα από τα φλουριά που έχεις στο πουγκί;

- Μπορώ να ζήσω και χωρίς σκουλαρίκια. Τα φλουριά όμως και τα κωσταντινάτα μπορεί να μας χρειαστούν... Δεν ξέρει κανείς τι μας έχει γράψει η τύχη...

- Πατέρα, δεν τα πουλήσαμε τα σκουλαρίκια, πετάχτηκα. Ενέχυρο τα βάλαμε. Θα τα πάρουμε πίσω, μόλις πληρωθείς και μπορέσουμε να βάλουμε κάτι στην μπάντα, συνέχισα.

Σηκώθηκε και ήρθε κοντά μου. Ήταν πιο μαλακωμένος. Έσκυψε και με φίλησε.

- Είναι μεγάλη παρηγοριά να 'χω ένα τέτοιο καλό και μυαλωμένο παιδί.

Τα λόγια του μπήκαν σαν βάλσαμο στην ψυχή μου. Κοιμήθηκα με τη γλύκα του φιλιού του στο μάγουλό μου.

Προσκύνημα στη Μέκκα

Ιμπν Μπατούτα

ΟΤΑΝ ΕΜΦΑΝΙΣΘΗΚΕ Η ΝΕΑ ΣΕΛΗΝΗ ΤΟΥ ΜΗΝΑ ΣΑΒΑΛ [1Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ 1326] τον ίδιο χρόνο, το καραβάνι για τη Χιζάζ άφησε τη Δαμασκό και εγώ τράβηξα μαζί του. Στην Μπόρα τα καραβάνια συνήθως σταματούν για τέσσερις μέρες έτσι ώστε οποιοσδήποτε καθυστέρησε στη Δαμασκό λόγω διαφόρων υποθέσεων να μπορέσει να το προλάβει. Από εκεί τραβήξαμε για τη Λίμνη της Ζίζα, όπου και σταματήσαμε για μια μέρα, και κατόπιν μέσω του αλ-Λαγιούν προς το κάστρο του Καράκ. Το Καράκ το οποίο λέγεται και «Κάστρο του Κόρακα», είναι ένα από τα ενδοξότερα, πιο θαυμαστά και απόρθητα κάστρα. Περιτριγυρίζεται από την κοίτη ποταμού, και έχει μόνο μια πύλη, η είσοδος της οποίας είναι λαξευμένη πάνω σε βράχο, όπως είναι και η προσέγγιση στο εσωτερικό. Αυτό το κάστρο χρησιμοποιείται από τους βασιλιάδες σαν καταφύγιο σε καιρό καταστροφής, όπως έκανε ο σουλτάνος αν-Νάσερ, όταν ο μαμελούκος του Σαλάρ κατέλαβε την ανώτατη εξουσία. Το καραβάνι σταμάτησε για τέσσερις ημέρες σε ένα μέρος επωνομαζόμενο ας-Τανίγια έξω από το Καράκ όπου άρχισαν και οι προετοιμασίες της εισόδου μας στην έρημο. Από εκεί ταξιδέψαμε μέχρι το Μαάν, που είναι και η τελευταία πόλη στη Συρία, και από το Ακαμπάτ ας-Σαουάν, μπήκαμε στην έρημο, για την οποία η παροιμία λέει: «Αυτός που μπαίνει είναι χαμένος, και αυτός που την αφήνει γεννιέται». Μετά πορεία δύο ημερών σταματήσαμε στο Ντατ Χαζ, όπου και υπάρχουν υπόγειες φλέβες νερού, αλλά καθόλου κατοικίες, και από εκεί πήγαμε στο Ουαντί Μπαλντά (στο οποίο δεν υπάρχει νερό) και στο Ταμπούκ το οποίο είναι το μέρος στο οποίο ο Προφήτης οδήγησε μια εκστρατεία. Οι προσκυνητές από τη Συρία είχαν ένα έθιμο, σύμφωνα με το οποίο φθάνοντας στην κατασκήνωση του Ταμπούκ, παίρνουν τα όπλα τους και γυρίζουν όλη την κατασκήνωση χτυπώντας τους φοίνικες με τα σπαθιά τους και λέγοντας: «Έτσι ο Προφήτης του Θεού εισήλθε σε αυτή». Το μεγάλο καραβάνι σταματάει στο Ταμπούκ για τέσσερις μέρες για ανάπαυση και για να ποτίζουν τις καμήλες και να εφοδιασθούν με νερό για την τρομερή έρημο μεταξύ του Ταμπούκ και του αλ-Ουλά. Το συνήθειο μεταξύ των νεροκουβαλητών είναι να κατασκηνώνουν δίπλα στην πηγή, και να έχουν ασκούς από δέρμα βουβάλου, που είναι σαν μεγάλες δεξαμενές, και από τους οποίους ποτίζουν τις καμήλες και γεμίζουν τους δερμάτινους ασκούς. Ο κάθε εμίρης ή πρόσωπο κάποιου βαθμού, έχει έναν ειδικό ασκό για τις ανάγκες του προσωπικού του και για τις καμήλες του. Οι άλλοι κάνουν ιδιωτικές συμφωνίες με τους νεροκουβαλητές για να ποτίζουν τις καμήλες τους και να γεμίζουν τους δερμάτινους ασκούς τους για ένα ορισμένο ποσό χρημάτων.

Από το Ταμπούκ το καραβάνι ταξιδεύει πολύ γρήγορα νύχτα και μέρα, από φόβο γι' αυτήν την έρημο. Στα μέσα περίπου υπάρχει η κοιλάδα του αλ-Ουκχαγιουντίρ, η

οποία κάλλιστα θα μπορούσε να ήταν η κοιλάδα της κόλασης (ας μας προστατεύει ο Θεός από αυτήν).¹ Κάποια χρονιά οι προσκυνητές υπέφεραν φρικτά εδώ από τον άνεμο σιμών. Οι προμήθειες του νερού ξεράθηκαν και η τιμή για μια γουλιά έφθασε τα χίλια δηνάρια, αλλά και οι αγοραστές και οι πωλητές χάθηκαν. Η ιστορία τους είναι γραμμένη σε έναν βράχο στην κοιλάδα. Πέντε μέρες αφού φύγει κανείς από το Ταμπούκ φθάνει στο πηγάδι του αλ-Χιγρ, το οποίο περιέχει άφθονο νερό, αλλά κανείς δεν πίνει, όσο και αν διψάει, ακολουθώντας το παράδειγμα του Προφήτη, ο οποίος το προσπέρασε όταν πήγαινε για το Ταμπούκ, και συνέχισε το δρόμο του με την καμήλα του, δίνοντας διαταγές κανέναν να μην πει από το νερό του. Εδώ, σε μερικούς λόφους από κόκκινο βράχο, υπάρχουν οι οικισμοί του Ταμούντ. Είναι σκαλισμένοι στο βράχο με λαξευμένους δρόμους. Ο καθένας που θα τους έβλεπε θα νόμιζε ότι είναι πρόσφατης κατασκευής. Τα σπασμένα κόκαλά τους φαίνονται μέσα σε αυτά τα σπίτια.² Η αλ-Ουλά, ένα μεγάλο και ευχάριστο χωριό, με κήπους από φοινικόδενδρα και πηγές βρίσκεται σε απόσταση από το αλ-Χιγρ μισής μέρας ταξίδι ή και λιγότερο. Οι προσκυνητές σταματούν εδώ τέσσερις μέρες για προμήθειες, και για να πλύνουν τα ρούχα τους. Αφήνουν δε στο χωριό αυτό οποιαδήποτε περισσευούμενη προμήθεια που ίσως έχουν, παίρνοντας μαζί τους τις πλέον απαραίτητες μόνον. Οι κάτοικοι του χωριού είναι άξιοι εμπιστοσύνης. Οι χριστιανοί έμποροι από τη Συρία έρχονται μέχρι εδώ χωρίς να προχωρούν περισσότερο, και εμπορεύονται τις προμήθειες και άλλα αγαθά με τους προσκυνητές σε αυτό το μέρος. Την τρίτη μέρα φεύγοντας από την αλ-Ουλά το καραβάνι σταματά στα προάστια της ιερής πόλης Μεδίνα.

Το ίδιο απόγευμα μπήκαμε στην ιερή πόλη και πήγαμε στο ένδοξο τζαμί, σταματώντας για χαιρετισμό στην Πύλη της Ειρήνης· ύστερα προσευχηθήκαμε στον ένδοξο «κήπο» μεταξύ του τάφου του Προφήτη και του άμβωνα, και ταπεινά αγγίξαμε αυτό που απομένει από τον κορμό του φοίνικα στον οποίο ακουμπούσε ο Προφήτης όταν δίδασκε. Αφού προσκυνήσαμε τον άρχοντα των ανθρώπων από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο, το μεσολαβητή των αμαρτωλών, τον Προφήτη της Μέκκας, τον Μουχάμμαντ καθώς και τους δύο συντρόφους του που μοιράζονται τον τάφο του, τον Αμπού Μπακρ και τον Ομάρ, επιστρέψαμε στην κατασκήνωσή μας, γεμάτοι αγαλλίαση για την μεγάλη χάρη που μας επιφυλάχθηκε, δοξάζοντας τον Θεό που φθάσαμε στην κατοικία και στα θαυμαστά ιερά του Εκλεκτού του Προφήτη, και προσευχόμενοι ώστε αυτή να μην είναι η τελευταία μας επίσκεψη, και να 'μαστε από αυτούς των οποίων το προσκύνημα θα γινόταν δεκτό. Σ' αυτό το ταξίδι η παραμονή μας στη Μεδίνα διήρκεσε τέσσερις μέρες. Περνούσαμε κάθε βράδυ στο ένδοξο τζαμί, όπου ο κόσμος, αφού σχημάτιζε κύκλους στην αυλή, και αφού άναβε πολλά κεριά, περνούσε την ώρα του είτε απαγγέλλοντας εδάφια του Κορανίου από τόμους που βρίσκονταν σε σειρές μπροστά τους, ή με λειτουργίες ή επισκεπτόμενοι τον ιερό τάφο.

Από τη Μεδίνα φύγαμε με προορισμό τη Μέκκα και σταματήσαμε κοντά στο τζαμί του Ντουλ-Χουλαουφά, πέντε μίλια μακριά. Σ' αυτό το σημείο ήταν που ο Προφήτης φόρεσε το ρούχο του προσκυνητή και ανέλαβε τις υποχρεώσεις του, και εδώ εγώ αφαίρεσα τα

---

1. Η κοιλάδα αυτή είναι ένα μέρος σκεπασμένο με λάβα. Το όνομά της που σημαίνει «Το μικρό πράσινο μέρος» είναι καταφάνερα ειρωνικό.

2. Η ιστορία της φυλής των Ταμούντ, οι οποίοι εκμηδενίσθηκαν για την ασέβειά τους, αναφέρεται πολλές φορές στο Κοράνι.

ραμμένα ρούχα μου, πλύθηκα και φόρεσα το ένδυμα του προσκυνητή, προσευχήθηκα και αφιέρωσα τον εαυτό μου στο προσκύνημα. Η τέταρτη στάση μας από εδώ ήταν στο Μπαντρ, όπου ο Θεός βοήθησε τον Προφήτη του και ολοκλήρωσε την υπόσχεσή Του.³ Αυτό είναι ένα χωριό που έχει μια σειρά από κήπους με φοίνικες και μια αφρίζουσα πηγή από όπου ρέει ένα ρυάκι. Ο δρόμος μας από εδώ περνούσε μέσα από μια καρποφόρα έρημο που ονομάζεται η Κοιλάδα του Μπαζβά για τρεις μέρες προς την κοιλάδα του Ραμπίχ, όπου τα νερά της βροχής σχηματίζουν δεξαμενές και παραμένουν στάσιμα για πολύν καιρό. Σ' αυτό το σημείο (που είναι ακριβώς πριν τη Γιούφα) οι προσκυνητές από την Αίγυπτο και τη Βορειοδυτική Αφρική φοράνε το ρούχο του προσκυνητή. Τρεις μέρες αφού αφήσαμε τη Ραμπίχ, φθάσαμε στη μικρή λίμνη Κουλαούς, που βρίσκεται σε μια πεδιάδα με πολλούς φοινικόκηπους. Οι Μπανταουίν αυτής της περιοχής, έχουν ένα παζάρι εδώ, στο οποίο φέρνουν πρόβατα, φρούτα, και καρκεύματα. Από εδώ ταξιδέψαμε μέσω της Ουσφάν προς την κοιλάδα του Μαρ, μια εύφορη κοιλάδα με πολλά φοινικόδενδρα και μια πηγή με ρυάκι από το οποίο αρδεύεται η περιοχή. Από αυτήν την κοιλάδα φρούτα και λαχανικά στέλνονται στη Μέκκα. Φύγαμε νύχτα από την ευλογημένη κοιλάδα, με καρδιές γεμάτες χαρά καθώς πλησιάζαμε τον σκοπό των ελπίδων μας και το πρωί φθάσαμε στην Πόλη της Ασφάλειας, τη Μέκκα (ο Θεός ας την εξευμενίσει), όπου και πήγαμε στο Ιερό και αρχίσαμε την ιεροτελεστία του προσκυνήματος.

Οι κάτοικοι της Μέκκας ξεχωρίζουν για τις ευγενείς και θαυμάσιες πράξεις τους, για τις αγαθοεργίες προς τους ταπεινούς και τους αδύνατους, και για την ευγένειά τους προς τους ξένους. Όταν κάποιος από αυτούς γιορτάζει, αρχίζει δίνοντας τροφή στους αφοσιωμένους στη θρησκεία, οι οποίοι είναι φτωχοί και χωρίς πόρους, προσκαλώντας τους με ευγένεια και λεπτότητα. Η πλειοψηφία αυτών των δυστυχισμένων βρίσκεται κοντά στους δημόσιους φούρνους, και όταν κάποιος παίρνει το έτοιμο ψωμί του, για να το πάει σπίτι του τον ακολουθούν και αυτός δίνει σε καθέναν από αυτούς λίγο από το ψωμί, μην κακοκαρδίζοντας κανέναν. Ακόμα και αν έχει μόνο μια φραντζόλα, τους μοιράζει τη μισή, με καλή καρδιά και χωρίς να λυπηθεί καθόλου γι' αυτό. Ακόμα μια καλή συνήθεια αυτών των κατοίκων της Μέκκας είναι και η ακόλουθη: Τα ορφανά παιδιά κάθονται στο παζάρι, το καθένα κρατώντας δύο καλάθια, ένα μεγάλο και ένα μικρό. Όταν κάποιος από τους κατοίκους πάει στο παζάρι και αγοράζει σιτηρά, κρέας και λαχανικά, το παραδίδει σε κάποιο από αυτά τα παιδιά, το οποίο βάζει τα σιτηρά στο ένα καλάθι και το κρέας και τα λαχανικά στο άλλο, και τα πηγαίνει στο σπίτι του ανθρώπου, ώστε να ετοιμασθεί το γεύμα του. Εν τω μεταξύ ο άνθρωπος αυτός ασχολείται με τις υπόλοιπες δουλειές του. Καμία φορά ούτε ένα από τα παιδιά δεν έκανε κατάχρηση της εμπιστοσύνης των κατοίκων πάνω σε αυτό το ζήτημα, και πάντοτε τους δίνεται ένα ορισμένο ποσό από λίγα χάλκινα νομίσματα. Οι κάτοικοι της Μέκκας είναι πολύ κομποί και πολύ καθαροί, οι περισσότεροι δε από αυτούς φοράνε λευκά ενδύματα, τα οποία πάντοτε είναι χιονάτα. Χρησιμοποιούν πολλά αρώματα και κολ και κάνουν μεγάλη χρήση οδοντογλυφίδων φτιαγμένων από κλωρό ξύλο αράκ. Οι γυναίκες της Μέκκας είναι εξαιρετικά όμορφες και πολύ ευσεβείς και σεμνές. Χρησιμοποιούν και αυτές πολλά αρώματα, τόσα, ώστε προτιμούν να περάσουν το βράδυ πεινασμένες για να αγοράσουν αρώματα με τα χρήματα του φαγητού. Επισκέπτονται το τζαμί κάθε Πέμπτη βρά-

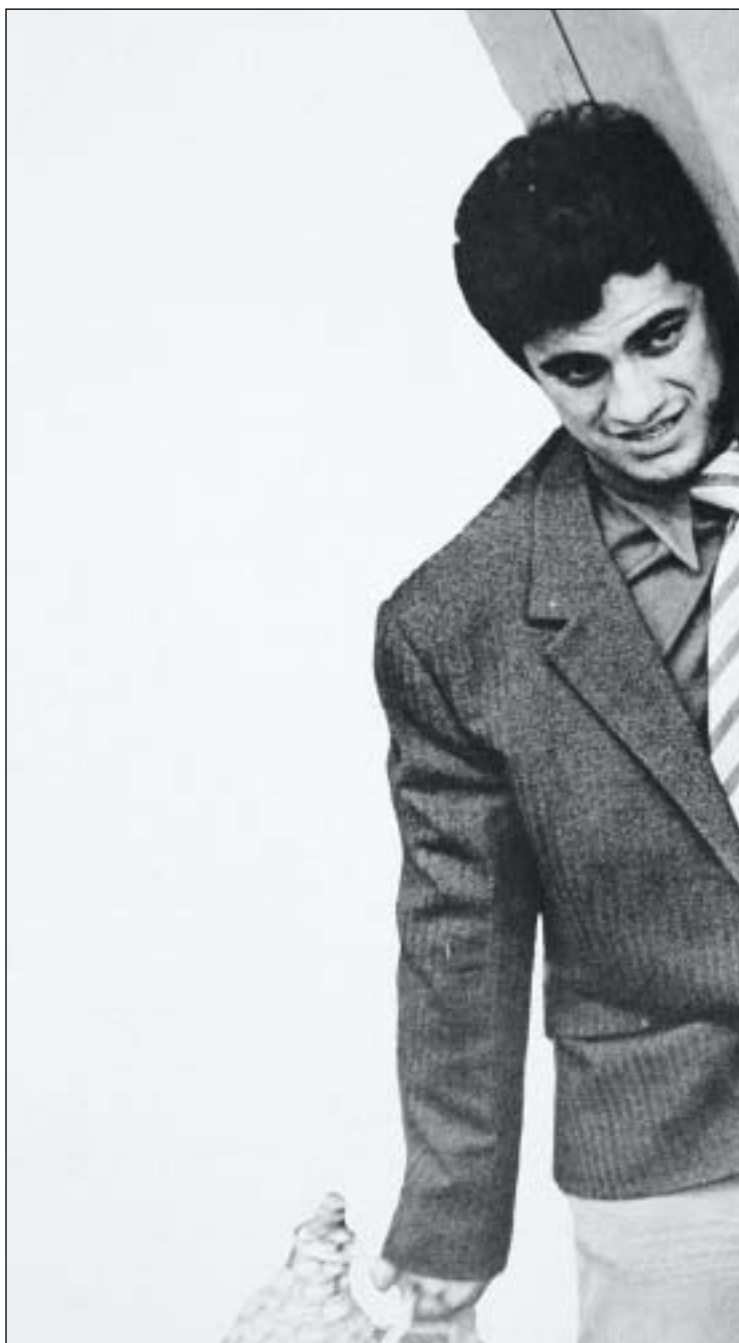
---

3. Η μάχη του Μπαντρ το 633 μ.Χ., κατά την οποία οι ειδωλολάτρες κάτοικοι της Μέκκας νικήθηκαν από τους συγκριτικά λιγότερους συντρόφους του Μωάμεθ, υπήρξε ένα από τα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Προφήτη.

δυ, φορώντας τα καλύτερά τους ρούχα κι έτσι όλο το ιερό γεμίζει με την μυρουδιά των αρωμάτων. Όταν κάποια από αυτές τις γυναίκες φεύγει, η οσμή του αρώματος παραμένει για πολύ αφού αυτή έχει φύγει.

Ανάμεσα στις προσωπικότητες που ζούσαν σαν θρησκευτικοί αναχωρητές στη Μέκκα, ήταν ένας θρήσκος και ασκητής γιατρός, ο οποίος είχε με τον πατέρα μου μια σταθερή φιλία, και ο οποίος συνήθιζε να μένει στο σπίτι μας, όποτε ερχόταν στην Ταγγέρη. Στη διάρκεια της ημέρας δίδασκε στη σχολή Μουτζαφαρίγια, και το βράδυ αποσυρόταν στο κελλί του στο μοναστήρι Ραμπί. Αυτό το μοναστήρι είναι από τα καλύτερα της Μέκκας, έχει δε στην κυριότητά του ένα πηγάδι με γλυκό νερό που δεν υπάρχει αντίστοιχό του σε όλη την Μέκκα, και όλοι αυτοί που διαμένουν στο μοναστήρι είναι άνθρωποι ευσεβέστατοι. Το τιμούν πολύ οι κάτοικοι της Χιζάζ, του φέρνουν πολλά αφιερώματα και οι κάτοικοι του Ταϊφ το προμηθεύουν με φρούτα. Το έθιμό τους είναι ότι όλοι αυτοί που διαθέτουν ένα κήπο με φοίνικες ή περιβόλι με αμπέλια, ροδακινιές ή συκιές, δίνουν το ένα δέκατο της παραγωγής τους στο μοναστήρι και μάλιστα τα φέρνουν οι ίδιοι με τις καμήλες τους. Είναι δύο ημερών ταξίδι από το Ταϊφ στη Μέκκα. Εάν κάποιος δεν μπορέσει να το κάνει ο ίδιος, τότε η σοδειά του ελαττώνεται και παντελής έλλειψη ακολουθεί τον επόμενο χρόνο. Μια μέρα οι ακόλουθοι του κυβερνήτη της Μέκκας ήρθαν σε αυτό το μοναστήρι, οδήγησαν μέσα τα άλογα του κυβερνήτη, και τα πότισαν από το πηγάδι που αναφέραμε παραπάνω. Αφού οδήγησαν τα άλογα στους στάβλους τους, τα έπιασε κολικός κι έπεσαν στο έδαφος, χτυπώντας το με τις σπλές τους. Μόλις το έμαθε ο κυβερνήτης πήγε ο ίδιος στην πύλη του μοναστηριού, και αφού ζήτησε συγγνώμη από τους ερημίτες που ζουν εκεί, πήρε κάποιον μαζί του. Ο άνθρωπος αυτός έτριψε τις κοιλιές των αλόγων με το χέρι του, αυτά στη συνέχεια έβγαλαν όλο το νερό που είχαν πει και θεραπεύτηκαν. Μετά από αυτό οι ακόλουθοι ποτέ δεν ξαναπήγαν στο μοναστήρι εκτός και αν είχαν καλούς σκοπούς.

Από το βιβλίο του Φώντα Λάδη, *Γράμματα από τη Γερμανία*. Αθήνα: Gutenberg, xx.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νίκος Καββαδίας «Οι προσευχές των ναυτικών», από τη συλλογή <i>Μαραμπού</i>	9
Νίκος Καββαδίας «Οι γάτες των φορτηγών», από τη συλλογή <i>Μαραμπού</i>	10
Νίκος Καββαδίας «Γράμμα στον ποιητή Καίσαρα Εμμανουήλ», από τη συλλογή <i>Μαραμπού</i>	11
Κ. Π. Καβάφη « <i>Ιθάκη</i> », από τα <i>Ποιήματα</i> . Αθήνα: Ίκαρος, 1972	13
Ουίλιαμ Σαρογιάν , « <i>Πατροπαράδοτες συμβουλές για τους Αμερικάνους που ταξιδεύουν</i> », από το <i>Το όνομά μου είναι Αράμ</i> , Αθήνα, Καστανιώτης, 1994	15
Ανρί Μισώ , « <i>Ο Plume ταξιδεύει</i> », περ. <i>Το Δέντρο</i> , τχ. 31-32 (Ιούν. - Αύγ. 1997)	17
Αντουάν ντε Σαιν Εξυπερύ , <i>Ο μικρός πρίγκιπας</i> , εκδ. Ηριδανός, xx	18
Τζόναθαν Σουίφτ , <i>Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ</i> , Αθήνα: Άγκυρα, 1989	29
Μαρί-Τερέζ Ντάβιντσον , αποσπάσματα από το βιβλίο <i>Στα ίχνη του Οδυσσέα</i> (διασκευή της Οδύσσειας του Ομήρου). Αθήνα: Ερευνητές, 2003	38
Λίτσα Ψαραύτη , <i>Το διπλό ταξίδι</i> , Αθήνα: Πατάκης, 1987	47
Ιμπν Μπαττούτα , « <i>Προσκύνημα στη Μέκκα</i> » από το <i>Ταξίδια στην Ασία και την Αφρική 1325-1354</i> . Αθήνα: Στοχαστής, 1990	58

